КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
БИЛИМ БЕРҮҮ ЖАНА ИЛИМ МИНИСТРЛИГИ
КЫРГЫЗ БИЛИМ БЕРҮҮ АКАДЕМИЯСЫ

КЫРГЫЗ ТИЛИ

предмети боюнча окутуу орус, өзбек, тажик тилдеринде жүргүзүлгөн жалпы билим берүү уюмдары үчүн

ОКУУ ПРОГРАММАСЫ

V – XI КЛАСС

Бишкек – 2023

Кыргыз Республикасынын окутуу орус, өзбек, тажик тилдеринде жүргүзүлгөн жалпы билим берүү уюмдарынын V – XI класстары үчүн кыргыз тили боюнча программа – Бишкек, 2023-жыл.

Түзүүчүлөр:

Рысбаев С., педагогика илимдеринин доктору, профессор, КББАнын Филологиялык билим берүү лабораториясынын башкы илимий кызматкери
Эсеналиева К.Э., педагогика илимдеринин кандидаты, профессор, Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлигинин алдындагы Республикалык педагогикалык кызматкерлердин квалификациясын жогорулатуу жана кайра даярдоо институтунун филологиялык билим берүү кафедрасынын башчысы
Оморова А.А., Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлигинин алдындагы Республикалык педагогикалык кызматкерлердин квалификациясын жогорулатуу жана кайра даярдоо институтунун улук окутуучусу
Батыркулова А., педагогика илимдеринин кандидаты, КББАнын Филологиялык билим берүү лабораториясынын башчысы

Рецензенттер:

Сарылбекова З., педагогика илимдеринин кандидаты, Ж.Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин окутуучусу
Саадатбек к., Бишкек шаарындагы №12 мектеп-гимназия окуу-тарбиялоо комплексинин кыргыз тили мугалими.

Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин 2022-жылдын 22-июлундагы №393 токтому менен бекитилген Кыргыз Республикасынын мектептик жалпы билим берүүнүн мамлекеттик билим берүү стандартынын негизинде иштелип чыккан Кыргыз Республикасынын окутуу орус, өзбек, тажик тилдеринде жүргүзүлгөн жалпы билим берүү уюмдарынын 5-11-класстары үчүн кыргыз тили окуу боюнча предметтик стандартына ылайык Кыргыз тили окуу программасы иштелип чыкты.

Аталган программа 5-11-класстар үчүн кыргыз тилин экинчи тил катары окутуунун календардлык-тематикалык планын түзүүгө, окуу китептерин жана окуу-методикалык колдонмолорду иштеп чыгуу үчүн негиз болуп саналат.

МАЗМУНУ

1. Түшүндүрмө кат

1.1. Концептуалдык бөлүк (окуу планындагы предметтин орду, предметтин берилишинин логикасы, максаттары жана милдеттери, сааттарды бөлүштүрүү

1.2. Негизги компетенттүүлүктөр

1.3. Предметтик компетенттүүлүктөр

1.4. Универсалдуу көндүмдөрдүн сүрөттөлүшү, 4К компетенттүүлүктөр (чыгармачылык, критикалык ой жүгүртүү, кызматташуу жана баарлашуу), глобалдык компетенциялар, окутуу процессинде калыптанган катуу жана жумшак көндүмдөр

2. Предметтин мазмуну: класстар боюнча тематикалык пландаштыруу

3. Күтүлүүчү натыйжалар

4. Окуучулардын окуу жетишкендиктерин баалоо:

4.1. Баалоонун формалары

4.2. Деңгээлдик баалоо

5. Окутуунун негизги методдору жана технологиялары

6. Колдонулган адабияттар

ТҮШҮНДҮРМӨ КАТ

Программанын негизинде мугалимдер календарлык-тематикалык пландарды түзөт, ошондой эле окуу-методикалык комплекстерин иштеп чыгууда колдонулат.

Бул программа “Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүүчү мектептеринде кыргыз тилин экинчи тил катары үйрөтүүнү өркүндөтүүнүн концепциясынын” негизинде жана КРнын “Билим берүү жөнүндө”, “Кыргыз Республикасынын мамлекеттик тили жөнүндө” мыйзамдарынын беренелерин эске алуу менен түзүлдү.

Бул документ предметтик стандарттын талаптары боюнча кыргыз тилин экинчи тил катары окутууга коммуникативдик мамилеге өтүүнү сунуштагандыктан, орус, өзбек, тажик тилдеринде окутулган мектептердин практик мугалимдерине, предметтик стандарт боюнча окуу китептерин, методикалык колдонмолорду түзүүчүлөргө арналат.

Кыргыз тилин үйрөтүүнү өркүндөтүү концепциясында “кыргыз тилин окутуунун негизги максаты – күндөлүк турмуш-тиричиликтин түрдүү чөйрөсүндө жана турмуштук түрдүү кырдаалдарда кыргыз тилинде эркин сүйлөшө билүү менен сабаттуу жазуу көндүмдөрүнө ээ кылуу” деп айтылат. Программада кыргыз тилин окутуунун принциптери, максат, милдеттери так айырмаланып көрсөтүлөт.

Кыргыз Республикасынын Конституциясына, “Кыргыз Республикасынын мамлекеттик тили жөнүндө” Кыргыз Республикасынын мыйзамына ылайык (1-берене) кыргыз тили Кыргыз Республикасынын мамлекеттик тили болуп саналат.

Ошондой эле “Мамлекет ар бир жарандын мектепке чейинки билим берүү мекемелеринен тарта негизги жалпы билим берүү мекемелерине чейин мамлекеттик, расмий жана эл аралык тилдердин бирин үйрөнүшү үчүн шарттарды түзөт” (6-берене).

1.1. Предметтин концепциясы

5 – 9-класстарда кыргыз тилин экинчи тил катары окутуунун

максаты:

5–9-класстардын окуучуларын *негизги жалпы модель* боюнча турмуш-тиричиликтин ар түрдүү чөйрөсүндө, кырдаалдарда, деңгээлдерге (А2+, В1) ылайык кеп ишмердүүлүгүнүн түрлөрүн (угуу, окуу, сүйлөө, жазуу) калыптандыруу аркылуу реалдуу баарлашуу процессине жакындаштырып окутуу.

10 – 11-класстарда кыргыз тилин экинчи тил катары окутуунун максаты:

10-11-класстарда *жалпы орто модель* боюнча деңгээлдерге (В1, В1+) ылайык кыргыз тилин окутуунун **максаты** – мурунку класстарда ээ болгон тилдик жана кептик көндүмдөрүн бышыкталып, турмуштук кырдаалдарда туура колдонуу талап кылынат. Жогорку класстарда да кенже жана ортоңку класстардагыдай эле, кеп ишмердүүлүгүнүн төрт түрүн – угуу, сүйлөө, окуу, жазуу көндүмдөрүн өздөштүрүү улантылат. Мектеп бүтүрүүчүлөрү табигый шарттарда кыргыз тилинде ээн-эркин баарлашуусу, сабаттуу жазуусу, кептик байланыштын конкреттүү чөйрөлөрүндө өз оюн кыйналбай билдире алуусу күтүлөт.

5 – 11-класстарда кыргыз тилин экинчи тил катары окутуунун милдеттери:

- Түрдүү *чөйрөлөрдө* (өздүк, окуу-таануу, эмгек-кесип, социалдык-маданий) жана турмуштук *кырдаалдарда,* берилген *тематикалык* мазмунга ылайык окуучулардын *кеп ишмердүүлүгүнүн* бардык түрлөрүн (угуу, окуу, сүйлөө, жазуу) калыптандырат;
- Лексика менен грамматиканы функционалдуу окутат, тексттер менен иштөөдө кептин түрлөрүн (баяндоо, сүрөттөө, ой жүгүртүү), кептин стилдерин (оозеки, көркөм, илимий, публицистикалык, расмий-иштиктүү), тексттердин формаларын (туташ, туташ эмес, аралаш, курама) эске алып, маалымат менен иштөө билимдерин, билгиликтерин, көндүмдөрүн өнүктүрөт.
- Тил үйрөтүү аркылуу өлкөнүн маданият, искусство, тарых, адабият, каада-салт баалуулуктарын окутуп-үйрөтөт, сабырдуулукка, толеранттуулукка, патриоттуулукка тарбиялайт.

1.2. Негизги компетенттүүлүктөр

Кыргыз Республикасынын мектептик жалпы билим берүүнүн мамлекеттик билим берүү стандарты жалпы мектептик билим берүү системасы үчүн төмөнкүдөй негизги компетенттүүлүктү аныктайт:

1. **Маалыматтык компетенттүүлүк** – бул окуучулардын маалыматты өз алдынча издөөгө, талдоого, тандоого, иштеп чыгууга, анын аныктыгын тактоого, жүйөлүү тыянактарды түзүүгө, сын көз караш менен түшүнүүгө жана өз ишин пландаштыруу жана ишке ашыруу боюнча негизделген чечимдерди кабыл алууга даярдыгы жана жөндөмдүүлүгү, керектүү маалыматты алып, аны оозеки жана жазуу формасында, анын ичинде маалыматтык-коммуникациялык технологияларды колдонуу менен берип, көйгөйлөрдү чечүү үчүн диалог түзүү жөндөмдүүлүгү;
2. **Социалдык-коммуникативдик компетенттүүлүк** – өзүнүн умтулуусун башка адамдардын жана социалдык топтордун кызыкчылыктары менен туура келтирүүгө, ар түрдүү позицияларды таануу менен башка адамдардын баалуулуктарына (маданий, диний, этностук, гендердик, кесиптик, инсандык) сый мамиле жасоонун негизинде өзүнүн көз карашын коргой билүүгө даярдыгы; негизги демократиялык жана жарандык укуктарды жана эркиндиктерди түшүнүү жана кабыл алуу, Мекенди сүйүү, улуттук каада-салтты урматтоо, Кыргызстандын маданий мурасына жана жаратылыш байлыктарына аяр мамиле кылуу; маданий көп түрдүүлүктү түшүнүү жана Кыргыз жараны жалпы жарандык окшоштуулукту түзүү;
3. **Өзүн-өзү таануу жана көйгөйлөрдү чечүү компетенттүүлүгү** – өзүнүн потенциалдуу жана актуалдуу касиеттерин, инсандык, жеке

өзгөчөлүктөрүн, башка адамдар менен болгон өзүнүн мамилелерин билүү, жекече психологиялык жана жүрүм-турумдук мүнөздөмөлөрүн өзгөртүү боюнча максаттуу багытталган ишке жөндөмдүүлүгү, келечектеги кесиптик ишин тандоо үчүн маалыматтагы, окуу жана турмуштук кырдаалдардагы көйгөйлөрдү жана карама-каршылыктарды табуу жөндөмдүүлүгү, сынчыл ой жүгүртүү көндүмдөрүн жана изилдөөчүлүк, чыгармачыл, долбоордук иштерди аткаруу үчүн талдоону колдонуу менен аларды чечүүнү иландаштыруу жана өз алдынча же башка адамдар менен өз ара аракеттенүү менен чечүү.

1.3. Предметтик компетенттүүлүктөр

Окутуунун практикалык негизин компетенттүүлүк мамиле аныктайт, аны ишке ашыруу негизги жана предметтик компетенттүүлүктөрдү өз ара байланышта калыптандырууга багытталат. Мамлекеттик стандарттын талаптарына ылайык, “Филологиялык" билим берүү чөйрөсү окуучулардын кептик, тилдик жана социомаданий компетенттүүлүгүн өнүктүрүүгө багытталган.

Кыргыз тилин экинчи тил катары үйрөнүүдө окуучулар ээ болуучу төмөндөгүдөй предметтик компетенттүүлүктөр көрсөтүлгөн:

ПК 1. Кептик (коммуникативдик) компетенттүүлүктөр:

Ар түрдүү чөйрөдө, кырдаалдарда кеп ишмердүүлүктүн (угуу, сүйлөө, окуу, жазуу) түрлөрүн тил билүүнүн тиешелүү деңгээлине ылайык өздөштүрүп, тексттин жанрына, кептин стилдерине, тексттин түрлөрүнө жараша кыргызча баарлаша билүү.

ПК2. Тилдик (лингвистикалык) компетенттүүлүктөр:

Кыргыз тилинин фонетикалык, грамматикалык өзгөчөлүктөрүн билүү, кыргыз адабий тилинин, жазуу эрежелеринин нормасында жазып жана сүйлөй билүү, кыргыз тилинин тилдик кору, сөздүк курамы жөнүндө минимумдарга, сүйлөө маданиятына ээ болуу, сөздүктөр менен иштей билүү жана иш кагаздарын кыргызча түзө алуу, ж.б.

ПК3. Социомаданий компетенттүүлүктөр:

Тил аркылуу улутту жана улуттук маданий баалуулуктарды, мамлекеттин географиясын, тарыхын таануу, адабий казынасын окуп-үйрөнүү, ал аркылуу элдик салт-санаа, улуттук майрамдарды үйрөнүү жана сыйлоого калыптандыруу.

Предметтик компетенттүүлүктөрдү калыптандыруу Мамлекеттик стандартта аныкталган үч деңгээлде каралат:

- Биринчи деңгээл (репродуктивдүү) окуучулардын үлгү (иш-аракетти аткаруунун сунушталган алгоритми) боюнча иштөө көндүмү менен сыпатталат;
- Экинчи деңгээл (продуктивдүү) курамы боюнча жөнөкөй ишмердүүлүктү аткаруу, өздөштүрүлгөн алгоритмди башка кырдаалда колдонуу жөндөмүн сыпаттайт;
- Үчүнчү деңгээл (креативдүү) татаал курамдуу ишмердүүлүктү өз алдынча конструкциялоо жана аны негиздөө элементтери менен ишке ашыруу болуп эсептелет. PISAнын талабы боюнча, окуучулардын функционалдуу сабаттуулугун жөнгө салуучу деңгээлинде көйгөйлөрдү чече билүү жөндөмдөрү, глобалдуу компетенциялар, креативдүү ой жүгүртүү, окуучулардын маалымат менен иштөө **компетенттүүлүктөрү** каралат. Текст менен иштөө көндүмдөрүндө маалыматты табуу жана керектүүсүн бөлүп алуу, аңдап билүү, интерпретациялоо, тыянак чыгаруу жана баа берүү, ж.б. текшерилет.

1.4. Универсалдуу көндүмдөрдүн сүрөттөлүшү, 4к компетенттүүлүктөр (чыгармачылык, сынчыл ой жүгүртүү, кызматташуу жана баарлашуу), глобалдык компетенциялар, окутуу процессинде калыптанган катуу жана жумшак көндүмдөр

1. Окурмандык сабаттуулук – контексттер, кырдаалдарды - угуп түшүнүү, сүйлөп түшүндүрүү, окуп түшүнүү жана оюн жазып түшүндүрүү көндүмдөрү

Окуу сабаттуулугу – алдыга коюлган максаттарга жетүү, билим деңгээлин жогорулатуу, мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүү, социалдык жашоо-турмушка аралашуу үчүн окуу менен алектенүү, жазуу жүзүндөгү тексттерди түшүнүү жана аларды пайдалануу жөндөмү.

Маалыматты табуу жана алып чыгуу;
Тексттин формалары, түрлөрү, стилдери, жанрлары
Маалыматты интеграциялоо жана интерпретациялоо;
Уккан, окуган тексттин мазмуну жана формасы боюнча ой жүгүртүү жана баалоо
Тексттен маалыматты пайдалануу

2. Математикалык сабаттуулугу

Математикалык сабаттуулугу – математиканы ар түрдүү контексттерде интерпретациялоо, колдонуу жана иретке келтирүү жөндөмү. Математикалык сабаттуулук кубулуштарды сүрөттөп, түшүндүрүп айтып берүү үчүн математикалык талкууну, математикалык түшүнүктөрдү, процедураларды, фактыларды жана аспаптарды колдонууну камтыйт. Ал математиканын дүйнөдөгү ролун түшүнүүгө, негиздүү пикирлерди келтирүүгө жана конструктивдүү, жигердүү, кеңири ой жүгүрткөн адамдар кабыл ала турган чечимдерге келүүгө көмөк көрсөтөт. Математика жана реалдуу көйгөйдүн негизинде жыйынтыктарды калыпка салуу, колдонуу, интерпретациялоо жана баалоо.

3. Табигый жана так илимдер боюнча сабаттуулугу

Табигый илимдерге байланыштуу маселелерде активдүү жарандык позицияны ээлөө жөндөмү. Ошондой эле табигый жана так илимдер боюнча идеяларга кызыгууга даярдайт. Табигый илимдер боюнча сабаттуу адам табигый илимдер жана технологияларга тиешелүү маселелерди далилдер менен талкуулоого умтулат; мында төмөнкү компетенттүүлүктөр талап кылынат: кубулушту илимий жол аркылуу түшүнүдүрүү, баалоо жана илимий изилдөөлөрдү пландаштыруу, маалыматтарды жана далилдерди илимий түрдө интерпретациялоо.
Илимий түшүндүрмө берүү. Изилдөө ыкмаларын колдонуу. Маалыматтарды интерпретациялоо, тыянак чыгаруу

• **Контексттер**

Илим жана технология жаатында маселелерди түшүнүүнү талап кылган азыркы жана тарыхый өңүттөгү жеке, жергиликтүү (улуттук) жана глобалдык көйгөйлөр.

• **Компетенциялар**

Кубулушту илимий жол аркылуу түшүндүрүп берүү жөндөмү, табигый-так илимдер боюнча изилдөөлөр ыкмасын колдонуу, натыйжаларга ээ болуу үчүн маалыматтарды интерпретациялоо жана илимий далилдерди пайдалануу.

• **Мамиле**

Илимге жана технологияга болгон кызыгуу, маселени илимий түрдө изилдөөнүн баалуулуктарын түшүнүү (зарыл болгон жерде), курчап турган чөйрөдөгү көйгөйлөрдөн кабардар болуу жана аларды чечүүнүн маанисин түшүнүү аркылуу мүнөздөлгөн мамиле.

• **Билим**

Илимий билимдин пайдубалын түптөгөн негизги фактыларды, идеяларды жана теорияларды түшүнүү. Бул жаратылыш жана технология (анын маанисин) жөнүндө, илимий билимге ээ болуу ыкмалары, б.а. процедуралар жөнүндө, аталган процедураларды колдонуунун негиздүүлүгүн түшүнүү (методологиялык билим) боюнча билимди камтыйт.

4. **Маалыматтык (медиасабаттуулук) коммуникативдик технология боюнча сабаттуулугу**

Фейк маалымат менен так жана ишенимдүү маалыматтарды айырмалай алат, Маалыматтын коопсуздук жана ишенимдүүлүк критерийлерине жооп берүүчү медиатексттерди ар кандай түрдө жана формада пайдаланат жана өзү түзө алат. Кибербуллингге жана башка маалыматтык коркунучтарга каршы тура алуу.

5. **Финансылык сабаттуулугу**

Финансылык сабаттуулук — финансы чөйрөсүнө тиешелүү терминдерди, түшүнүктөрдү, финансылык тобокелчиликтерди билүү жана түшүнүү, ошондой эле ар кандай финансылык кырдаалдарда зарыл болгон ыкманы жана өзүнө болгон ишенимди арттыруу жөндөмү. Булар жеке адамдын жана коомдун финансылык жыргалчылыгын жакшыртууга, экономикалык жашоо-турмушка катышуу мүмкүнчүлүгүнө ээ болууга түрткү берет.

► базалык финансылык сабаттуулугун калыптандыруу
► акча каражатын ылайыктуу бөлүштүрүүнү үйрөтүү
► эмгек менен анын наркынын байланышын түшүндүрүү
► жеке бюджети жана планы менен тааныштыруу
► жеке финансылык максаттарына жетүү үчүн аң-сезимдүү тандоо жасоого үйрөтүү

Глобалдык компетенттүүлүктөр

Индивидуумдун, социумдун дүйнөсү, билим берүү жана илим,
ден соолук, ресурстар, курчап турган чөйрө, илим жана технологиянын байланышы

4к компетенттүүлүктөр – адамга/окуучуга ар кандай чөйрөдө ийгиликтүү иштөөгө жардам берген төрт негизги көндүмдөрдүн тутуму (чыгармачылык, сынчыл ой жүгүртүү, кызматташуу жана коммуникация).

1. Сынчыл ой жүгүртүү – маалыматтардын агымын туура тандай алат, себеп-натыйжа байланыштарын көрө алат, керексиздерин алып салып, жыйынтык жасай алат.

2. Креативдүүлүк (чыгармачылык) – кырдаалды ар тараптан баалоо, адаттан тыш чечимдерди кабыл алуу жана өзгөрүлүп жаткан жагдайларда өзүн ишенимдүү сезүү.

Белгилүү бир маселенин принципиалдуу жаңы же жакшыртылган чечиминин келип чыгышына алып келген ой жүгүртүү. (*Линдсей Г., Халл К., Томпсон Р. Чыгармачыл жана сынчыл ой жүгүртүү)*

Бир караганда эч кандай байланышы жоктой көрүнгөн идеялар менен окуялардын ортосундагы байланышты камсыздоо процесси.

Гудвин Дж. Психологияда изилдөө: ыкмалар жана пландаштыруу[1].

3. Коммуникативдүүлүк – баарлашуу**,** сүйлөшүүлөрдү жүргүзүү жана байланыш түзүү, маектешти угуу жана өз көз карашын жеткире билүү.

4. Кызматташуу (кооперация) – башка адамдар менен натыйжалуу өз ара биргелешип аракеттенүү, ар кандай командаларда иштөө, жалпы максатты жана ага жетүү жолдорун аныктоо, ролдорду бөлүштүрүү жана натыйжаны баалоо.

Ар бир тармак боюнча функционалдык сабаттуулукту баалоонун бардык мазмундук жана компетенттүүлүк аспектилерин эске алган билим берүүчү жана машыктыруучу-симулятордук тапшырмаларды камтыйт. Тапшырмаларды баалоонун өзгөчөлүктөрүнүн кеңири түшүндүрмөсү, тапшырмалар системасын колдонуу жана аларга баа берүү боюнча сунуштар берилген. Бардык тапшырмалар реалдуу турмуштук кырдаалдарга негизделген.

Бул колдонмолорду педагогдор билим берүү максатында сабактарда жана сабактардан тышкары ишмердиктеринде пайдалана алышат, ошондой эле функционалдуу сабаттуулук боюнча мектептин ичинде уюштурулуучу мониторингдерди жүргүзүү үчүн мектеп администрациясына да сунушталат.[2]

II. Предметтин мазмуну: класстар боюнча тематикалык пландаштыруу

Предметтин мазмуну

Предмет аралык байланыштар. Өтмө тематикалык линиялар

Сабактын элементи катары предмет аралык байланыштарды мугалимдер башка предметтерден алынган билимди пайдалануу талап кылына турган тийиштүү таанымдык милдет аткарылууга тийиш болгон иштин ар кайсы баскычында колдонсо болот.

	Билим берүү чөйрөлөрү				
1. Филологиялык	**2. Социалдык**	**3. Матема-тикалык**	**4.Табигый илимдер**	**5.Искусство жана технологиялар;**	**6. Ден соолук маданияты**

[1] © АО «Издательство «Просвещение», 2022
[2] © АО «Издательство «Просвещение», 2022

Тилдик компетенттүүлүк-төрдү калыптандыруу макатында эне тили, экинчи тил, чет тилдер жана искусство, сүрөт, көркөм өнөр жана адабий чыгармаларды байланыштыруу менен окуучулар - угуу, сүйлөө, окуу, жазуу кеп ишмердиктери боюнча өз оюн интерпретациялоого, түшүндүрүп берүүгө багыттоочу тексттер камтылат.	5 – 11-класстарда өлкөнүн тарыхы, адам менен коомдун ортосундагы карым-катнаш тууралуу темалардын тегерегинде сүйлөшүү, оозеки жана жазуу кебин өстүрүү каралган. Окуучуларга Кыргызстандын өзгөчөлүктөрү тууралуу негизги маалыматтарды камтыган тексттер сунуш кылынат	Кыргыз тили сабагында белгилүү математиктер жөнүндө тексттер окутулат, математикалык тапшырмалар түрүндөгү көнүгүүлөр аткарылат, диалогдор сунушталат	Жаратылыштын кубулуштары, климаттын өзгөрүшү, айлана-чөйрөдө болуп жаткан табигаттын мыйзам ченемдүүлүктө-рүнө байланыштуу коркунучтарды, табигый-илимий көп түрдүү касиеттерди, жандуу, жансыз организмдер жөнүндөгү көрүнүштөрдү жана ресурстарды үнөмдөөчү жүрүм-турумдарды камтыган, аларды түшүнүүгө өбөлгө түзүүчү тексттер сунушталат.	Окуучуларга эң жөнөкөй элементардык деңгээлдеги көркөм - прикладдык чыгармачылык чөйрө,энергия-ны,материалды, маалыматты трансформация-лоо, долбоорлоо, пландаштыруу, өндүрүштүк, технологиялык маселелерди чыгармачылык менен чечүү, баалоо тууралуу идеялар жана көркөм сүрөт, музыка, кино ж.б. искусство чыгармаларынын түрлөрүн уктуруу, улуттук аспаптар, комузчулар жөнүндө сүйлөшүүгө кызыктуу тексттер тандалып, сунушталат.	Окуучулар өзүнүн жашоо турмушунда ден соолугуна кам көрүп, өз коопсуздугун сактоо жана коргонуунун физикалык, эмоциялык жана социалдык, гигиеналык жүрүм-турум саламаттыгын чындоо маданиятынын негиздерин өздөштүрүүнү калыптандыруучу тексттер менен иштөө аркылуу камсыздалат.

5. Кыргыз тилин окутуунун технологиясындагы коммуникативдик-функционалдык мамиле

Сунушталып жаткан программанын принципиалдуу өзгөчөлүгү алардагы материалдардын практикалык багыты болуп саналат. Окуучуларга кандайдыр бир теманын алкагында баарлашуу мүмкүнчүлүгү түзүлүп, тилди кадимки жашоо шарттарында колдоно тургандай окуу кырдаалдары жаратылышы керек. Эң негизгиси, тил баарлашуунун каражаты катары колдонулушу зарыл.

Кыргыз тилин экинчи тил катары үйрөтүүдө коюлуучу талаптар мамлекеттик тилдин кулач жайышын, рухий беделинин көтөрүлүшүн камсыз кылат. Кыргыз тили республикада жашап жаткан түрдүү улуттардын өкүлдөрүнүн арасында рухий көпүрө болуп, аларды бириктирүүчү каражат деңгээлине жетишет, акырында, кыргыз элинин байыртадан берки рухий казынасынын, тарыхынын, дилинин өлбөстүгүн далилдейт.

Мектеп окуучусунда **кыргыз тилин үйрөнүүгө жана сүйлөөгө болгон ички зарылдыктын, каалоо сезиминин, ички керектөөсүнүн** (мотивация) пайда болуусуна, инсандык мамилелерге, жазуу жана оозеки коммуникацияга карата ички даярдыгынын

жаралышына (интенция) өбөлгөлөр түзүлүшү керек.

Кыргыз тилинде сүйлөөгө болгон турмуштук жандуу практиканын болушу, класстагы ар бир сабакта мугалим менен окуучу кыргыз тилинде гана баарлашуусу, сабактын түздөн-түз кыргыз тилинде гана жүрүүсү абдан зарыл.

Кыргыз тилин экинчи тил катары окутууда коммуникативдик-функционалдык мамиле менен окутуу үчүн мугалим төмөнкү **усулдук милдеттерди аткарат**:

1. **Тил үйрөнүү процессинде өнөктөштүктү, өз-ара аракеттенүүнү ишке ашыруу милдети;** Мында өз ара аракеттенүүнүн куралы тил болуп саналат. Кыргыз тилин окуп-үйрөнүү үчүн кыргыз тили каражат болот, б.а. сабак кыргыз тилинде жүргүзүлөт.
2. **Күнүмдүк жашоо турмушта кыргыз тилинде баарлашуу зарылчылыгы келип чыккан учурдагы конкреттүү кырдаалдарга кызмат кылган (функционалдык грамматиканы) тилдик керектүү (эреже-грамматиканы) материалды берүү милдети**
3. **Кептик (коммуникативдик) кырдаалды түзүүгө жардам бере турган материалды тандоо милдети**. Ал сабактагы кеп ишмердүүлүгүнүн түрлөрүнө шыктандырып, жаңылап туруш керек.

Ушундай талаптар менен катар, кыргыз тилин натыйжалуу үйрөтүүдө төмөнкү илимий-педагогикалык зарыл шарттар эске алынышы керек:

- кыргыз тилин экинчи тил катары окутууда коммуникативдик принциптерди жетекчиликке алуу;
- кыргыз тили сабагынын максаттарын так аныктоо;
- кыргыз тилин үйрөтүү методдорун туура тандоо;
- кыргыз тилин экинчи тил катары окутуу боюнча предметтик стандартка жана программага негизделген сапаттуу окуу китептерин түзүү, усулдук жана дидактикалык адабияттарды тандоо.

Окуучулардын кебин максаттуу өстүрүү үчүн төмөнкү сүйлөшүү чөйрөлөрү сунушталат:

- **Өздүк чөйрө (баланын жекече чөйрөсү; күнүмдүк тиричилик чөйрөсү)**
- **Социалдык-маданий чөйрө (жүрүм-турум, адеп; экологиялык чөйрө)**
- **Окуу-таануу чөйрөсү (окуу-таануучулук чөйрөсү)**
- **Эмгек-кесип чөйрөсү (баланын кызыгуулары)**

Өздүк чөйрө (баланын жекече чөйрөсү; күнүмдүк тиричилик чөйрөсү). Бул чөйрөнүн мазмунун төмөнкү окуу материалдары түзөт: үй-бүлөдөгү жана достор арасындагы өз ара мамилелер; бөлмө, жекече буюмдар, үй дареги; бир туугандар жөнүндө камкордук, ата-энелерге жардам; сырткы келбети; окуучулардын шаардык/ айылдык жашоо чөйрөсү; соода-сатык; ден соолук жана жеке гигиена; адамдын сырткы келбети жана мүнөздөмөсү; чөнтөк акчалар; сергек жашоо; уюлдук телефон менен сүйлөшүү; мектептеги, үй-бүлөдөгү жана достор арасындагы инсандык өз ара мамилелер; үй-бүлөдөгү милдеттерди бөлүштүрүү; үй-бүлө кирешеси; туугандар арасындагы байланыш, үй-бүлөдөгү баарлашуу; үй-бүлөлүк салттар; үй-бүлөлүк баалуулуктар; бата.

Социалдык-маданий чөйрө (жүрүм-турум, адеп; экологиялык чөйрө)

Бул чөйрөнүн мазмунун төмөнкү окуу материалдары түзөт: ата-энелерди сыйлоо, улууларга сылык мамиле жасоо, кичүүлөрдү колдоо; каникулду жылдын ар кайсы мезгилинде өткөрүү; кийим адеби, коомдук жерлерде өзүн алып жүрүүнүн адеби, телефон менен сүйлөшүү адеби; айлана-чөйрөнү коргоо; Ата мекен; географиялык абалы, климаты, аба-ырайы, борбору, тарыхый жерлери; бош убакыт жана кызыгуулар (спорт, музыка, киного \ театрга баруу, дискотекалар, кафе); жаштар модасы; өз өлкөсү, кошуна өлкөлөр жана чет өлкөлөр, алардын маданий өзгөчөлүктөрү (улуттук майрамдар, белгилүү даталар, салттар); Кыргызстан боюнча саякат; белгилүү адамдар, алардын илимге жана дүйнөлүк маданиятка кошкон салымы; жаратылыш жана экология көйгөйлөрү; Ала-Тоо жергеси, анын жаратылышы, жыл

мезгилдери, тоолору, көлдөрү, жаныбарлар, канаттуулар, үй жана жапайы жаныбарлар; баарлашууда калтырган алгачкы таасир; эркиндик жана жоопкерчилик; жаштардын кызыгуулары; адамга өз мекенинин маанилүүлүгү; шаардагы жана айылдагы жашоо; шаардагы жана айылдагы жаштардын бош убактысы; шаардагы жана айылдагы жашоонун артыкчылыктары; досуңа / курбуңа тартуулаган белектин маанилүүлүгү; өзүн социалдык чөйрөдө алып жүрө алуусу.

Окуу-таануу чөйрөсү (окуу-таануучулук чөйрөсү) Бул чөйрөнүн мазмунун төмөнкү окуу материалдары түзөт: мамлекеттик тилдин ролу; мектеп жана мектептеги жашоо; окутулган предметтер жана аларга мамиле; Ата мекен, улуттук баатырлар, Манас, кыргыз эли, кыргыз жери, белгилүү инсандар, Кыргызстандагы бөлөк улуттардын өкүлдөрү; мектептеги билим берүү; мектептеги жашоо: мектептеги жүрүм-турум, коомдук жашоого катышуу;

Эмгек жана кесип чөйрөсү (баланын кызыгуулары) Бул чөйрөнүн мазмунун төмөнкү окуу материалдары түзөт: кесип тандоо маселелери; массалык маалымат каражаттары (пресса, телевидение, үналгы, телефон, интернет); адамдын мүнөзү жана кесип; адамды урматтоо, сыйлоо; кызыгуулар; адабият; театр; кино; музыка; спорт; биздин учурдун актуалдуу маселелери; демократиянын артыкчылыктары жана кемчиликтери.

3.3. Окутуунун коммуникативдик технологиясындагы кептик интенциялардын мааниси

Программада кептик интенциянын ишке ашырылышына өзгөчө басым салынат.

Кептик интенция – адамдын тил үйрөнүүгө болгон каалоо, ниети жаткан сүйлөшүү багыттары жана тил үйрөнүү аракетине ой жүгүртүүнүн ички максаттуу планы. Интенция аң сезимдүү жана аң сезимсиз түрдө, монологдук жана диалогдук формада пайда болуусу ыктымал. Сунушталган программа баштапкы тил билүү деңгээлинен негизги деңгээлге жеткирүү үчүн баарлашуунун ар түрдүү кырдаалдарында төмөнкү интенциялардын өнүгүүсүн эске алат.

Байланыштыруучу интенциялар:

– учурашуу (тереңдетүү);
– байланышкан адамдардын статустарына жараша таанышуу, өзүн жана башка бирөөнү тааныштыруу;
– бирөөнүн көңүлүн өзүнө буруу;
– пикир алышууга катышуу;
– пикир алышуу демилгесин колго алуу;
– пикир алышууну уланта алуу;
– пикир алышуу процессинде анын темасын, багытын өзгөртүү;
– кырдаалга жараша сүйлөшүүнү жыйынтыктоо;
– пикир алышкан адамдары менен алардын статустарына жараша коштошо билүү;
– ыраазычылыгын билдирүү;
– кечирим сурай билүү;
– куттуктоо;
– ийгилик каалоо;
– чакыруу.

Жөнгө салуучу интенциялар (пикир алышкан адам менен мамилени жана каалоо-ниетин жөнгө салуу):

– сурануу, өтүнүү;
– кеңеш айтуу;

– сунушун билдирүү;
– каалоосун айтуу;
– талап кылуу, буюруу;
– тыюу салуу;
– макул же каршы экенин билдирүү;
– убада берүү.

Маалыматтык интенциялар:

– болуп жаткан, боло турган жана болуп өткөн окуяларды тактоо;
– окуянын мезгилин, ордун тактоо;
– окуянын кандай ишке ашканын, анын далилдерин сурап билүү;
– алдыдагы максаттарды тактоо;
– окуянын себептерин тактоо;
– иштин натыйжасын, анын ким тарабынан аткарылганын тактоо;
– кайра сурап тактоо.

Баа берүүчү интенциялар:

– каалоо-тилегин билдирүү;
– талабын билдирүү;
– жеке оюн билдирүү;
– кабардар экенин билдирүү;
– жактыруу;
– мактоо;
– каршылык көрсөтүү;
– оң же терс баа берүүсүн билдирүү;
– кубануусун же кайгыруусун билдирүү;
– бир нерсеге кызыгуусун билдирүү.

1. Окуу материалдарынын класстар боюнча бөлүштүрүлүшү

Предметтин мазмуну

Базистик окуу планынын мамлекеттик компонентине ылайык, окутуу орус, өзбек, тажик тилдеринде жүргүзүлгөн мектептеринин 1–11-класстарында кыргыз тили предметине төмөндөгүдөй окуу жүктөмү аныкталган:

№	Классы	Жума бою	Жыл бою
1	1-класс	3 саат	102 саат
2	2-класс	3 саат	102 саат
3	3-класс	3 саат	102 саат
4	4-класс	3 саат	102 саат
5	5-класс	2 саат	68 саат
6	6-класс	2 саат	68 саат
7	7-класс	3 саат	102 саат
8	8-класс	2 саат	68 саат
9	9-класс	3 саат	102 саат
10	10-класс	3 саат	102 саат
11	11-класс	4 саат	136 саат

5-класстын окуу материалдары

Тема	Кептик интенциялар	Кеп ишмердүүлүгүнүн түрлөрүн өнүктүрүү	Грамматикалык материал	Конструкциялар, фразалар, терминдер
1. Үй-бүлө. Силердин үй-бүлөңөр кандай? Сенин аты-жөнүң ким? Үй-бүлөдө ким эмне кылат? Силердин үйүңөр кандай? Үй-бүлө келечекте кантип өзгөрөт?	**Коммуникацияга чыгуу**: Өзүн тааныштырат. Башкалар менен таанышат. **Маалыматтык интенция**: Өз үй-бүлөсү тууралуу баяндайт. Үйүн, андагы бөлмөлөрдү, буюмдарды сүрөттөйт. Үйдө ким	**Угуу**: Угуу үчүн сунушталган диалогдун көлөмү 10-12 репликадан турат. Угуу үчүн тексттин көлөмү – 8 – 10 сүйлөм. Тексттеги тааныш эмес сөздөрдүн саны 2% чейин болушу мүмкүн. Текстти 2 жолу уктуруу керек. Тексттин мазмунун түшүнөт жана	Жөнөкөй жана татаал сөздөр. Энчилүү жана жалпы аттар. Зат атоочтун жөндөмөлөрү. Этиштин өткөн чагы. Эмне кылды? Эмне кылган? Этиштин учур чагы.	Таанышып алалы. Менин аты-жөнүм ... Менин атам ... Менин апам ... ... атасы ..., апасы .... Атамдын атасы мага чоң ата болот. Апамдын атасы мага таята болот. Таене – апамдын апасы. Таеже – апамдын

Текшерүү иши Жат жазуу	эмне жумуш кылары тууралуу маалымат айтат. Башкалардан үйдө эмне жумуш кылары тууралуу маалымат сурайт. **Эмоционалдык баа берүүчү**: Эмнелерди жактырганын сезимдер аркылуу билдирет. Үй-бүлөсү тууралуу позитив менен баяндайт. **Байланыш түзүүчү:** Башкалардын үй-бүлөсү тууралуу сурайт. **Жөнгө салуучу:** Достору тууралуу айтып берүүнү суранат. Келечектеги өзгөрүүлөр тууралуу божомолдорду тактайт.	суроолорго жооп берет. **Окуу**: Окууга берилген тексттердин көлөмү – 10 – 15 сүйлөм. Илимий-популярдуу, көркөм, оозеки стилдеги тексттер. Формасы боюнча туташ, туташ эмес болушу мүмкүн. **Жазуу**: Суроолорго жооп жазат. Сүйлөмдөрдү толуктайт. Тууганыңа кат жазат. Эссе жазат. Жат жазуу жазат. **Сүйлөө**: Үй-бүлө темасында диалог, монолог формасында оозеки текст түзөт. Тексттин көлөмү – 5 – 10 сүйлөм болушу мүмкүн.	Эмне кылып жатат? Эмне кылып жатышат?	эже-сиңдиси. Аба – атамдын ага-иниси. Мен чоң атама небере болом. Менин ... бир тууганым бар. Биз ... бир туугандбыз. Биз бактылуу үй-бүлөбүз. Биз бактылуубуз. Мен бактылуумун. ... – менин эжем, ... – менин байкем, ... – менин иним, ... – менин карындашым (сиңдим). ... – анын иниси. ... – анын эжеси, ... – анын байкеси (агасы). Менин атым мага жагат. Менин атымды ... койгон. Апам үйдө ... Атам үйдө ... . Мен үйдө...
2. Эс алуу. Саякат Саякаттар дүйнөсү Саякаттаган кандай сонун! Кайда саякаттаса болот? Текшерүү иши Жат жазуу	**Аңгемелешүүнү демилгелөө:** диалог баштайт, суроо берет, билгендерин айтат. **Маалымат суроочу:** Кайсы убакта кайда саякаттоо тууралуу сурайт, билгендерин айтат. **Окуялар тууралуу маалымат берүүчү:** Ким менен, качан кайда саякатка барганы тууралуу айтып берет,	**Угуу:** Саякат темасында: Ким кайда саякаттайт? Кайда барат? Кантип эс алат? Саякатта эмне кылат? Ким менен саякаттайт? Эмне менен саякаттайт? деген сыяктуу суроолорду угат, уккан суроолоруна жооп берет. Саякат тууралуу чакан билдирүүлөрдү, радиоуктуруудан үзүндүлөрдү, кулактандыруу угат. Укканы боюнча талкуулайт. **Окуу:** Саякаттоо, эс алуу темасында көркөм чыгармалардан үзүндү,	Зат атоочтун жөндөмөлөрү: Атооч, илик, барыш, табыш, жатыш, чыгыш. Зат атоочтун илик жөндөмөсү. Кимдин? Эмненин? Зат атоочтун барыш жөндөмөсү. Кимге? Эмнеге? Кайда? Каякка? Зат атоочтун табыш жөндөмөсү. Кимди? Эмнени? Зат атоочтун жатыш жөндөмөсү.	Мен ... саякаттаганды жакшы көрөм. Мага саякаттаган жагат. Мен ... саякаттаганды жактырам. Мен жайында ... барам. Мен кышында ... барам. Мен жазында ... барам. Мен күзүндө ... барам. ... кышында ... барат. ... саякаттаганды жакшы көрөт. ... жайында жайлоого чыкканды жактырат. Себеби ... ... кемеге түшүп сакаттагысы келет. Себеби ...

	жазып берет. **Маалымат тактоочу:** Классташтары кайсы мезгилде саякатка барганды жакшы көрөрүн жана анын себебин сурайт. **Жөнгө салуучу:** Маектешүүчүнү кызыктырып, кайсы бир жакка саякаттоону каалоосуна таасир этет.	илимий-популярдуу текст, оозеки диалог жана монолог формасындагы тексттерди окуп түшүнөт. Түшүнгөнү боюнча оюн билдирет, тексттеги сүйлөмдөр менен далилдейт. **Сүйлөө**: Диалог, монолог формасында тексттерди түзөт, саякаттоо боюнча өз билгендерин, окугандарын сүйлөп берет. Суроо берет, суроолорго жооп берет. Башкалардын айтканын толуктайт, тактайт, сурайт. **Жазуу:** Саякатка барганы тууралуу баяндоо текст түзүп жазат. Кулактандыруу жазат. Суроолорго жооп жазат. Эссе жазат. Саякатта көргөндөрүн сүрөттөп жазат.	Кайда? Каерде? Кимде? Эмнеде? Кайсы жакта? Зат атоочтун чыгыш жөндөмөсү. Кайдан? Кимден? Эмнеден? Зат атоочтордун жандооч менен айкалышы. Эмне менен? Ким менен?	... көлгө саякатка барганды каалайт. Анткени ... Биз тоого чыкканды жакшы көрөбүз. Себеби ... Досум башка шаарларга барганды жактырат. Анткени ... Атам менен ... барам. Досум менен ... барам. Апам менен ... барам. Классташым менен ... барам. Тоого велосипед менен саякаттаса болот. Көлдө кайык менен саякаттаса болот. Шаарларга автобус менен саякаттаса болот. Чет өлкөгө учак менен барса болот.
3. Кесип. Ар бир кесип ардактуу. Ар бир кесип маанилүү Ар бир кесип кызыктуу Кесип тандоо оңойбу? Текшерүү иши Жат жазуу	**Маалымат берүү:** Окуганы, укканы боюнча кесиптер жөнүндө билгендерин айтат. **Эмоционалдык баа берүүчү:** кесиптердин маанилүүлүгү тууралуу, кайсы бир кесиптин анын көз карашындагы артыкчылыгын баалап ой жүгүртөт. **Эмоционалдык баа берүүчү:** Кайсы бир кесиптке кызыгуусун	**Угуу**: Кесиптердин аталыштарын угуп түшүнөт. Кесиптер тууралуу диалог, монолог тексттердин көлөмү 10 – 15 сүйлөмдөн турат. Текстти 2 жолу угуп, укканы боюнча суроо-жоопко катышат. **Окуу:** Кесип, кесиптин актуалдуулугу, мааниси, ролу тууралуу түрдүү стилдеги, формадагы тексттерди окуп түшүнөт. Көлөмү 15 сүйлөмдүн тегерегинде болот. Андан чоң	Кесипти билдирүүчү *-чы (-чи, чу, -чү)* мүчөсү уланган зат атоочтор. Кесипти билдирүүчү *-поз, -кер* мүчөсү уланган зат атоочтор. Зат атоочтун жөндөмөлөрүн кайталоо	Менин атам ... (кесиби). Менин апам ... болуп иштейт. Анын апасы ... Сүрөтчү – ардактуу кесип. Сатуучу – ардактуу кесип. Сатуучу дүкөндө иштейт. Мугалим мектепте иштейт. Ырчы филармонияда иштейт. Бийчи театрда иштейт. Дарыгер ооруканада иштейт. Мага дарыгер болгон жагат. Себеби ... . Мага мугалим болгон жагат. Себеби ... Жазуучу – ардактуу кесип.

	билдирет. **Жөнгө салуучу:** Кесип тандоо боюнча классташтарына кеңеш берет. **Байланыш түзүүчү:** Ролдоштурган оюн учурунда интервью берген маектешүүчү менен адептүү учурашып, сылык маектешип, коштошот.	көлөмдөгү тексттерди тыным менен окуйт, ар тыным боюнча талкууга катышат. Окуганы боюнча башкаларга кесип тандоого кеңеш берет. **Жазуу**: Кесиптин түрлөрүн катыштырып сүйлөмдөрдү түзүп жазат. Окуган үлгүлөрүнө таянып өз алдынча текст түзүп жазат. Ой жүгүртүү эссе жазат. **Сүйлөө**: Окуган, уккан тексти боюнча өз оюн билдирет, аргументтеп, мисал келтирет. Текстти 3 сүйлөм менен жалпылап айтып берет. Ролдоштуруп ойноп, интервью берет.		Анткени ... Элчи – ардактуу кесип. Анткени ... Мен мектепте жакшы окуйм. Келечекте ...болом. Мен ... кесибин тандадым. Себеби ... Окуучулар мектепте жакшы окушат. Келечекте ..., ..., ..., ... болушат. ... кесиби оор. ... кесиби татаал. ... кесиби кызыктуу. Тигүүчү кесиби маанилүү. Тигүүчү кесиби ардактуу. Тигүүчү кесиби кызыктуу.
4. Кыргызстан Кыргызстан – менин мекеним Мекен деген эмне? Кыргызстан кайда жайгашкан? Кыргыз Республикасынын мамлекеттик белгилери Кыргызстанда жашайм Нооруз майрамы Текшерүү иши Жат жазуу	**Аңгемелешүүнү колдоо:** Берилген суроого кенен-кесири жооп берет, кошулганын, макулдугун билдирет. **Жөнгө салуучу:** Маектешүүчүнү кызыктырып, Кыргызстандын ажайып кооз жерлерин көрүүгө каалоосуна таасир этет. **Максаттар жөнүндө маалымат суроо:** Кыргызстандын облустарына, шаарларына, айылдарына бара турган максатын сурайт.	**Жазуу**: Кыргызстан жөнүндө диалог, монолог түрүндө текст түзүп жазат. Суроолорго жооп жазат. Кыргызстан тууралуу макалдардын маанисин түшүндүрүп жазат. Досуна Кыргызстан жөнүндө кат жазат. Сүрөт боюнча чакан аңгеме жазат. **Окуу**: Кыргызстан, мекен, эл-жер тууралуу тексттерди окуп түшүнөт. Окуганы боюнча сүйлөп берет. **Угуу**: Кыргызстан, Мекеним темасында чакан текст, ыр	Этиштин жактары Жекелик жана көптүк сандагы этиштер Этиштин чактары Сын атооч Сын атоочтун жай даражасы Сын атоочтун салыштырма даражасы Сын атоочтун күчөтмө даражасы	Мен Кыргызстанда жашайм. Мен ... шаарында жашайм. Мен ... айылында жашайм. Кыргызстан – менин мекеним. Кыргызстан – тоолуу өлкө. Кыргызстанда адилеттүү, чынчыл, эр жүрөк адамдар жашайт. Мен Кыргызстанды жакшы көрөм. Мен Кыргызстан менен сыймыктанам. Мен Кыргызстан менен мактанам. Кыргызстандын ... шаарларын билем. Кыргызстандын ... облустарын билем.

	Суктанууну билдирүү: Кыргызстандын ажайып кооз жерлерине суктанганын билдирет. **Маалымат суроочу:** Кыргызстан жөнүндө маалыматтарды сурайт, тактайт.	угат, укканы боюнча түшүнгөндөрүн, сезимдерин айтып берет. **Сүйлөө:** Кыргызстан кайда жайгашканын айтып берет. Кыргызстан кандай өлкө экендиги тууралуу айтып берет. Окуган текстинин мазмунун сүйлөп берет.		Мамлекетибиздин Гимни, Туусу, Герби бар. Кыргыз Республикасынын Гимнин билем. Кыргызстан түндүгүнөн Казакстан менен чектешет. Түштүк-чыгышынан Кытай, түштүк-батышынан Тажикстан, батышынан Өзбекстан менен чектешет.
5. Ден соолук. Спорт Дениң таза болсо, дилиң да таза болот Спорт менен машыгабыз Менин жашоомдогу спорт Менин күнүм Улуттук спорт оюндары Текшерүү иши Жат жазуу	**Аңгемелешүүнү колдоо:** Спорт жана ден соолукту чыңдоо темасында маселелерге кошулганын, макулдугун билдирет. **Жөнгө салуучу:** Маектешүүчүнү кызыктырып, спорт менен машыгууну каалоосуна таасир этет. **Максаттар жөнүндө маалымат суроо:** Спорт боюнча койгон максатын айтып берет, башкалардан сурайт. **Маалымат суроочу:** Ден соолук жөнүндө жана күн тартиби тууралуу маалыматтарды сурайт, тактайт. **Эмоциялык баалоочу:** Спорттогу ийгиликтер жөнүндө билдирет. **Байланыш түзүүчү:** Спорттогу жеңиштер	**Угуу:** Ден соолук темасында ырлардан үзүндү угат, укканы боюнча ой жүгүртөт, сүйлөп берет. “Биздин жашоодогу убакыт” темасында радиопрограмманы угуп түшүнөт. **Сүйлөө:** Суроолорго жооп берет. Ден соолук тууралуу, ден соолукту чыңдоо жөнүндө ой жүгүртүп оозеки текст түзөт. Спорттун түрлөрү жөнүндө, анын ичинде футбол, теннис, сууда сүзүү ж.б. тууралуу айтып берет. **Жазуу:** Үйдө жана сейилдеп жүргөндө жасаган жумуштарын тизмелеп жазат. Улуттук спорт оюндары тууралуу презентация даярдайт. **Окуу:** Ден соолук жана спорт темасында ырларды, туташ жана туташ эмес тексттерди угат. Улуттук спорт оюндары	Сын атоочтун салыштырма жана күчөтмө даражалары Этиштин жөнөкөй жана татаал учур чагы. Эмне кылат? Эмне кылып жатат? Этиштин өткөн чагы. Эмне кылды? Эмне кылышты? Этиштин *-ба* терс мүчөсү Баяндагыч, буйрук этиштер	Дениң таза болсо, дилиң да таза болот. Мен футбол менен машыгам. Мен ... менен машыгам. Мен ... кызыгам. Мен эртең менен ... Мен кечинде чуркайм. Спорт менен машыксам, ден соолугум чың болот. Мен балдар менен жарышам. Досум атасы менен футбол көрүүгө барат. Окуучулар ... барат. Шахмат менен машыгуу үчүн ... керек. Футбол менен машыгуу үчүн ... керек. Бокс менен машыгуу үчүн ... керек. ... зарядка жасап жатат. ... теннис ойноп жатат. ... машыгып жатат. ... волейбол ойноп жатат. ... улак тартып жатат. ... кызды кууп баратат. ... ат чаап баратат. ... эр эңишип жатат. Улуттук оюндарды көргөндү жактырам.

	менен куттуктайт.	тууралуу текстти окуп, айтып берет.		Жеңишиң менен куттуктайм! Сен азаматсың!
6. Соода-сатык Дүкөндө Базарда Соода тууралуу Сатып алганды билесиңби? Текшерүү иши Жат жазуу	**Маалымат берүүчү:** Дүкөндөр тууралуу билгендерин айтып берет. **Маалымат суроочу:** Дүкөндүн турган ордун, ага кантип барууну сурап билет. **Баалоочу:** Мыкты иштеген дүкөндү мактайт. **Байланыш түзүүчү:** Классташын дүкөнгө чакырат. **Жөнгө салуучу:** Дүкөнчүдөн кеңеш сурайт. **Жөнгө салуучу:** Маектешүүчүнү кызыктырып, дүкөнгө барууну каалоосуна таасир этет.	**Угуу**: Дүкөндө темасында диалог угуп түшүнөт. **Жазуу:** Азык-түлүк дүкөнү жөнүндө текст түзүп жазат. Классташын кийим-кече дүкөнүнө чакырат. Белек сатып алуу үчүн сатуучудан кеңеш сурап жазат. Өз алдынча диалог түзөт. Дүкөндү мактап досуна кат жазат. **Сүйлөө**: Жашылча-жемиштердин пайдасын, дарылык касиеттерин айтып берет. **Окуу:** Диалог, монолог түрүндөгү тексттерди окуп түшүнөт, окуганы боюнча айтып берет. Дүкөн темасында диалог окуп түшүнөт. Окуганын толуктайт, кошумчалайт, тактайт, сурайт.	Жай сүйлөм. Суроолуу сүйлөм. Илептүү сүйлөм Буйрук сүйлөм Сан атооч. Эсептик сан. Бөлчөк сан. Чамалама сан. Жамдама сан	Азык-түлүк дүкөнүндө ... сатылат. Кийим-кече дүкөнүндө ... сатылат. Белектер дүкөнүндө ... сатылат. Турмуш-тиричилик дүкөнүндө ... сатылат. Китеп дүкөнүндө ... сатылат. Кандай ... сатып алсам болот? Сиз кандай ойлойсуз? Дүкөн саат канчада ачылат? Дүкөн саат канчада жабылат? Дүкөн кайсы көчөдө жайгашкан? Сизден сурасам болобу? Айтып коюңузчу, ... кайда? ... кандай дүкөн? Дүкөнгө ... кел. ... дүкөндөн ...сатып алабыз. ... дүкөндөн ... алабыз. ... дүкөндөн ... карайбыз. ... дүкөнгө ... барабыз. Мен ... алышым керек. Мен ... табышым керек. Мен ... төлөшүм керек.
7. Кызыгуулар Ким эмнеге кызыгат? Сен эмнеге кызыгасың? Таланттуу адамдар эмнеге кызыгышкан? Каникулда эмне кылууга кызыгасыңар? Текшерүү иши	**Маалымат суроочу:** Эмне себептен бул же тигил нерсеге кызыкканын сурайт. **Маалымат берүүчү:** Өзүнүн кызыгуусу жөнүндө башкаларга айтып берет.	**Угуу:** Кыска ыр, чакан тексттерди угуп түшүнөт. Бири-биринин кызыгууларын сурап сүйлөшүп, укканына кошумчалайт. **Сүйлөө:** Кызыгуулар боюнча суроо	Этиштин жактарын, чактарын кайталоо Сын атоочтун даражаларын кайталоо Сан атоочтун түрлөрүн кайталоо	Мен китеп окуганга кызыгам. Мен ... кызыгам. Ал ... кызыгат. Ал сүрөт тартканды жакшы көрөт. Ал сүрөткө кызыгат. Кызыгуусу кесипке

Жат жазуу	**Маалымат тактоочу:** Ким эмнеге кызыгарын, кызыгуулардын түрлөрүн тактайт. **Жөнгө салуучу:** Классташтарына кызыгуулардын түрүн сунуштайт.	берет, суроолорго жооп берет. Кызыгуулардын түрүн бөлүштүрүп, түшүндүрүп айтып берет. Өз кызыгуусу жөнүндө сүйлөп берет. Башкалардын кызыгуусу тууралуу сурайт. **Окуу:** Кызыгуулар кандай болору тууралуу тексттерди окуп, окуганы боюнча суроо түзөт. **Жазуу:** Сүрөттөргө таянып, кызыгуулар тууралуу ой жүгүртүү текстин жазат. “Менин кызыгуум” деген темада баяндоо эссе жазат. Каникулда эмнеге кызыгары тууралуу аңгеме түзүп жазат.		айланат. Мен марка чогултканды жактырам. Менин кызыгуум – марка чогултуу. Монета чогултканды жакшы көргөн адамдар – нумизматтар. Китеп чогултканды жакшы көргөн адамдар – букинисттер. Марка чогултканды жакшы көргөн адамдар – филателисттер. Мен ... кызыгам, анткени ... Мен ... кызыгам, себеби ... Мен каникулда ... кызыгам.

6-класстын окуу материалдары

Тема	Кептик интенция	Кеп ишмердүүлүктөрү	Грамматикалык материал	Кептик конструкциялар, терминдер, фразалар
1. Үй-бүлө. Сенин үй-бүлөң, үйүң кандай? Үнөмчүл болуш керекпи? Досу көп бала Үйдөгү досторубуз Текшерүү иши Жат жазуу	**Коммуникацияга чыгуу:** Досуна, курбусуна мүнөздөмө берет. **Байланыш түзүүчү интенциялар:** Досун туулган күнү менен куттуктайт. **Маалыматтык интенциялар:** Башкалардан алардын досуна мамилеси жөнүндө сурайт. Башкалардан достору менен кайда барышарын тактайт. **Маалымат билдирүүчү:** Үнөмчүл болуу тууралуу өз оюн билдирет. Жашаган үйү тууралуу айтылгандарга кошумчалайт. **Жөнгө салуучу:** Үй жаныбарларына кам көрүү боюнча кеңеш берет.	**Угуу:** Үй-бүлө темасында текст угуп түшүнөт. Үйү, бөлмөсү жөнүндө башкалардын айтканын угуп түшүнөт, суроо берет. Досунун үй жаныбарлары жөнүндө айтканын угуп түшүнөт. Суроолорго жооп берет. **Сүйлөө:** Үй жумуштарын кантип аткарарын айтып берет. Жашаган үйүнүн планын тартып, суроолорго таянуу менен айтып берет. Келечектеги өзү жашай турган үй тууралуу айтып берет. **Окуу:** Текстти тыным менен окуп, суроолорго жооп берет. Текстти окуп, маалыматты өз тажрыйбасы менен салыштырат. Текстти окуп түшүнөт, маалыматты 2-3 сүйлөм менен жалпылайт. Тексттеги айтылган маселени белгилейт. Өз оюн аргументтейт, мисал келтирет. Жыйынтык чыгарат. **Жазуу:** Айылдагы, шаардагы үйлөрдү	Сүйлөмдүн ээси Сүйлөмдүн аныктоочу. Кандай? Кайсы? Сүйлөмдүн бышыктоочу. Канчалык? Кантип? Сүйлөмдүн баяндоочу Жалпы таандык мүчө. Кимдики? Кимдердики?	Биздин үй-бүлөбүз ... Биздин үйүбүз ... Атамдын атасы мага чоң ата болот. Чоң атаңдын атасы сага ким болот? Апам бизди жакшы көрөт. Мен да апамды жакшы көрөм. Апам менен көп нерселер жөнүндө сүйлөшөбүз. Көп батирлүү бийик үйлөр. Бир кабаттуу үйлөр. Менин бөлмөм ... Конок бөлмөсү ... Ата-энемдин бөлмөсү ... Үнөмчүл адам ... Үнөмчүлдүк сапат ... Мен ата-энем берген акчаны үнөмдөп пайдаланам. Күнүмдүк майда чыгымдар: ... Илимий-техникалык өнүгүү Адамдардын эмгегин үнөмдөө... Адамдардын күчүн үнөмдөө... Үнөмчүл болуу – ... Үнөмчүл болгон жакшы, ак көңүл болгон андан жакшы Менин досум ... Досум экөөбүз чогуу эс алганды жактырабыз.

	Үй жаныбарларына жаман мамилени сындайт. **Баалоочу интенция:** Үй жаныбарын өз убагында карабаган балдарды уяткарат.	сүрөттөйт, салыштырат. “Үнөмчүл болуу керекпи?” деген темада 10 сүйлөмдөн кем эмес текст түзүп жазат. Макалдардын маанисин чечмелеп жазат. Таяныч колдонуп, ой жүгүртүү текстин жазат. Досу тууралуу текст жазат. Досторунун үй жаныбарларын сүрөттөп жазат.		Биздин үйдөгү досторубуз – жаныбарларыбыз бар: ... Итимдин аты – Жолборс. Ал үй кайтарат. Күчүк – короочу. Мышыгым таргыл, муруту тармал, ал акылдуу мышык. Тоту куштун түсү ..., куйругу ... . Тоту кушту жакшы көрөм.
2. Саякат. Эс алуу Жайкы эс алуу Кыргызстан боюнча саякат Дүйнөдөгү кызыктуу жерлер Кыргызстандагы кызыктуу жерлер Текшерүү иши Жат жазуу	**Жөнгө салуучу интенциялар:** Чет элден келген адамга Кыргызстандын кайсы бир жерлерин көрүүнү сунуштайт. Кайсы жакка барып эс алуу тууралуу досуна кеңеш берет. **Маалыматтык интенциялар:** Эмне үчүн ушул жерлерди көрүүнү сунуштаганын түшүндүрөт. Кайда барууну каалаларын тактайт. Досунан кайда эс алганын сурайт. Эс алуу, саякаттоо эмнеси менен кызыктуу	**Угуу:** Диалогду угуп түшүнөт, суроолорго жооп берет. Саякатка баруу жөнүндө кулактандырууну угуп түшүнөт, укканын айтып берет. **Сүйлөө:** Бири-бири менен маектешет. Окуган аңгеменин каармандары эмнеси менен жакканын айтып берет. Топтордо талкууга катышат. Саякатка кандай буюмдарды аларын, албасын түшүндүрөт. **Окуу:** Текстти окуп түшүнөт, окуган маалыматты мазмуну боюнча классификациялайт, талдайт. Окуган тексти боюнча суроолорду түзөт. Суроолорго жооп берет. Текстти тыным менен окуп, талкуулайт. Окуганын түшүнүп, үзүндүгө	Ат атоочтун түрлөрү. Жактама ат атоочтор Шилтеме ат атоочтор Сурама ат атоочтор Тангыч ат атоочтор Аныктама ат атоочтор Белгисиз ат атоочтор	Мен жайында ... эс алдым. Мен ... саякатка бардым. Биз каникулда ... бардык. Биз ... жакшы эс алдык. Мен айылдагы чоң ата, чоң энемдикине бардым. Мен шаардагы ... бардым. Лагерде эс алуу жакшы өттү. Жайлоодо эс алуу сонун өттү. ... эс алуу ... өттү. Тоодо карагат тердим. Токойдо козу карын тердим. ... эмне кылдың? Кайда эс алдың? Саякатка чыкканда ... алыш керек. Саякатка чыкканда фотоаппарат, суу, тамак, ширенке, кол чатыр, жылуу кийим алыш керек. Соң-Көлгө бардык. Соң-Көл Нарын облусунда жайгашкан. Биз ... бардык, себеби...

	болгонун тактайт. **Баалоочу интенция:** Досуна кат жазып, Кыргызстанда эс алуунун артыкчылыктарын баяндайт. Саякат учурундагы жүрүм-турум эрежелерин так билгенин көрсөтөт.	ат коёт. **Жазуу:** Сүрөттөргө таянып, чакан текст түзүп жазат. Окуганы жана талкуулаганы боюнча аргументтештирилген эссе жазат. Каармандарга мүнөздөмө берет. Окуганы боюнча баяндоо эссе жазат. Кыргызстандын кызыктуу жерлери жөнүндө досуна кат жазат.		... ... жайгашкан. ... – кереметтүү жер, анткени ... Албетте, ... – кереметтүү жер, себеби ... Мен Саймалуу-Ташка барууну сунуштайм, анткени Саймалуу-Таш тарыхый эстеликтерге бай. Мен Баткенге барууну сунуштайм, анткени анда Айгүл гүлдү көрүүгө болот. Мен ... барууну сунуштайм, анткени ...
3. Кесип Кесиптер Белгилүү адамдардын кесиби Космоско кимдер учкан? Ата-энең ким болуп иштейт? Келечекте ким болгуң келет? Текшерүү иши Жат жазуу	**Жөнгө салуучу интенциялар:** Кесип тандоо тууралуу кеңеш сурайт. Маектешүүчүнү кызыктырып, кайсы бир кесипти тандоону каалоосуна таасир этет. **Маалыматтык интенциялар:** Кесипти туура тандоо жөнүндө маектешет. Башкалар кайсы кесипти тандаганын сурайт. Эмне үчүн тандаганын тактайт. Башкалардан ата-	**Угуу:** Диалогду угуп түшүнөт, суроолорго жооп берет. Кесиптер жөнүндө текстти угуп түшүнөт, укканын айтып берет. Белгилүү адамдардын кесиптери жөнүндө башкалардын айтканын угуп түшүнөт, суроо берет. Суроолорго жооп берет. “Маляр” деген ырды угуп, ырдын негизги оюн аныктайт. Малярдын кесиби жөнүндө айтып берет. **Окуу:** Кесиптер жөнүндө табышмактарды окуп түшүнүп, жандырмагын табат. Тексттерди тыным менен окуп, суроолорго жооп берет. Окуган тексти боюнча	Туунду жана тубаса этиштер Жөнөкөй жана татаал этиштер Негизги жана жардамчы этиштер Этиштин жекелик саны Этиштин көптүк саны	Мугалим мектепте иштейт. Ашпозчу ... иштейт. Сатуучу ... иштейт. ... ... иштейт. Дарыгер болуу ... Ашпозчу – кеңири тараган кесип. ... болуш үчүн ... сапаттар керек. ... ардактуу кесип, анткени... Белгилүү манасчы Саякбай Каралаев жөнүндө айтып бере алам. Ал ... Орто кылыдагы дарыгер Ибн Сина тууралуу айтып бере алам. Ал ... “Майкрософт” корпорациясынын түзүүчүсү Билл Гейтс жөнүндө айтып бере алам. Ал ... Белгилүү физик Генрих

	энесинин кесиби жөнүндө сурайт. **Баалоочу интенция:** Кайсы бир кесипти мактайт. **Байланыш түзүүчү интенция:** Мыкты кесип ээлерине ыраазычылык билдирет. Ишине ийгилик, жетишкендиктерди каалайт.	маалымат талдап, таблица толуктайт. Негизги ойду далидеген сүйлөмдөрдү бөлүп көрсөтөт. **Жазуу:** Сүрөттөргө таянып, ким кайсы кесиптин ээси экенин жазат. Кимге, кайсы кесипте эмне керек экенин аныктап, сүйлөм түзүп жазат. Эмне үчүн кесиптер ардактуу болору жөнүндө план боюнча аңгеме жазат. Кесип, Кыргызстан үчүн актуалдуу кесиптер, ж.б. презентацияларды даярдайт. **Сүйлөө:** Сүрөттөргө таянып, билгендерин айтып берет. Башкалардын оюна кошумчалап толуктоо киргизет. Окуганы боюнча айтып берет. Мугалим жөнүндө окуп, кесиптин мааниси жөнүндө айтып берет. Кесипти туура тандоо үчүн эмне кылыш керектиги жөнүндө ой жүгүртөт.		Герц тууралуу айтып бере алам. Ал ... ... тууралуу айтып бере алам. Ал ... Менин ата-энем ... болуп иштейт. Атам ... \ Апам ... Ал ... (Кайда? Ким болуп?) иштейт. Мен келечекте ... болгум келет. Кесипти туура тандоо маанилүү, себеби ... ... кесип ... керек. ... чөйрөсүндөгү кесиптер: ... Маанилүү кесип ... Керектүү кесип ... Актуалдуу кесип ... Көп тараган кесип ... Ардактуу кесип ...
4. Кыргызстан Кыргызстандын жаратылышы Кыргызстан – тоолуу өлкө Кыргызстандын пайдалуу кен	**Маалыматтык интенциялар:** Дарактар, өсүмдүктөр тууралуу билгендерин баяндайт. Башкаларга суроо берет. Жоопторго	**Угуу:** Ырды угуп, негизги маанисин аныктайт. “Ала-Тоо” деген ырды угуп, укканы боюнча сүйлөп берет. **Окуу:**	Мезгил тактооч Сан-өлчөм тактооч Сын-сыпат тактооч Орун тактооч Сан атооч. Эсептик сан атооч. Канча? Иреттик сан атооч.	Кыргызстан – асман тиреген тоолордун өлкөсү. Кыргызстан – гүлдөгөн өрөөндөрдүн өлкөсү. Кыргызстан – тоолуу өлкө. Пайдалуу кен байлыктар: мунай, чопо, акиташ, алтын,

байлыктары Жаныбарлар дүйнөсү Кыргызстандагы бак-даракттар Өсүмдүктөр Жемиштер Текшерүү иши Жат жазуу	кошумчалайт. **Жөнгө салуучу интенциялар:** Кыргызстандын кооз жерлерине барганда жаратылышка аяр мамиле кылууга чакырат. **Маалыматтык интенция:** Кен байлыктар тууралуу баяндайт. Кен байлыктарды туура пайдалануу үчүн аракеттерди талкуулайт. Кыргызстандын кен байлыктары тууралуу башкалардын билгендерин сурамжылайт. **Эмоционалдык баа берүүчү интенция:** Кен байлыктарды туура пайдалануунун атрыкчылыктарын белгилейт.	Жаратылыш жөнүндө текст окуп, суроолорго жооп берет. Табышмактарды окуп, жандырмагын табат. Канаттуулардын сүрөттөлүшүн окуп түшүнүп, атын табат. Жаңылмачты окуп, маанисин түшүнөт, кайталайт. Текстти тыным менен окуп, мазмунун жана маанисин талдайт. **Жазуу:** Жандуу жана жансыз жаратылышты бөлүштүрөт. Жаныбарлар, канаттуулар, өсүмдүктөр топторуна сөздөрдү, түшүнүктөрдү бөлүштүрөт. Ысык-Көл жөнүндө уламыш окуп, өзү окуган маалыматтарды пайдаланып аңгеме жазат. Сунушталган сүйлөмдөрдү колдонуп, жемиш бактары жөнүндө жомок жазат. Окуганы боюнча текст түзүп жазат. **Сүйлөө:** Макалдын маанисин түшүндүрөт. Сунушталган толук эмес диалогдорду толуктап сүйлөшөт. Кыргызстанда өзү барган жерлерди сүрөттөйт.	Канчанчы? Чамалама сан атооч. Жамдама сан атооч Бөлчөк сан атооч	сымап, калай, көмүр, кум... Пайдалуу кендер – өлкөнүн байлыгы. Жаныбарлар: ... Ак илбирс тоодо жашайт. Карышкыр тоодо жана токойдо жашайт. Кызыл китеп – жаныбарлардын тизмеси. Бүркүт бийик тоолордо, аскаларда жашайт. Ак куу ... жашайт. Үкү ... жашайт. Ала-Тоо – жаныбарлардын, канаттуулардын мекени. Арча – ... дарак. Ал ... өсөт. Бийиктиги ... метрге жетет. ... жыл жашайт. Түсү ... Кайың – ... дарак. Ал ... өсөт. Бийиктиги ... метрге жетет. ... жыл жашайт. Түсү ... Жалбырагы ... Кыргызстанда дары чөптө көп. Дары чөптөр: ... Жер байлыгы – эл байлыгы. Жемиш бактары: ... Дарактар: ...

		Жемиштер, дары чөптөр, өсүмдүктөр тууралуу билгендерин, окугандарын айтып берет.		
5. Ден соолук. Спорт Спорттун түрлөрү Улуттук спорт оюндары Улуттук оюндар Ден соолукка пайдалуу жана зыяндуу тамактар Таза жүрсөң, ден соолукта болосуң Текшерүү иши Жат жазуу	**Жөнгө салуучу интенциялар:** Досуна туура тамактануу жөнүндө кеңеш берет. Досуна ден соолукту чыңдоо боюнча кеңеш берет. Досуна спорт менен машыгуу тууралуу кеңеш берет. Досуна тишти туура жууш тууралуу кеңеш берет. **Маалыматтык интенция:** Башкалардын ден соолук тууралуу суроосуна жооп берет.	**Угуу:** Тексттерди, диалогдорду, ырды угуп түшүнөт, укканы боюнча баарлашат, талдайт, жыйынтык чыгарат. **Окуу:** Уламыш жөнүндө окуп түшүнөт, суроолорго жооп берет. Улуттук спорттук оюндар жөнүндө текст окуйт, негизги ойду белгилейт. Микробдор жөнүндө текст окуп, маанисин түшүндүрөт. Пайдалуу азыктар тууралуу окуп, башкаларга окуганы боюнча сунуш берет. **Жазуу:** Улуттук спорт оюндары тууралуу аңгеме жазат. Ден соолукка пайдалуу жана зыяндуу тамак-аштар тууралуу текст жазат. Досуна кеңеш берет. Кеңештерин тизмектеп жазат. **Сүйлөө:** Ден соолукка пайдалуу жана зыяндуу тамактар тууралуу сүйлөшөт. Билгендерин айтып берет.	Этиштин ыңгайлары. Баяндагыч ыңгай Этиштин буйрук ыңгайы Этиштин максат-ниет ыңгайы Этиштин каалоо-тилек ыңгайы Этиштин шарттуу ыңгайы	Ден соолук чың болуш үчүн ... керек. Спорт ден соолук үчүн пайдалуу, анткени ... Мен спортко кызыгам. Мен ... (спорттун түрү) кызыгам. Спорттун жайкы түрлөрү: ... Спорттун кышкы түрлөрү:.. Кыргызстандын спортчулары: ... Ден соолук чың болуш үчүн ... (спорттон башка) керек. Таза абада дем алуу керек. Туура тамактануу керек. Дене тарбия менен машыгуу керек: ... Ден соолукка пайдалуу тамактарды жеш керек. Алар: ... Ден соолукка зыяндуу тамактарды жебеш керек. Алар: ... Ден соолукка зыяндуу адаттарды ташташ керек. Алар: ... Сүт азыктарынын ден соолукка пайдасы көп. Алар тууралуу ... айтып берем.
6. Соода-сатык	**Байланыш түзүүчү**	**Угуу:**	Сүйлөмдүн аныктоочу.	Мен дүкөндөн ... сатып

Азык-түлүк дүкөнү Сатуучунун кесиби кандай? Соодагер Соода кылуу Текшерүү иши Жат жазуу	**интенциялар**: Дүкөнчү менен саламдашат, керектүү азык-түлүк сатып аларын айтат. Классташынан кайсы дүкөндөргө көп барарын сурап билет, өзүнүн барган дүкөндөрү тууралуу айтат. **Маалыматтык интенциялар:** Ала турган товардын баасын, сапатын тактайт. Дүкөнчүдөн товар тууралуу кошумча маалыматтарды сурайт. **Жөнгө салуучу интенция, анын ичинде талап кылуучу:** Дүкөнчүдөн сүт азыктарынын мөөнөтүн тактап, даттануу китебин талап кылат. **Баалоочу интенция, анын ичинде эмоционалдык баа берүүчү:** Мыкты дүкөн экенине далил келтирет, артыкчылыктарын	Башкалардын сүйлөгөнүн угат, улап сүйлөйт, толуктайт. **Окуу:** Окуган сүйлөмдөрүнүн маанисин түшүнүп, сүрөттөр менен дал келтирет. Текстти тыным менен окуп, суроолорго жооп берет. Текстке ат коёт. Жыйынтык чыгарат. Окуганы боюнча айтып берет. Мектептин ашканасы, мектепке жакын жердеги дарыканага баруу жөнүндө чакан тексттерди окуп, суроолорго жооп берет. **Жазуу:** Таяныч сөздөрдү катыштырып, чакан текст жазат. Дүкөндөн алган товар жөнүндө кеп үлгүгө таянып, СМС билдирүү жазат. Дүкөн темасында сүрөттөө текстин жазат. Дүкөнгө сатуучуну ишке алуу үчүн кулактандыруу жазат. «Эң мыкты иштеген дүкөн» деген темада 7–9 сүйлөмдөн турган текст жазат. Соода-сатык темасындагы макалдардын маанисин чечмелейт. **Сүйлөө:** Дүкөндөрдү сүрөттөп берет. Сүрөттөрдүн жардамында	Кайсы дүкөн? Кандай дүкөн? Сүйлөмдүн баяндоочу. Атоочтук баяндооч Сүйлөмдүн ээси Сүйлөмдүн баяндоочу Сүйлөмдүн толуктоочу	алдым. Сен дүкөндөн эмне сатып алдың? ... ... дүкөнгө барды. Ал дүкөн кандай дүкөн? Ал дүкөн ... дүкөн. ... эмне сатып алыптыр? Мен азык-түлүк дүкөнүнө көп барам. Дүкөндө бакалея бөлүмү, суусундуктар, кондитер азыктары бөлүмү бар. Дүкөндүн текчелери азык-түлүккө толтура. Дүкөндүн ичи таза жана иреттүү. ... менен ... дүкөнүнө бардык. Биз дүкөндөн ... сатып алдык. Ал ... сом турат. Мага ... жакты. Майда дүң соода дүкөнүндө майрамга карата товарлар арзандатылды. Сатуучу сылык, жоопкер, чыдамкай болот. Башка иште керек боло турган сапаттарга соодада үйрөнсө болот. Соодада достук жок. Соодагерде акча болбосо, суула балык болбойт. ... товарларды көбүрөөк алышат, себеби ... Мектептин ашканасынан нандын, тамактын түрлөрүн сатып алса болот. Дарыканадан керектүү

	көрсөтөт. Дүкөндүн шарттарын, сатуучунун жакшы мамилесин мактайт.	дары-дармектер жөнүндө айтып берет. Кайсы соодагерге же кайсы соода борборуна жана эмне үчүн эстелик тургузса болору жөнүндө оюн айтып берет, талкуууга катышат. Көпөс, соодагер темасындагы тамсил окуп, сүрөттөрдү карап, талкуууга катышат.		дары-дармек сатып алса болот. Дарыканадан ... сатып алса болот. Тверь шаарында көпөс Афанасий Никитинге эстелиги тургузулган.
7. Кызыгуулар Искусствого кызыгуу Театр, сүрөт, кино Сен эмнеге кызыгасың? Текшерүү иши Кайталоо Жат жазуу	**Байланыш түзүүчү интенциялар**: Театрда кызматкер менен саламдашат, билет аларын айтат. Классташынан кайсы театрга көп барарын сурап билет, өзүнүн барган театры тууралуу айтат. **Маалыматтык интенциялар:** Көрө турган спектаклдин убактысын, баасын, актёрдук курамын тактайт. Искусствонун түрлөрү тууралуу кошумча маалыматтарды сурайт. **Жөнгө салуучу интенция, анын ичинде талап кылуучу:**	**Угуу:** Искусствого кызыгуу темасында текст угуп, суроо берет, башкалардын суроолоруна жооп берет. **Окуу:** Ким эмнеге кызыгары тууралуу текстти окуп, жупта талкуулайт. Искусство ишмерлери (С.Чокморов, Б. Шамшиев ж.б.) жөнүндө текст окуп, андагы жаңы маалыматты белгилейт, талдайт. **Жазуу:** Кызыгууларды түрөрү боюнча бөлүштүрөт. Сүрөттөргө таянып, суроолорго жооп жазат. Икебана боюнча композиция жагары тууралуу эссе жазат. Композицияга эмне үчүн элементтер алынганы жөнүндө ой жүгүртүү текст жазат. Икебанага тема тандап,	Сүйлөмдүн баш мүчөлөрү Сүйлөмдүн айкындооч мүчөлөрү Сүйлөм мүчөлөрүнүн сүйлөмдөгү орду	Мен театрга барганды жакшы көрөм, себеби сахнадагы декорациялар мага жагат. Мен театрга барганды жакшы көрөм, себеби ... Биздин класстагы кыздар сүрөт тартканды жакшы көрүшөт, себеби алар абдан таланттуу. Биздин класстагы кыздар ... жакшы көрүшөт, себеби ... Менин бөбөгүм (сиңдим, карындашым) ... кызыгат, себеби ... . Мен шахмат ойногонго кызыгам, себеби ... Мен ... кызыгам, себеби... А сенчи? Мага бул композиция жакты, себеби... Мен бул икебанадан төмөнкү элементтерди көрүп турам, алар: … Бул композиция үчүн ушул элементтер алынган, анткени …

	Икебана жасоо үчүн материалдарды кайдан алууну тактайт. **Баалоочу интенция, анын ичинде эмоционалдык баа берүүчү:** Мыкты чыгарма экенине далилдерди келтирет, артыкчылыктарын көрсөтөт. Кинотеатрдагы фильмдердин репертуарын, кызматкерлердин жакшы мамилесин мактайт. Таланттуу адамдардын өмүр баянына кызыгат.	корутунду жазат. Искусство менен байланышкан бир кызыгууну тандап, презентация даярдайт. Театр искусствосу менен кино искусствосун чыгармалар, актёрлордун оюну, сахна декорациялары боюнча салыштырат. Ийримдер жөнүндө чакан текст түзүп жазат. **Сүйлөө:** Топтогу талкууну жыйынтыктап, топтун окуучулары эмнеге кызыгарын айтып берет. Ролдоштурган оюнда тандаган ролу боюнча интервью берет. Икебана боюнча композиция жөнүндө талкууга катышып, өзүнө эмне үчүн жакканын түшүндүрөт.		Менин оюмча, бул икебанада … түстөр колдонулган, анткени … Менин оюмча, бул икебананы түзгөн уста дүйнөдөгү … жөнүндө айткысы келген, себеби… Бул композицияга мен … деген тема тандадым, анткени … Биз... кыргыз элинин салттуу маданиятына кирет деп ойлойбуз, себеби ... Мен бул адамдын кесиби ... деп ойлойм, анткени... Ал театрда иштейт деп ойлойм, себеби... Мен ... тасманы көрдүм, анткени... С. Чокморов ал тасмада ... ролун аткарды. Тасма ... жөнүндө экен. Таланттуу актёр ... ролун ... аткарды, себеби... Мага бул образ жакты, анткени...

7-класстын окуу материалдары

Тема	Кептик интенция	Кеп ишмердүүлүктөрү	Грамматикалык материал	Кептик конструкциялар, терминдер, фразалар
1. Үй-бүлө. Үй-бүлө. Үй-бүлө мүчөлөрүнүн милдеттери. Үй жумуштары. Аталар. Ата-энелер. Текшерүү иши Жат жазуу	**Коммуникацияга чыгуу**: Өзүнүн үй-бүлөсүн тааныштырат. Үй-бүлө мүчөлөрүнүн милдеттери менен тааныштырат. **Маалыматтык интенция**: Үй-бүлө мүчөлөрүнүн милдеттери тууралуу баяндайт. Үйдө ким эмне жумуш кылары тууралуу маалымат айтат. Башкалардан үйдө эмне жумуш кылары тууралуу маалымат сурайт. **Эмоция билдирүү**: Үй милдеттерин кайсыны кылууну жактырганын сезимдер аркылуу билдирет. Үй-бүлөсү тууралуу позитив менен баяндайт. **Байланыш түзүүчү:** Башкалардын үй-бүлөсү тууралуу сурайт. **Жөнгө салуучу:** Аталардын камкордугу тууралуу айтып берүүнү суранат.	**Угуу**: Угуу үчүн сунушталган диалогдун көлөмү 10-12 репликадан турат. Угуу үчүн тексттин көлөмү – 8 – 10 сүйлөм. Тексттеги тааныш эмес сөздөрдүн саны 2% чейин болушу мүмкүн. Текстти 2 жолу уктуруу керек. Тексттин мазмунун түшүнөт жана суроолорго жооп берет. **Окуу**: Окууга берилген тексттердин көлөмү – 10 – 15 сүйлөм. Көркөм, оозеки стилдеги тексттер. Формасы боюнча туташ, туташ эмес болушу мүмкүн. **Жазуу**: Суроолорго жооп жазат. Сүйлөмдөрдү толуктайт. Эссе жазат. Жат жазуу жазат. **Сүйлөө**: Үй-бүлө мүчөлөрүнүн милдеттери темасында диалог, монолог формасында оозеки текст түзөт. Тексттин көлөмү – 5 – 10 сүйлөм болушу мүмкүн.	Кызматчы сөздөрдүн мааниси. Сүйлөмдө бөлүкчөлөрдү колдонуу. Сүйлөмдө байламталарды колдонуу. Сүйлөмдө модалдык сөздөрдү колдонуу.	Апама жардам бериш керек. Эгерде ..., анда ... . Себеби ... . Демек, мен апама жардам беришим керек. Үй жумуштарын ... аткарыш керек. Себеби ... . жардам бериш керек. Себеби ... . Балдары да жардам бериш керек. Себеби ... . Ар ким өз милдетин так аткарыш керек. Себеби ... . Аталар үй-бүлөгө кам көрүш керек. Себеби ... . Тамактангандан кийин идиштерди жуушум керек. Себеби ... Идиштерди жуугандан кийин, чаң сүртүшүм керек. Себеби ... Чаң сүрткөндөн кийин, үй жыйнашым керек. Себеби ... Андан кийин, тамак жасашым керек. Себеби ... Тамак жасагандан кийин, апам менен баарлашуум керек. Себеби ... .
2. Эс алуу.	**Аңгемелешүүнү**	**Угуу:**	Сүйлөмдүн баш	Кыргызстандагы тарыхый

Саякат Мага саякаттоо жагат. Тарыхый эстеликтерди сакташ керекпи? Дүйнөдөгу кызыктуу жерлерге саякаттоо. Өткөн заманга саякаттоо. Саякатка чакыруу каты. Текшерүү иши Жат жазуу	**демилгелөө:** Диалог баштайт, суроо берет, билгендерин айтат. **Маалымат суроочу:** Дүйнөдөгү кызыктуу жерлер тууралуу сурайт, билгендерин айтат. **Окуялар тууралуу маалымат берүүчү:** Сүрөттөргө саякат жасап, өткөн заманга сүрөттөп айтып берет, жазып берет. **Жөнгө салуучу:** Тарыхый жерлерди сактоого классташына кеңеш берет.	Сулайман-Тоо жана дүйнөдөгү кызыктуу жерлерге саякаттоо боюнча билдирүүлөрдү угат, уккан суроолоруна жооп берет. Укканы боюнча тапшырмаларды аткарышат. **Окуу:** Дүйнөдөгү кызыктуу жерлерге саякаттоо, эс алуу темасында илимий-популярдуу текст, оозеки диалог жана монолог формасындагы тексттерди окуп түшүнөт. Формасы боюнча туташ, туташ эмес. **Сүйлөө**: Диалог, монолог формасында тексттерди түзөт, тарыхый жерлерге саякаттоо боюнча өз билгендерин, окугандарын сүйлөп берет. Суроо берет, суроолорго жооп берет. Башкалардын айтканын толуктайт, тактайт, сурайт. **Жазуу:** Саякатка чакыруу кат жазат. Суроолорго жооп жазат. Эссе жазат.	мүчөлөрү. Ээ жана баяндооч. Сүйлөмдүн ээси. Жөнөкөй жана татаал ээ. Ээнин милдетин аткарган сөздөр. Сүйлөмдүн баяндоочу. Жөнөкөй жана татаал баяндооч. Баяндоочтун милдетин этиш аткарат.	жерлерди сакташ керек. Себеби ... Нарын облусундагы Таш-Рабат тарыхый-археологиялык эстелигин сакташ керек. Себеби ... Ысык-Көлдү булгабаш керек. Себеби ... Бурана мунарасынын бетине жазбаш керек. Себеби ... Мамлекет жана Кыргызстандын жарандары тарыхый жерлерге көңүл буруу керек. Себеби ... Балдар тарыхый эстеликтерге ..., ... кетет. Бул туура эмес. Тарыхый эстеликтерди сакташ керек. Себеби ...
3. Кесип. Көп талап кылынган кесиптер. Мугалим. Аракет кылсаң – берекет. Кимге кайсы кесип жагат/жакпайт. Мугалимдин жашоо деңгээлин жакшыртуу керек. Текшерүү иши Жат жазуу	**Маалымат берүү:** Окуганы, укканы боюнча кесиптер жөнүндө билгендерин айтат. **Эмоционалдык баа берүүчү:** мугалим кесибинин маанилүүлүгү тууралуу, анын артыкчылыгын баалап ой жүгүртөт. **Жөнгө салуучу:** көп талап кылынган кесиптер	**Угуу**: Кесиптер тууралуу ар кандай билдирүүлөрдү угушат. Текстти 2 жолу угуп, укканы боюнча тапшырмаларды аткара алышат. **Окуу:** Дүйнөдөгү мугалимдердин жашоо деңгээли тууралуу тексттерди окуп түшүнөт. Окуганы боюнча ой жүгүртө алышат. **Жазуу**: Кесип темасы боюнча суроолорго жооп жазышат, сүйлөмдөрдү толукташат. Диалог түзө алышат.	Атоочтук баяндооч. Атоочтук баяндоочтун милдетин аткарган сөздөр. Ээ менен баяндоочтун ээрчишкен жана ээрчишпеген учурлары. Ээ менен баяндоочтун орун тартиби. Ээ менен баяндоочтун ортосуна сызыкча коюп жазуу.	Мен ... дарыгер болгум келет, себеби ал ... Мен ... дизайнер болгум келет, себеби ал ... Мен ... банкир болгум келет, себеби ал ... Мугалимдердин жол киресин 50% га арзандатыш керек. Себеби ... Биздин өлкөдө мугалимдер жакшы жашаш керек. Себеби ... Окуучуларга сапаттуу

	боюнча классташтарына сунуш берет. Маалымат суроочу: ар кайсы кесиптин ээси болуу үчүн кандай шарттар керек экендигин сурайт, билгендерин түшүндүрөт.	Эссе жаза алышат. **Сүйлөө**: Окуган, уккан тексти боюнча өз оюн билдирет, аргументтеп, мисал келтирет. Жупта жана топто талкууга чыгат.		билим бериш керек. Себеби ... Мугалимдер жайында курорттордо акысыз эс алыш керек. Себеби ... Мугалимсиз сабатсыз болуп калабыз. Себеби ...
4. Кыргызстан Кыргызстан – менин мекеним. Кыргызстан – менин сыймыгым. Мен жашаган аймак. Мен жашаган көчө. Кыргызстандын жан-жаныбарлары. Кыргызстандагы канаттуулар. Куштар жөнүндө эмне билесиңер? Куштар эмне үчүн азайып баратат? Куштар азайбас үчүн эмне кылыш керек? Текшерүү иши Жат жазуу	**Аңгемелешүүнү колдоо:** Берилген суроого кенен-кесири жооп берет, кошулганын, макулдугун билдирет. **Жөнгө салуучу:** Маектешүүчүнү кызыктырып, Кыргызстандын ажайып кооз жерлерин, андагы жаныбарларды, канаттууларды көрүүгө каалоосуна таасир этет. **Суктанууну билдирүү:** Кыргызстандын айылдарына, шаарларына суктанганын билдирет. **Маалымат суроочу:** Кыргызстан жана Кыргызстандагы жаныбарлар, канаттуулар жөнүндө маалыматтарды сурайт, тактайт.	**Жазуу**: Сүйлөмдөрдү туура туташтырышат. Суроолорго жооп жазат. Кыргызстанжын жаныбарлары жана канаттуулары тууралуу текст жаза алышат. **Окуу**: Кыргызстан, Кыргызстандын жан-жаныбарлары, Кыргызстандагы канаттуулар тууралуу тексттерди окуп түшүнөт. Окуганы боюнча сүйлөп берет. **Угуу**: Кыргызстан, Мекеним темасында чакан билдирүүлөрдү угат, укканы боюнча тапшырмаларды аткара алышат. **Сүйлөө:** Кыргызстан, андагы канаттуулар, жаныбарлар тууралуу айтып берет. Диалог түзө алышат. Окуган текстинин мазмунун далил келтирип сүйлөп берет.	Тууранды сөздөр жана анын түрлөрүн колдонуу. Тууранды сөздөрдү колдонуу. Тууранды сөздөрдөн жасалган тиштерди колдонуу. Сырдык сөздөрдү колдонуу. Айбанаттарга карата айтылуучу сырдык сөздөрдү колдонуу. Турмуш-тиричиликке байланыштуу сырдык сөздөрдү колдонуу. Эмне үчүн? Эмне себептен? Модалдык сөздөрдү кайталоо.	Мен айылда ... Биздин айыл ... Мурда айылда ар кандай майда жандыктар ... өтө көп болгон. Ооба, биз жашаган аймак мага жагат. Себеби ... Жок, биз жашаган аймак мага жакпайт. Себеби ... Ооба, биз жашаган көчө мага жагат. Себеби ... Жок, биз жашаган көчө мага жакпайт. Себеби ... Куштарды сакташ керек. Себеби ... Биздин өлкөдө сейрек кездешүүчү куштарды коргош керек. Анткени ... Мергенчилер куштарды жок кылбаш керек. Себеби ... Балдар куштардын уясын бузбаш керек. Анткени ...
5. Ден соолук. Спорт	**Жөнгө салуучу:** Маектешүүчүнү	**Угуу:** Ден соолук темасында	Маек куруу. Суроого толук жооп берүү.	Ден соолук чың болуш үчүн ...

Ден соолук чың болуу үчүн эмне кылуу керек? Ден соолукту кантип сактайбыз? Сергек жашоо тууралуу билесиңби? Саламаттыгың өз колунда. Текшерүү иши Жат жазуу	кызыктырып, ден соолук чың болуу үчүн көрсөтмө берет. **Максаттар жөнүндө маалымат суроо:** Сергек жашоо үчүн койгон максатын айтып берет, башкалардан сурайт. **Маалымат суроочу:** Ден соолукка зыяндуу заттар маалыматтарды сурайт, тактайт.	билдирүүлөрдү угат, укканы боюнча ой жүгүртөт, сүйлөп берет. **Сүйлөө:** Суроолорго жооп берет. Ден соолук тууралуу, ден соолукту чыңдоо жана сергек жашоо жөнүндө ой жүгүртүп оозеки текст түзөт. Саламаттык жөнүндо ойлорун айтышат. **Жазуу:** Сүйлөмдөрдү толукташат. Суроолорго жооп жазышат. Диалог түзүп, жазышат. **Окуу:** Ден соолук жана ссергек жашоо темасында туташ жана туташ эмес тексттерди окушат. Окуган тексттери боюнча талкууга чыгышат.	Диалог. Монолог. Жазуу тестинин түзүлүшү.	Адамдын ден соолугу жакшы болсо, анда ... Эгерде адамдын ден соолугу начар болсо, анда ... Эгерде адамдын көзү ооруса, анда ал ... Эгерде адамдын көзү оорубаса, анда ... Негизи дар-дармек – бул таза аба, ... Эгерде адам ооруп калса, анда ... Мен сергек жашоо тууралуу билем, ал ... Ден соолукту кантип чыңдоо тууралуу айта алам, ...
6. Соода-сатык Кайдан эмне сатып алабыз? Кандай кийим жарашыктуу болот? Дүйнөдөгү улуттардын баш кийими. Мода менен кийинүү. Мектеп формасы кандай болуш керек? Текшерүү иши Жат жазуу	**Маалымат берүүчү:** Мода менен кийинүү тууралуу билгендерин айтып берет. **Маалымат суроочу:** Мектеп формасы кандай болуш керек экендигин сурап билет. **Баалоочу:** Курбуларынын кийимдерин, жарашыктуу экендигин баалайт. **Байланыш түзүүчү:** Классташын жаңы кийими менен куттуктайт. **Жөнгө салуучу:**	**Угуу**: Кандай кийим жарашыктуу темасы боюнча диалогду угушат. Даилогдорду түшүнгөнү боюнча схемаларды толтурушат. **Жазуу:** Кайдан эмне сатып ала тургандыгы жөнүндө текст түзүп жазат. Ой жүгүртүү эссе жазат. **Сүйлөө**: Башка улуттардын кийимдери менен таанышышат, алар тууралуу суроолорго жооп берет, айтып берет. **Окуу:** Тексттерди окуп түшүнөт, окуганы боюнча айтып берет. Окуган маалымат боюнча жупта жана топто иштешет. Талкууга чыга алат.	Жай жана суроолуу сүйлөмдөр. Илептүү сүйлөм. Сүйлөмдөгү сөздөрдүн орун тартиби. Жалаң сүйлөм. Жайылма сүйлөм.	Эгерде жаштар улуттук кийимдерди кийип жүрсө, анда ... Эгерде адамдар улуттук кийимдерин сыйласа, анда ... Эгерде улуттук кийимдер жоголуп кетсе, анда ... Эгерде дизайнерлер улуттук оймо-чиймелерди кошуп кийим чыгарса, анда ... Эгерде мектеп формасын улуттук кийимге алмаштырса, анда ... Форма модалуу болуш керек. Себеби ... Форма жарашыктуу болуш

	Көргөн тасмасын, спектаклди көрүүнү сунуштайт. **Жөнгө салуучу:** Классташын кызыктырып, театрга барууну каалоосуна таасир этет.	Ден соолукту чыңдоо тууралуу окуганын түшүнөт, окуганы боюнча жыйынтык чыгарат, кеңеш берет.		керек. Себеби ... Форма арзан баада болуш керек. Себеби ... Форма ыңгайлуу болуш керек. Себеби ... Форма кир көтөрүмдүү болуш керек. Себеби ...
7. Кызыгуулар “Манас” – улуу эпос. Кыргыз театрлары Мектеп окуучулары театрга кызыгабы? Көргөн спектаклге пикир жазуу. Текшерүү иши Жат жазуу	**Маалымат суроочу:** Эмне себептен бул же тигил нерсеге кызыкканын сурайт. **Маалыматтык интенциялар:** Өзүнүн театрга, киного болгон кызыгуусу жөнүндө башкаларга айтып берет. Досторунун кызыгуулары тууралуу сурамжылайт, тактайт. **Маалымат тактоочу:** Театрга же киного кызыгарын тактайт. **Жөнгө салуучу:** Классташтарына кызыгуулардын түрүн сунуштайт.	**Угуу:** Эмне үчүн мектеп окуучулары театрга көп барбайт? Иликтөө жүргүзүп, классташтарынын пикирлерин угуп, толуктайт. **Сүйлөө:** Жупта театр жана кино тууралуу баарлашат. Өз ойлорун тастыкташат, далилдешет. Өзүнө жаккан кызыгуусу жөнүндө сүйлөп берет. **Окуу:** Театр, кино жөнүндө тексттерди окуп, окуганы боюнча суроолорго жооп берет. Окуган маалымат боюнча талкуу жүргүзөт. **Жазуу:** Сүйлөмдөрдү мааниси боюнча туташтырышат. Макалдын маанисин чечмелеп жазат. Көргөн спектаклге рецензия жазат. “Театр – турмуштун күзгүсү” деген темада ой жүгүрүү текстин жазат.	Толук сүйлөм. Кемтик сүйлөм. Ээсиз сүйлөм. Рецензиянын түзүлүшү.	Мектеп окуучулары театрга кызыгышпайт. Бул ... туура эмес. Себеби ... ... белгилөө маанилүү. Менин оюмча, ... Баарынан да мага ... таасир калтырды. Башкы ролду аткарган ... Режиссердун ... чечими аябай ийгиликтүү болгон. Актёрлордун кийген кийимдери ... Декорациялар ... Менин бул оюнду көргөндөгү таасирлерим ... Мени ... ойлондурат. ... эсте калды.

8-класстын окуу материалдары

Тема	Кептик интенция	Кеп ишмердүүлүктөрү	Грамматикалык материал	Кептик конструкциялар, терминдер, фразалар
1. Үй-бүлө Силердин үй-бүлөңөр кандай? Адамдын мүнөзү Үй-бүлөдөгү мамиле Үй-бүлө мүчөлөрүнүн мүнөзү Мүнөздөр тууралуу сүйлөшөлү Мүнөздөмө Адамга эмнелер таасир этет? Текшерүү иши	***Жөнгө салуучу:*** Айтылган ойго кошулат, же каршылык билдирет. **Баалоочу интенция:** Ата-энесине жылуу мамилесин, сүйүүсүн билдирет. **Маалыматтык интенциялар:** Үй-бүлөсүндөгү болуп өткөн окуялар тууралуу маалымат баяндайт. Диалог учурунда үй-бүлөдөгү окуялар тууралуу маалыматтарды кошумчалайт. Башкалардын үй-бүлөсү тууралуу маалыматтарды тактайт. Үй-бүлө мүчөлөрү тууралуу сурайт.	**Угуу:** Кыска тексттерди угуп түшүнөт. Мугалим эки жолу окуп берет. **Окуу:** Текстти окуп, негизги ойду аныктайт. Текстке тема коёт. Тексттин аталышын түшүндүрөт. Текст боюнча өз оюн билдирет. Текстти талдайт. **Жазуу:** Аба-ырайы жөнүндө досу менен маектешкенин диалог түрүндө жазат. Сүрөт боюнча текст түзүп жазат. Үй-бүлөдөгү мамиле тууралуу текст жазат. Классташына мүнөздөмө жазат. Макалдын маанисин чечмелеп жазат. **Сүйлөө:** Окуган текстин план боюнча айтып берет. “Адамдын мүнөзүнө эмнелер таасир этет?” деген темада презентация даярдайт. Адамдардын сапаттары тууралуу досу менен маектешет.	Сүйлөмдүн баш мүчөлөр Сүйлөмдүн айкындоочмүчөлөрү Аныктооч Бышыктоочтун түрлөрү Кимдей? Эмнедей? -дай мүчөсүнүн жалганышы Аныктоочтун милдетин аткарган сөз түркүмдөрү Толуктооч	Ата, сиз мен үчүн эң кымбат адамсыз. Мен сизди сыйлайм, себеби ... Мен сени менен сыймыктанам, анткени ... Мен сизди сагынам, ошондуктан каникул башталганда, үйгө карай зымырап жөнөйм. Мен сизди сагынам, ... Мен сизди күтөм, ... Адамдардын мүнөзү ар кандай. Менин мүнөзүм ... Сенин мүнөзүң ... Анын мүнөзү токтоо. Анын мүнөзү сабырдуу. Эненин мүнөзү шайыр. Апамдын мүнөзү ак көңүл. Досумдун мүнөзү жайдары. Эне балдарына кам көрөт. Ата-эне балдарын багат, тарбиялайт, сүйөт. Балдарынын кыял-жоругун билет, түшүнөт. Кызматкерге мүнөздөмө берилет. Мугалим окуучуга мүнөздөмө берет.
2. Саякат. Эс алуу Туулган жерге саякат Кыргызстандын кооз жерлерине	**Баалоочу интенциялар:** Көргөн көркөм тасмасынын жаккан жерин белгилейт. Тасманын таасирлери	**Угуу:** “Курманжан датка” көркөм тасмасынан үзүндү көрүп, фильмдин текстин угуп түшүнөт. **Окуу:** Текстти окуп, окуганы боюнча негизги ойду аныктайт.	Толуктоочту колдонуу Толуктоочтун түрлөрү Тике толуктооч Кыйыр толуктооч Толуктоочтун суроолору	Туулган жердин топурагы – алтын. Ата журтум – алтын бешигим. Кыргыз жерине суктанам. Мен Кыргызстандын кооз

саякат Туризм жана анын түрлөрү Түндүккө сапар Текшерүү иши	менен бөлүшөт. **Жөнгө салуучу интенция:** Классташына кооз жерлерге барууну сунуштайт. **Маалыматтык интенция**: Саякат учурундагы коопсуздук эрежелерин сактоо зарылдыгын түшүндүрөт. **Маалымат суроочу интенция:** Саякатка чыккандагы жүрүм-турум эрежелерин сактоонун себеп-натыйжалары тууралуу маалымат сурайт. **Жөнгө салуучу интенция:** Классташтарына коопсуздук эрежелери боюнча кеңеш берет. **Баалоочу интенция:** Диалог учурунда өрт коопсуздугуна кайдыгер айтылган фраза үчүн маектешүүчүнү жемелейт.	Окуганын кыскача айтып берет. Окуганы боюнча суроолорго жооп берет. Интернет булактарынан Кыргызстандын кооз жерлери жөнүндө өз алдынча маалымат окуп, айтып берет. **Жазуу**: Кыргызстандын кооз жерлери жөнүндө текст түзүп жазат. Туризмдин түрлөрү жөнүндө текст жазат. Кыргызстан жөнүндө туристтерге жарнама жазат. “Бир жакадан баш, бир жеңден кол” деген темада текст түзөт. Конокко кайрылып, сүйлөшкөнүн жазат. Кыргызстандын кооз жерлерине барууга чакыруу барагын жазат. **Сүйлөө:** Кыргызстандын кооз жерлери тууралуу айтып берет. Автотуризмдин маршрутун түзүп айтып берет. Маршруттук багытты түшүндүрөт. Саякаттагы коопсуздук эрежелеринин рейтингин түзөт.		жерлерине суктанам, анткени... Туристтер тарыхый эстеликтерди көрүп суктанышат, себеби ... Кыргызстандык жазуучу жөнүндө очерк. Туулган жерин сүрөттөө. Кыргызстандын жерлери жөнүндө уламыш. Туризмдин түрлөрү: жөө туризм, атчан туризм, велосипед туризми, автотуризм. Жөө турист треккинг таягын колдонот. Саякатка чыкканда керектүү буюмдарды алам: ... Саякат учурунда коопсуздук эрежелерин сактайм. Автотуризмдин маршруттарын билем. Маршруттук багыттар: ... Кыргызстанда жылдын бардык мезгилинде саякатка чыгууга болот, себеби ... Тоого саякаттоо кызыктуу, себеби ... Токойго саякаттоо кызыктуу, себеби ... Саякат учурунда таштарды ордунан жылдырбаш керек, анткени... Саякатка чыкканда отту өчүрүп кетиш керек, себеби ...
3. Кесип Кайсы кесипти тандайсың?	**Маалымат суроочу:** Досунан кесип боюнча пландарын, кыялдарын	**Угуу:** Кесип жөнүндө диалог угуп, суроолорго жооп берет. Негизги ойду	Аныктоочту кайталоо Аныктоочтун сүйлөмдөгү орду	Өнөрлүү өргө сүрөйт. Болочок кесибим .... көз каранды.

Менин болочок кесибиме кайсы сабактар керек? Кесип жөнүндө кыялдануу Тил үйрөнүүгө байланыштуу кесиптер Дүйнөдөгү тилдер Кесип тандоо өтө маанилүү Текшерүү иши	сурайт. **Жөнгө салуучу интенциялар:** Классташтарына кайсы бир кесипти тандоону сунуштайт. Досуна кыялдарын ишке ашырууга кеңеш берет. **Баалоочу интенциялар:** Досуна өзү тандаган кесипти мактайт. Болочоктогу кесибинин артыкчылыгын түшүндүрөт. Классташтарынын ийгилигин белгилейт.	аныктайт. **Окуу:** Текст окуп, тексттеги маанилүү ойду аныктайт. Окуганы боюнча сүйлөйт. Кесип тууралуу окуганы боюнча талкуулашат. **Жазуу:** Класстагы окуучулар кайсы кесипти тандаганына иликтөө жүргүзөт. Класстык саатта сүйлөй турган сөзүн план түзүп даярдайт. Тил менен байланышкан кесиптер тууралуу текст түзүп жазат. Таржымал жазат. **Сүйлөө:** Кесип тууралуу ой жүгүртөт, суроого жообун негиздейт. Кесиптерге коюлган талаптардын рейтингин түзөт. Досуна өзүнүн тандаган кесиби тууралуу айтып берет. Окуганына таянып, досунун кыялдары жөнүндө айтып берет. Окумуштуудан жоголуп бараткан тилдер жөнүндө интервью алат.	Тутумдаш аныктоочту колдонуу Аныктоочтун милдетин аткарган сөз түркүмдөрү Сан атоочтордун аныктоочтун милдетин аткарышы Аныктооч менен ээнин байланышы	Болочок кесибим жеке пландарымдан көз каранды. Үй-бүлөмдүн пикирлерин эске алып кесип тандайм. Кесип тандоодо .... эске алам. Мен үчүн кесиптер тууралуу маалыматтар менен таанышуу маанилүү. Мен үчүн кесип тандоодо ... маанилүү. Жаккан кесипти тандоо маанилүү. ... кесипти тандоо маанилүү. Кесиптердин түрлөрү: ... Адам менен жаратылыштын ортосундагы байланышты тейлеген кесиптер: ... Адам менен адамдын ортосундагы байланышты тейлеген кесиптер: ... Кесип тандоо – өтө жооптуу маселе, ошондуктан ... Дүйнөдө көп тараган тилдер ... Тил билүү менен байланышкан кесиптер: ... Дүйнөдө ... тилде сүйлөгөндөр көбөйүүдө, себеби ...
4. Кыргызстан Кыргызстандагы канаттуулар Кыргыздын Ала-Тоосу Кыргызстандагы сейрек кездешүүчү жаныбарлар Кызыл китеп	**Маалыматтык интенциялар:** Тема боюнча билгендерин классташтарына кабарлайт. Кыргызстандын токойлору тууралуу маалымат сурайт.	**Угуу:** Укканы боюнча жаныбарларды коргоо иш-аракеттерин талдайт. Жаратылышка аяр мамиле кылуу тууралуу, токойлорду туура колдонуу тууралуу диалогдорду угуп, улантат. **Сүйлөө:** Кыргызстанда канаттуулардын жашоосуна байланыштуу	Зат атоочтордун жана ат атоочтордун аныктоочтун милдетин аткарышы Атоочтуктун аныктоочтун милдетин аткарышы Аныктооч менен аныкталгычтын сүйлөмдөгү орду	Туулган жердин топурагы – алтын. Башка элде султан болгончо, өз элиңде ултан бол. Кыргызстандагы канаттуулар. Кыргызстандагы сейрек кездешүүчү жаныбарлар ... Канаттууларды сүрөттөйлү. Канаттуулардын ичинен ...

Жаныбарларды коргоо Кыргызстандын токойлору Жаратылышка аяр мамиле Текшерүү иши	Жаныбарларга кам көрүү тууралуу тактайт. Билгендерин кошумчалайт. Жаныбарлардын азайыш себеп-натыйжалары тууралуу маалымат сурайт. **Жөнгө салуучу интенциялар:** Сейрек кездешүүчү жаныбарларга аңчылык кылууга каршылыгын билдирет. Абалды оңдоонун жолун сунуштайт. Классташтарына Кыргызстандагы сейрек кездешүүчүжаныбарларды коргоо боюнча конкреттүү кеңеш берет. **Байланыш түзүүчү интенция:** Жаныбарлардын жашоо шартынын өзгөрүлүшүн талкуулоону өз алдынча баштайт. Диалогдордо жаратылышты булгабай	көйгөйлөрдү айтып берет. Жаныбарлар жөнүндө иликтөөлөрдү айтып берет. Кыргызстандын токойлору тууралуу айтып берет. Окуганы боюнча маалыматты 2 – 3 сүйлөм менен жалпылайт. **Окуу:** Ж.Бөкөнбаевдин “Кыргыздын Ала-Тоосу” Апаз Жайнаковдун “”Ала-Тоо” ырынын саптарын окуп салыштырат. Текстти окуп түшүнүп, текст боюнча суроо түзөт. Токойдун ярустары тууралуу окуп, айтып берет. Ак илбирс тууралуу туташ эмес текст окуп, баяндап берет. Окуган текстин жана тексттин структурасын колдонуп, оозеки баяндоо текстин түзөт. **Жазуу:** Канаттууларды сүрөттөп жазат. Тоого барган жолду сүрөттөп жазат. Тоону сүрөттөп жазат. Газетага үкү жөнүндө билдирүү жазат. Сейрек кездешүүчү жаныбарлар жөнүндө ой жүгүртүү эссесин жазат. Сейрек кездешүүчү жаныбарлар темасындагы класстык саат жөнүндө кулактандыруу жазат. Жаныбарларды коргоо тууралуу иш-чара жөнүндө кулактандыруу жазат. Ак илбирсти коргоо темасында мектеп газетасына макала жазат. “Тоолордун көрүнбөгөн ээси” темасында аңгеме жазат.	Иш кагаздар стили Бышыктоочту кайталоо Бышыктоочтун түрлөрү Бышыктоочтун суроолору Бышыктоочтун мааниси	билем. Кыргызстанда канаттуулардын жашоосуна байланыштуу ... көйгөй бар. Менин шаарымдан / айылымдан тоого чейин алыс / жакын. Тоодо жашаган ... жаныбарларды билем. Токойдо жашаган ... жаныбарларды билем. Талаада жашаган ... жаныбарларды билем. Кыргыздын Ала-Тоосу ... Жаныбарлардын азайыш себептери: .... - жашаган аймагынын тарышы - тоют базасынын начарлашы - адамдардын турмуш-тиричилигинен улам - аңчылык Ак-Сай, Арпа, Суусамырдын бийик тоолорунда, Нарын коругунда, Ысык-Көлдүн батышында, Алай тоолорунда, Чаткалда, Чу дарыясынын Казакстан тарабындагы жээктеринде, Токтогул суу сактагычынын тегерегинде кездешет. Өсүмдүктөр дүйнөсүнүн падышасы – женьшень. Жаныбарлар дүйнөсүнүн падышасы – маралдын мүйүзү. Ак кар баскан аска-зоолордо жашаган жырткыч – ак илбирс.

	сактоо жөнүндө маекти колдойт.	Сунушталган сүрөттөргө таянып, жаратылыш темасында сүрөттөө текстин жазат.		Тоолордун көрүнбөгөн ээси. Токой ярустары ... чөп, бадал, бак-дарак. Чаңдаштыруу.... Чаңдаштыргычтар: .... Жаратылышты булгоо фактылары ...
5. Ден соолук Ден соолукка эмне пайдалуу, эмне зыян? Ооруканада Оорулардын түрлөрү Оорунун алдын алуу Оорунун алдын алуунун мааниси Ден соолугуңа сак бол Пайдалуу кеңештер Текшерүү иши	**Жөнгө салуучу интенция:** Оорунун алдын алуу боюнча классташына кеңеш берет. **Маалыматтык интенциялар:** Сергек жашоо жөнүндө айтып берет. Тамекиден чыккан кооптуу заттар тууралуу сурайт. **Жөнгө салуучу интенция:** Ден соолукту чыңдоо үчүн классташтарына кеңеш берет. Досторуна, классташтарына чың ден соолук каалайт. **Баалоочу интенция:** Оорунун алгачкы белгилерин угуп, алдыдагы иш-аракеттерди божомолдойт.	**Угуу:** Оорукана темасында диалог угуп суроолорго жооп берет, укканын монолог түрүндө айтып берет. **Окуу:** Окуган текстиндеги негизги маалыматты аныктайт. Текст окуганы боюнча суроолорго жооп берет. Окуган текстти 3 сүйлөм менен жалпылайт, өз мисалын келтирет, корутундулайт. **Жазуу:** Ооруканаы сүрөттөп жазат. Дарыгерге жазылуу талонун толтурат. Оорулар көбөйсө, мамлекеттик деңгээлде иш жүргүзүү тууралуу ой жүгүртүү текстин жазат. Санитардык бюллетень жазат. “Сактансаң, сактаймын” темасында эссе жазат. **Сүйлөө:** Сергек жашоо жөнүндө айтып берет. Дарыгер менен маектешет.	Орун бышыктооч Мезгил бышыктооч Максат бышыктооч Себеп бышыктооч Сын-сыпат бышыктооч Сан-өлчөм бышыктооч	Бейтап ооруканадан үйүнө кетти. Эгерде ден соолук бекем болсо, анда адам узак жана жакшы жашайт. Эгерде ооруп калса, анда дарыланыш керек. Ооруп калбас үчүн сергек жашоо керек. Ооруп калбас үчүн ... керек. Дарыгерге кирүү үчүн каттоо жайына кайрылыш керек. Каттоо жайына кайрылып, дарыгерге жазылыш керек. Эгерде ооруп калса, тез жардам чакырыш керек. Ден соолугубузду чыңдаш үчүн жайында бээнин сүтүн ичтик. Өнөкөт оорулар күчөсө, ооруканага барыш керек. Оорунун алдын алуу керек. Тазалыкты сактагыла Беткап кийгиле. Сергек жашоо үчүн .... Оору козгогуч микроорганизмдер ...
6. Соода-сатык Соода-сатык тууралуу	**Жөнгө салуучу:** Жазылган комментарий менен макул, макул	**Угуу:** Уккан диалогун монолог түрүндө каарманды атынан айтып берет.	Өтүлгөн темаларды кайталоо Сан-өлчөм бышыктоочту	Кыргызстан менен Кытай соода-сатык өнөктөштөр. Экспорт – ...

билесиңерби? Айыл чарба дүкөнү Интернет дүкөнү Дан өсүмдүктөрүн өстүрүү жана сатуу Азык-түлүк менен камсыздандыруу Текшерүү иши	эместигин түшүндүрөт. **Баалоочу интенциялар:** Товардын баасына кызыгуусун билдирет. Мыкты товарды жарнамалайт. Артыкчылыгын көрсөтөт. Интернет-дүкөндөн товарга буюртма берүүнү мактайт. **Жөнгө салуучу:** Классташын кызыктырып, дүкөнгө барууну каалоосуна таасир этет. **Маалыматтык интенциялар:** Алынган товар тууралуу айтып берет. Башкалардан сурайт, тактайт.	**Окуу:** Текстти окуп, жаңы сөздөрдүн маанисин контекст боюнча чечмелейт. Текст окуп, окуганы боюнча суроо түзөт. Окуган текстинин маанисин түшүнүп, тексттин алынган булагын аныктайт. Окуганы боюнча тууганына кат жазат. **Жазуу:** Дүкөндү сүрөттөп жазат. Товарларды сатып түгөтүү жөнүндө жарнама жазат. Буюртма жазат. Азык-түлүк менен камсыздандыруу тууралуу ой жүгүртүү текстин жазат. **Сүйлөө:** Товар жүгүртүү боюнча диаграмманы сүрөттөп айтып берет. Айыл чарба товарлары жөнүндө айтып берет. Диаграммадагы маалыматты айтып берет.	кайталоо Себеп бышыктоочту кайталоо Ээ жана баяндооч Айкындооч мүчөлөр	Импорт – ... Кыргызстан ... товарларды экспорттойт. Кыргызстан ... импорт алып келет. ... товар жүгүртүүдө жакшы көрсөткүчтөр бар. Буудайдын түшүмүн күзүндө ... сатса болот. Буудайдын түшүмүн жазында ... сатса болот. Айыл чарба жабдыктары: ... Кыргызстандын экономикасын көтөрүү үчүн ... керек. Биз интернет-дүкөндөн товар сатып алабыз. Дан өсүмдүктөрүн өстүрүү жана сатуу ... Айыл чарба дүкөндөрү товарды жеткирип берет. Товардын кепилдиги ... Кыргызстан Казакстанга жума сайын азык-түлүк товарларын жөнөтөт. Жогорку квалификациялуу кызматкер ...
7. Кызыгуулар Улуу адамдар эмнеге кызыккан? Кыргыз киносуна саякат Кино тарыхы бүгүнкү күнгө чейин Кинотеатр Кинону кандай көрүш керек?	**Маалыматтык интенция:** Кайсы кинотеатр жагары тууралуу сурамжылоо жүргүзөт. Кино тууралуу билгендерин айтып берет. Башкалардын билгендерин,	**Угуу:** С.Каралаевдин аткаруусунда “Манастан” үзүндү угат, угуп жаткандагы сезимдерин айтып берет. Ч.Айтматовдун С.Каралаевди эскерүүсүн угуп, түшүнгөнүн айтып берет. **Окуу:** Окуганы боюнча суроолорго жооп берет. Окуган текстин досуна айтып берет. Окуган текстиндеги негизги ойду	Сүйлөмдүн бир өңчөй мүчөлөрү Бир өнчөй ээлер Бир өңчөй баяндоочтор Бир өңчөй аныктоочтор Бир өңчөй толуктоочтор Бир өңчөй бышыктоочтор	Саякбай Каралаев – феномен. С.Каралаев – 20-кылымдын Гомери. Биринчи жолу тилмеч болгон ... Ветеринарга орус тилине ... которуп берген. Уу чөпкө ууланып калган асыл тукум жылкы тууралуу которгон. Киного тартылуунун жолдору:

Текшерүү иши	окугандарын сурайт. Киносыйлыктар тууралуу тактайт. **Жөнгө салуучу интенция:** Кайсы кино көрүү тууралуу сунуш берет. Кинону кантип отуруп көрүү боюнча кеңештерди берет. **Баалоочу интенция:** Жактырган тасмасы эмне үчүн жагарын түшүндүрөт. **Байланыш түзүүчү интенция:** Досун киного чакырат.	аныктайт. Окуганы боюнча тыянак чыгарат. **Жазуу:** Окуган тексти боюнча диалог түзүп жазат. “Тилмеч бала” темасында аргументтештерилген эссе жазат. Кыргыз киносунун туулган күнү жөнүндө жарнама жазат. Кинотеатр жөнүндө сүрөттөө текстин жазат. Киного барганы тууралуу баяндоо текстин жазат. Кинотеатрга баруу тууралуу сунуш жазат. **Сүйлөө:** Окуган текстти план боюнча айтып берет. Жактырган фильми тууралуу, эмне үчүн жактырганы тууралуу айтып берет. Көркөм тасма көрүп, каармандарга оозеки мүнөздөмө берет. Кинодогу, көркөм чыгармадагы негизги көйгөйдү талкуулоого катышат. Кайсы киного кызыгарын сурап, иликтөө жүргүзөт.		... Кастинг агенттигине кайрылуу... Эл аралык кинофестиваль ... Белгилүү актёрлор: ... Атактуу кинорежиссёрлор: ... Кинофестивалдын ардактуу коноктору: ... “Ак кеме” – улуу адамдар жараткан улуу тасма. Тасма чоң экранга ... чыккан. Тасманын түрлөрү: .... Кинематография ... пайда болгон. Сүймөнкул Чокморов – кыргыз киносунун легендасы. Динара Асанова – .... Башкы режиссёр – ... Башкы каарман – ... “Оскар” сыйлыгы – маанилүү, кадырлуу сыйлыктардын бири. “Оскар” сыйлыгы – абройлуу сыйлык. Кино жанрлары: ... Кечинде кинотеатрга барабыз. 3D форматындагы кино ... Психикасы жакшы калыптана элек балдарга 3D форматындагы кино көрүү туура эмес.

9-класстын окуу материалдары

Тема	Кептик интенция	Кеп ишмердүүлүктөрү	Грамматикалык материал	Кептик конструкциялар, терминдер, фразалар
1.Үй-бүлө Үй-бүлөдөгү мамиле кандай болуш керек? Үй-бүлө мүчөлөрүнүн мүнөзү Мүнөздөр тууралуу сүйлөшөлү Мүнөздөмө Балдар үй-бүлөдөгү көйгөйлөрдү чечиш керекпи? Эмне үчүн айрым үй-бүлөдө балдар иштешет? Үй-бүлодөгү балдардын укуктары. Дүйнөдө үй-бүлөлөрдөгү адамдардын өз ара мамилелери Текшерүү иши	***Жөнгө салуучу:*** Айтылган ойго кошулат, же каршылык билдирет. **Баалоочу интенция:** Кыргызстандагы үй-бүлөлөр менен чет өлкөдөгү үй-бүлөлөрдү салыштырат. **Маалыматтык интенциялар:** Диалог учурунда үй-бүлөдөгү окуялар тууралуу маалыматтарды кошумчалайт. Башкалардын үй-бүлөсү тууралуу маалыматтарды тактайт. Үй-бүлө мүчөлөрү тууралуу сурайт.	**Угуу:** Үлгүлүү адам, мыкты жүрүм-турум жөнүндө кыска тексттерди угуп түшүнөт. Мугалим эки жолу окуп берет. Экологиялык саламаттык, "Жашыл көндүмдөр", пластик идиштеринин зыяны тууралуу диалогдорду угуп түшүнөт. **Окуу:** "Биздин үй-бүлөбүз" текстин окуп, негизги ойду аныктайт. Тексттин аталышын түшүндүрөт. Текст боюнча өз оюн билдирет, таблицаны толтурат. Текстти талдайт. Көркөм чыгармадан үзүндү окуйт. **Жазуу:** Социалдык басмырлабоонун принциптерине ылайык, теңтуштарына, айланасындагы адамдарга аяр мамилеси тууралуу түшүндүрөт. Өзүнүн өмүр баянын жазат. " Ким кимди тарбиялап жатат?" деген сүрөт боюнча сүйлөм түзөт. Өзү жөнүндө мүнөздөмө жазат. **Сүйлөө:** Ой жүгүртүү текстинин структурасына ылайык берилген көйгөй боюнча ой жүгүртөт. Бул тема боюнча дебат уюштурушат. Үй-бүлөдөгү мамиле тууралуу өз оюн айтат. Макалдардын маанисин чечмелеп	Ат атоочтордун жөндөлүшү. Атоочтуктардын морфологиялык жол менен жасалышы жана жөндөлүшү. Сын атоочтордун жөндөлүшү	Эгерде ... жаман болсо, анда ... Кыялың начар болгондуктан ... Эгердин адамдын кыялы ...-са, анда … Мен тамгаларды … жазам. Менин мүнөзүм … , …, ……., …. . Жашоодо мен … . Мени досторум … . Мен ата-энеме ... мамиле кылам. Үлгү боюнча сүйлөп берет Үлгү: Ата-энени сыйла+ш керек. Ата-энеге каяша айтпа+ш керек. Балдардын укуктары:... Балдардын милдеттери: ... Бактылуу балалык тууралуу ... Балдар мектепте окуш керек, себеби ...

		айтып берет. “Бүгүн мындай окуя болду. Кечээ эмне болгон? Эртең эмне болот деп ойлойсуңар?“ой жүгүртүп, сүрөттөйт. Эпитет жөнүндө сүйлөп берет. Тексттеги цитаталарга комментарий берет.		
2. Эс алуу. Саякат. Туристтик тейлөө. Жарнама. Кыргызстандын кооз жерлерине жана коруктарына саякат Туризм жана анын түрлөрү Туризмдин максаттары Туристтик агенттин иштери Мен гид болсом, ... “Манас”эпосунан үзүндү, Манастын төрөлүшү. Ысык-Көлдүн куту жана куну. Текшерүү иши	**Баалоочу интенциялар:** Кыргызстан тууралуу жарнамаларды түзө алат. Манастын төрөлүшү жөнүндө айтып берет. **Жөнгө салуучу интенция:** Классташына кооз жерлерге барууну сунуштайт. **Маалыматтык интенция**: Кыргызстан тууралуу маалыматтарды айтып берет. Туризмдин түрлөрү жөнүндө айтат. Кыргызстандагы кооз жерлер жана коруктар тууралуу маалыматтарды тактайт. **Маалымат суроочу интенция:** Кыргызстандагы этнотуризм, коруктар тууралуу маалыматтарды сурайт. **Жөнгө салуучу интенция:** Классташтарына Кыргызстандын кооз	**Угуу:** “Кыргызстандагы этнографиялык туризм” текстин угуп түшүнөт. Укканы боюнча айтып берет. Уккан тексттеги негизги ойду чечмелейт, башкаларга түшүндүрүп берет. **Окуу:** **“Башканы коюп “Манастан” айт”** тексттин окуп, окуганы боюнча негизги ойду аныктайт. Кыргыз элинин маданий баалуулуктары жөнүндө айтып жана жазып берет, башка элдердин маданияты менен салыштырат. **Жазуу**: Сүйлөмдөрдү текстте туура жазат, логикалык чынжыр менен тизмектейт. Сүрөттөө текстин жазат. Кулактандыруу жазышат. **Сүйлөө**: В.В.Верещагиндин “Ала-Тоо. Жолдогу көчмөндөр” сүрөтүндөгү пейзажды схема боюнча баяндап берет. Мурунку, азыркы учурдагы жана келечектеги Кыргызстанды салыштырат. С.Каралаевдин варианты боюнча “Манастын төрөлүшү”, кыргыз элинин маданий баалуулуктары жөнүндө айтып жана жазып берет, башка элдердин	Кыймыл-аракетти билдирген сөздөрдүн чагын, ыңгайын аныктайт. Кайталанган сөздөрдү ат атоочтор менен алмаштырат. Жөндөмөлөр. Сын атоочтун салыштырма жана күчөтмө даражалары. Сөздөрдүн синонимдери, омонимдери, антонимдери. Иш кагаздарынын түрлөрү	Кыргызстанга кош келиңиз! Менин атым ... . Мен ... . Кыргызстан тууралуу саякатчыларга, туристтерге айтып бере алам. Ысык-Көлдүн суусунун тартылышынын себеби ... Адамдар азыр улам көбүрөөк ... кооптонуп жатышат. Жарнама ... болгону жакшы. Кооз жерлер, ажайып кооз жерлер, тарыхый жерлер. Кыргызстандагы туризмдин өнүгүшү ... Ысык-Көлдүн куту ... Ысык-Көлдүн куну ... болушу мүмкүн. Кыргызстан - ... Эмне үчүн туристтер Кыргызстанга келиши мүмкүн?

	жерлерин сактоо боюнча сунуш берет. **Баалоочу интенция:** Ысык-Көлдү сактоо жөнүндө сүйлөп берет.	маданияты менен салыштырат. Сөздүктөрдүн түрлөрүн (котормо, түшүндүрмө, синонимдер, антонимдер сөздүгү) өз алдынча колдонуп туура сүйлөйт.		
3. Кесип Кайсы кесипти тандайсың? Кесибине жараша кандай кийим кийиш керек? Дресс-код тууралуу Кандай кийим кийүү талапка ылайык болот? Кесиптик униформанын тарыхы Кесиптик кредо Кесип тандоо өтө маанилүү Текшерүү иши	**Маалымат суроочу:** Классташынан заманбап кесиптер, талап кылынган кесиптер тууралуу сурайт. **Жөнгө салуучу интенциялар:** Классташтарына заманбап кесиптерди тандоону сунуштайт. **Баалоочу интенциялар:** Классташына өзү тандаган н кесиптин кийимин мактайт. Болочоктогу кесибинин артыкчылыгын түшүндүрөт. Кесип тандоодо кайсы сабактарды жакшы окуш керектигин айтат. Мекен сакчыларынын жоопкерчиликтүү эмгегин айтып берет.	**Угуу:** “Атайын кийимдин тарыхы” тексти үч жолу окулат. Текстти угуп, суроолорго жооп берет. Уккан толук эмес сүйлөмдөрдүн уландысын табат. Уккан маалыматты талдайт, дискуссияны демилгелейт. Атайын кийим, кесиптик кийим тууралуу укканы боюнча сүйлөп берет. **Окуу:** “Атайын кийим эмне үчүн керек?” текстин окуп түшүнөт. Текст боюнча суроолорду түзөт. Талкууга катышат, оз оюн билдирет, окуганы боюнча каршы же макул ойлорду билдирет. “Сакчы” ырын көркөм окуйт, суроолорго жооп берет. Сүйлөмдөрдүн уландысын улайт. Ырдын мазмунун талкуулап кластер түзөт. **Жазуу:** Өздүк таржымалын жазат. Сүйлөмдөрдү текстте туура жазат, логикалык чынжыр менен тизмектейт. “Менин келечектеги кесибиме кандай кийим жарашыктуу?” деген темада эссе жазат. Ой жүгүртүү текстинин структурасын билет. Берилген көйгөй боюнча ой жүгүртөт, текст жазат. **Сүйлөө:** Ой жүгүртүү текстинин структурасына ылайык берилген көйгөй боюнча ой жүгүртөт.	Сөздөрдүн синонимдери, омонимдери, антонимдери. Жайылма сүйлөмдөр. Зат атоочтун жөндөлүшү. Кыймыл-аракетти билдирген сөздөрдү жак, чак боюнча өзгөртөт. Багыныңкы татаал, тең байланыштагы татаал сүйлөмдөр. Байламталар.	Ар бир кесип ардактуу. Ырыс алды – ынтымак. Өнөрүң болсо, өргө чап. Өнөрлүү өргө сүйрөйт. Мен келечекте ... болгум келет. Себеби ал кесип ... ... кандай кийим кийиш керек? Менин оюмча, ал ..... кийим кийиш керек. Ким эмне ....-ыш керек? Эмне үчүн ... атайын форма кийиш керек? Эгерде ...-са, анда ... -ган+да, ... кайда болсо, ошол жерде ... болот. Атайын кийим жумушка жардам берет / тоскоолдук жаратат ; Кийим жарашыктуу болуш керек / расмий болуш керек. Жумушка туура келген атайын кийим пайда келтирет / маанилүү эмес. Өз кийимиңе көңүл буруш керек / бурбаса деле болот. Мектеп окуучулары мектеп формасын кийиш керек / кийбеш керек. Ар ким өз кесибине жараша

		Кесиптерге коюлган талаптардын рейтингин түзөт. “Сиз мода кууп кийинесизби же ...” белгилүү ырчы, маданият кызматкерлери менен болгон интервьюну окуйт. “Ар ким өз кесибине жараша кийим кийиш керек” деген темада таяныч сөздөр менен талкууга катышат. Джеймс Клоннеринин “Жумушчу класс үчүн атайын кийим” сүрөтүнүн жанрын талкуулайт. Сүрөттөгү жумушчуларды татаал сүйлөмдөр менен сүрөттөйт. “Кийим жаратуунун тарыхы сүрөт искусствосунда” маалыматтары менен таанышып, кийим жаратуунун этаптарын сүрөттөйт.		кийимкийиш керек. биринчиден, ... ыш керек. экинчиден, ... ыш керек. үчүнчүдөн, ... ыш керек. Ар ким өз кесибине жараша кийимкийиш керек, себеби ... Эгерде ...., анда ... Эгерде ...., анда ... Эгерде ...., анда ... Демек, ар ким өз кесибине жараша кийим кийиш керек, себеби ...
4. Кыргызстан Улуттук спорт оюндары. Кыргыз элинин ат, акыл оюндары. Улуттук ат оюндарын дүйнөгө таанытуу Көчмөндор оюндары Көчмөндөр оюнун уюштуруу Жактырган улуттук оюн тууралуу сөз “Манас” эпосундагы улуттук оюндар, оюн-зооктор Текшерүү иши	**Маалыматтык интенциялар:** Ат оюндары боюнча билгендерин классташтарына кабарлайт. Кыргыз элинин ат, акыл оюндары боюнча маалымат сурайт. Оюндардын шарттарын тактайт, айтып берет. **Жөнгө салуучу интенциялар:**	**Угуу:** Ат чабыш оюну боюнча маалымат алат. Берилген тексттин негизинде сүйлөмдөрдү толуктайт, суроолорго жооп берет. Маалыматтардын бар же жогун белгилейт. Укканы боюнча негизги ойду белгилейт. **Сүйлөө:** Улуттук оодарыш, улак тартыш, тыйын эңмей ж.б. оюндары жөнүндө алган маалыматын сүйлөп берет. Оюнга уруксат берилген шарттарды жана тыюу салынган шарттарды айтып берет. Суроолорду түзөт. **Окуу:** “Көк бөрү” , “Кыз куумай”, “Ат чабыш”, “Кыргызстандагы көчмөн оюндары”, “Дүйнөлүк көчмөн оюндары” ж.б. текстти окуп түшүнүп, текст боюнча көйгөйлүү суроолорду	Таандык мүчөлөр. Сөздөрдүн синонимдери, омонимдери, антонимдери. Таандык ат атоочтор. Этиштин учур чагы, келер чагы, өткөн чагы.	Жерин сүйбөс эл болбойт, Элин сүйбөс эр болбойт. Эгерде жерин сүйсө, анда ... . Элин сүйгөндүктөн, ... Эгерде элин сүйбөсө, анда ... Эгерде аттарды саяпкерлер таптаса,анда ... Эгерде ат чабышта жолду кыскартса, анда ... Эгерде башка бирөөнүн атын камчыменен чапса, анда ... Эгерде мелдешке 8-14 жаштагы уландаркатышса, анда ... Күлүктөр алдыга чыгып келгенде, анда ... Жеңүүчүлөргө байге ыйгарылганда, анда ... Саяпкердин айтканын так

	Кыргыз элинин ат, акыл оюндарынын оң жана кооптуу жактарын айта алат. Оюндарды унутпай өркүндөтүүнү сунуштайт. **Байланыш түзүүчү интенция:** Кыргыз элинин акыл оюндарын өз жашоосунда колдонууга кеңеш берет. Улуттук оюндар жөнүндө маалымат берет. **Баалоочу интенция:** Оюндардын жүрүшүн, ролун баяндайт. Элдин турмушундагы улуттук оюндардын ролу тууралуу ой жүгүртөт.	түзөт. Тексттеги ойго кошуларын же кошулбай турганын билдирет, каршы ой айтууда далилдерди келтирет. Оюндун шарттарын билет. Ат оюну жөнүндө досу менен сүйлөшөт, диалог түзөт. Сооронбай Жусуевдин өмүрү жана чыгармачылыгы боюнча окуйт. Сүрөттөө текстин түзөт. С.Жусуевдин “Көк бөрү” ырын окуйт. Ырдын мазмуну боюнча жоопторго суроо түзөт. Үлгүгө таянып сөздөрдүн маанисин чечмелейт. **Жазуу:** Куттуктоо жаза алат. Сүйлөмдөрдү текстте туура жазат, логикалык чынжыр менен тизмектейт. Улуттук оюндар боюнча маалымат таап келет. Маалыматты анализдейт. Иш кагаздарынан билдирүү жазат. “Кыргыз элинин улуттук оюндары” – деген темада эссе жазат. Теодор Герцендин “Кошой менен Жолойдун күрөшү” сүрөтүнүн жанрын талкуулайт. Иллюстрация, гравюра, графика терминдерин колдонуп, текст түзөт. Сүрөт боюнча суроолорго жооп берет. Сөздөрдүн туура түшүндүрмөлөрүн, маанисин түшүндүрүүчү сөздөрдү табат.		аткарганда,анда ... Ат чабышты ийри жолдо чапканда,анда ... Көк бөрү улуттук спорт оюну дүйнөлүк мелдешке чыгыш керек. Эгерде сүрөт натюрморт болсо, андажемиштер, гүлдөр тартылат. *ган+да, ...* Теодор Герцендин атасы баласына таасир тийгизбегенде, ал сүрөтчү болмок эмес. Эгерде сүрөт графика жанрында тартылса, анда . . . Бул сүрөт пейзаж болгондо ... теодор Герцен “Манас” эпосун иллюстрациялабаганда, . . . Эгерде “Манас” эпосуна200 гравюр түрүндөгү сүрөт тартылбаса, анда . . . Эгерде Теодор Герцен белгилүү китеп сүрөтчүсү болбосо, анда . . . Эгерде сүрөт портрет жанрында тартылса, анда . . .
5. Ден соолук **Биринчи жардам** Сууга чөккөндөгү биринчи жардам Үшүктөн жабыркаган адамга көрсөтүлүүчү	**Жөнгө салуучу интенция:** Биринчи жардам көрсөтүүнү билет. Биринчи жардамда эмне	**Угуу:** Уккан маалыматты талдайт, дискуссияны демилгелейт. “Адамга салам айт” текстин угуп түшүнөт. Аңгемедеги тема жөнүндө 3 негизги цитаталарды камтыган кыскача	Жайылма сүйлөм. Жалаң сүйлөм. Багыныңкы татаал сүйлөмдөрдүн түрлөрү Этиштердин жак, чак боюнча өзгөрүүсү	Денеси чыңдын – иши чың. Эгерде адам сууга чөксө, анда ... Эгерде эс-учу жок болсо, анда ... Эгерде адам суу түбүнө чөгүп

биринчи жардам. Көз жабыркаганда көрсөтүлүүчү биринчи жардам Күйүк алганда жасалуучу биринчи жардам. Ден-соолукка пайдалуу азыктар кайсылар? Кайсы азык-түлүктөрдү колдонуу керек? Кайсы азык-түлүктөрдү колдонуу зыяндуу? Туура тамактануу Текшерүү иши	кылуу керек, эмне кылбаш керек экенин айта алат. **Маалыматтык интенциялар:** Биринчи жардам жөнүндө айтып берет. Сууга чөккөндөгү биринчи жардам, үшүктөн жабыркаган адамга көрсөтүлүүчү биринчи жардам, көз жабыркаганда көрсөтүлүүчү жардам, күйүк алганда жасалуучу биринчи жардам. жөнүндө айтып берет. **Жөнгө салуучу интенция:** Биринчи жардам тууралуу билген маалыматын достору менен бөлүшөт. **Баалоочу интенция:** Сууга чөккөндөгү биринчи жардам, үшүктөн жабыркаган адамга көрсөтүлүүчү биринчи жардам, көз жабыркаганда көрсөтүлүүчү жардамдарды, күйүк алганда жасалуучу биринчи жардамдарды көрсөтө алат. **Байланыш түзүүчү**	маалымат даярдайт. **Окуу:** “Сууга чөккөндөгү биринчи жардам” текстиндеги негизги маалыматты аныктайт. Текст окуганы боюнча суроолорго жооп берет. Сууга чөккөндөгү биринчи жардам боюнча таблица толтурат. Жусуп Баласагын тууралуу окуйт. Ж.Баласагындын “Дарыгерлерге карата мамиле” ырын окуп, текст боюнча суроолорго жооп, жоопторго суроо берет. **Жазуу:** Көз жабыркаганда көрсөтүлүүчү биринчи жардам жөнүндө маалымат менен таанышат. Маалыматтар боюнча жөнөкөй жана көйгөйлүү суроолорду түзөт. Сууга чөккөндөгү биринчи жардам, үшүктөн жабыркаган адамга көрсөтүлүүчү биринчи жардам, көз жабыркаганда көрсөтүлүүчү жардам боюнча сүрөт боюнча маалымат баракчасын толтурат. Иш кагаздарынан медициналык маалымкатты толтурганды үйрөнөт. Күйүк алганда жасалуучу биринчи жардам боюнча эмне кылыш керек/эмне кылбаш керек экендиги тууралуу таблицаларды толтурат. **Сүйлөө:** Биринчи жардам тууралуу сүйлөп берет. Ж.Садыковдун “Врач жана мен” ырын башка формага айландырат. Өз оюн биринчи жардам боюнча айтып	Тактоочтор	кетсе, анда ...Эгерде жүрөгү сокпосо, анда ... Эгерде дем алса, эс-учун жоготпосо, анда ... Эгерде оозу ылай, балырга толуп калса, анда ... Эгерде чөгүп бараткан адам кармап алса, анда ... **Сууга чөккөн адамга кандай жардамкөрсөтүш керек?** Биринчиден, ... –ыш керек. Экинчиден, ... –ыш керек. Үчүнчүдөн, ... –ыш керек. Төртүнчүдөн, ... –ыш керек. Бешинчиден, ... –ыш керек. Алтынчыдан, ... –ыш керек. Жетинчиден, - ыш керек. **Күйүккө кабылган адамга жардам көрсөүш керек:** Эгерде...., анда... Демек, күйүккө кабылган адамга биринчи жардам көрсөтүш керек. **Бул көйгөйдү чечиш үчүн**: биринчиден, ... ыш керек. экинчиден, ... ыш керек. үчүнчүдөн, ... ыш керек. төртүнчүдөн, ... ыш керек. Биринчи жардамды көрсөткөндү билиш керек. Ошондуктан ... ... **Бул көйгөйдү чечиш үчүн**: биринчиден, ...-ууга

	интенциялар: Классташтарына пайдалуу азыктар тууралуу кеңештерди берет. Башкалардан кеңеш сурайт. Ден соолукка кам көрүү үчүн керектүү азык-түлүктөрдү санап берет.	берет. И.Е.Репиндин “Н.И.Пироговдун портрети” сүрөтүнүн жанрын талкуулайт. Натюрморт, пейзаж, портрет, графика, мемуар терминдери менен таанышат. Текстти окуп, суроолого жооп берет, көйгөйлүү суроолорду түзөт, маанисин түшүндүрүүчү сөздөрдү табат. Туташ эмес текст түзөт. Уугуп калганда көрсөтүлүүчү биринчи жардам боюнча маалымат таап келет.		болбойт. экинчиден, ... -ууга болбойт. үчүнчүдөн, ...-ууга болбойт. төртүнчүдөн, ... –ууга болбойт. Күн караманын майы пайдалуу, себеби ... Ден-соолукка кам көрүү керек, себеби ...
6. Соода-сатык Базардагы балдар окуш керекпи? Эмне үчүн окуучулар базарда иштешет? Балдар эмгеги Балдарды мыйзамсыз иштетүүгө мамиле Соода-сатык тууралуу билесиңерби? Дүкөндөрдүн түрлөрү. Айыл чарба дүкөнү Интернет дүкөнү Текшерүү иши	**Жөнгө салуучу:** Берилген ой менен макул же каршы экенин түшүндүрөт. **Баалоочу интенциялар:** Тапшырык берет, башкаларга үйрөтөт. Базардагы балдардын тагдыры жөнүндө өз оюн айтат. Талкууга катышат, өз оюн далилдейт. Интернет-дүкөндөн товарга буюртма берүүнү мактайт. **Жөнгө салуучу:** Өзү менен тең өспүрүмдөргө жардам	**Угуу:** Уккан тексттеги негизги жана кошумча ойду ажыратат. Текстте эмне жөнүндө сөз болгонун, сөз болбогонун тактайт. Укканын айтып берет. Талдайт, билгени менен салыштырат. Өз тажрыйбасынан мисал келтирет. **Окуу:** “Базардагы балдар окуш керекпи?” текстин окуп, жаңы сөздөрдүн маанисин контекст боюнча чечмелейт, окуганы боюнча суроо түзөт. Окуган текстинин маанисин түшүнүп, тексттин алынган булагын аныктайт. Базарда соода кылган өспүрүмдөргө аталардын берген насааты боюнча талкууга катышат. Банк картасы, банктык которуу, накталай, төлөм терминалдары, SMS төлөмдөр деген сөздөрдүн маанисин түшүнөт. Молдо Кылыч Шамыркан уулунун “Чүй баяны” поэмасынан үзүндү көркөм окуйт. Суроолорго жооп берет. Текстте эмне жөнүндө сөз болгонун	Сөздөрдүн синонимдери, омонимдери, антонимдери. Сын атоочтун салыштырма жана күчөтмө даражалары. Жайылма сүйлөм. Жалаң сүйлөм. Багыныңкы татаал сүйлөмдөрдүн түрлөрү Тең байланыштагы татаал сүйлөм. Тактоочтун түрлөрү.	Соодада достук жок. Бир тыйынды олжо көрүп, миң сомун жоготуптур. Адамдын көркү – чүпүрөк. Кирешеңе карап, чыгаша кыл. Базар кайда болсо, ошол жерде (ошерде) соода болот. ... кайда болсо, **ошол жерде** сатуучу болот. ... кайда болсо, **ошол жерде** тамак болот. ... кайда болсо, **ошол жерде** соодагер болот. ... кайда болсо, **ошол жерде** кардар болот. ... кайда болсо, соода **ошол жерде** болот. ... кайда болсо, көпчүлүк **ошол жерде** болот. Эгерде окубаган балдардын саны көбөйө берсе, анда эмне болот? Эгерде окубаган балдардын

	берүү жолун издейт. **Маалыматтык интенциялар:** Интернет дүкөнүнөн товар заказ кылуу жана алынган товар тууралуу айтып берет. Башкалардан сурайт, тактайт.	талкуулайт. Ырдын мазмунун талкуулап, “Чүй баяны” деген сөзгө кластер түзөт. **Жазуу:** “Базарда соода кылган балдар окуш керекпи?” деген темада эссе жазат. Берилген көйгөй боюнча ой жүгүртөт, текст жазат. Иш кагаздарынан тейлөө чөйрөсүндөгү тапшырык берет. Иш кагаздарынан таржымал (резюме) жазганды үйрөнөт. **Сүйлөө:** “Соода кылган өспүрүм” деген темада талкууга катышат. Окуган тексти боюнча көйгөйдү аргументтеп сүйлөп берет. “Интернет-дүкөнүндө бардык нерсенин сатылышы туура” деген тема боюнча талкууга катышат. Үлгүгө таянып мектепте окубаган балдар жөнүндө диалог түзүшөт. Маалыматтардын алынган булактарын тактайт. Көйгөйдүн чечилишине макул же каршы экенин аргументтеп сүйлөйт.		саны көбөйө берсе, анда .... Эгерде ....-са, анда .... ***Эгерде ...-са, анда ...*** Эгерде балдар көчөдө кароосуз калышса, **анда** ... Балдар көчөдө кароосуз кал+ ***-ган+ -да, ...*** Көйгөй: Интернет-дүкөндө бардык нерсенин сатылышы туура. Себеби... биринчиден, ... экинчиден, ... үчүнчүдөн, ... төртүнчүдөн, ...
7. Кызыгуулар Музыкалык аспаптар. Музыканын адамга болгон таасири. Мультиинструменталист Комуз Домбра Скрипка Музыкалык абсолюттук угуу Музыкалык жандуу үн Уникалдуу талант	**Маалыматтык интенция:** Музыкалык аспаптар тууралуу сурамжылоо жүргүзөт. Уникалдуу талант тууралуу билгендерин айтып берет. Башка өлкөлөрдүн музыкалык аспаптарынын аталыштарын сурайт.	**Угуу:** Музыкалык аспап тууралуу текст угуп түшүнөт. Сөздүктөн “балалайка, домбра, комуз, скрипка” деген сөздөрдүн маанисин табат. Диалогдун негизги мазмунуна баа берүү багытында суроо берет жана ага жооп берет. Сөздөрдүн синонимдерин табат.Уккан тексттеги негизги ойду аныктайт. **Окуу:** Музыкалык аспаптардын аталыштарын колдонот. “Музыканын адамга болгон	Сүйлөмдүн баш мүчөлөрү Сөздөрдүн синонимдери, омонимдери, антонимдери. Жөнөкөй сүйлөм. Суроолуу сүйлөм. Илептүү сүйлөм. Жөндөмөлөр. Модалдык сөздөр. Кызматчы сөз	“Ак кеме” повестинин каармандарына мүнөздөмө бергиле. Момун ата Үлгү: абдан ак жүрөк. Бала ...... Орозкул ..... **Резюме** – өзү жөнүндө кыскача маалымат берүү документи.

Хобби же кесиппи? Текшерүү иши	**Жөнгө салуучу интенция:** Адамга жакшы таасир берген музыкаларды сунуш кылат. **Баалоочу интенция:** Музыканын пайдасын түшүндүрөт. Музыкалык талант тууралуу айтып берет. **Байланыш түзүүчү интенция:** Классташтарына пайдалуу музыканы угуу үчүн театрга чакырат.	таасири” тексти боюнча суроо түзөт. Окуган текстиндеги негизги ойду аныктайт. Окуганы боюнча тыянак чыгарат. Окуган, уккан текстине таянып, далилдерди келтирет, аргументациялайт. Эпитет, музыкалык медицина терминдерин колдонот. **Жазуу:** Музыканын адамга болгон таасири боюнча жазуу иштерин аткарат. Үлгүгө таянып кандай музыка жагарын, жакпасын жазат. **Сүйлөө:** Музыканын адамга болгон таасири тууралуу дебатка катышат. Өзү кайсы жерде кандай музыка угарын айтып берет. Микеланджело Меризи де Кавараджонун “Лютнистка” сүрөтүнүн жанрын талкуулайт. Натюрморт, пейзаж, портрет, графика терминдери менен таанышат. “Бүгүн мындай окуя болду. Кечээ эмне болгон? Эртең эмне болот деп ойлойсуңар?” деген темада ой жүгүртөт.	түркүмдөрү.	

10-класстын окуу материалдары

Тема	Кептик интенциялар	Кеп ишмердүүлүгүнүн түрлөрүн өнүктүрүү	Грамматикалык материал	Конструкциялар, фразалар, терминдер
1. Адам Адамдын темпераменти, алардын өзгөчөлүктөрү. Адептүүлүк – адамгерчиликтин белгиси. Үй-бүлөдөгү милдеттер. Өзүн өзү таануу. Өзүн өнүктүрүү. Бош убакытты туура пайдалануу – ийгиликтин ачкычы. Текшерүү иши Баяндама жазуу ой жүгүртүү эссе	**Коммуникацияга чыгуу**: Китеп окуунун пайдалуу экендигине башкаларды чакырат. **Маалымат суроо, билдирүү**: **Эмоция билдирүү**: Өз жөндөмдүүлүктөрүнө баа берет. Башкалардын жүрүм-турумуна баа берет. Өзүнө жаккан/ жакпаган көрүнүштөр боюнча пикирин билдирет. **Байланыш түзүүчү:** Өзүн өнүктүрө алган инсандардан өрнөк алууну сунуштайт. **Жөнгө салуучу:** Кызмат көрсөтүү боюнча	**Угуу**. Адептүүлүккө байланыштуу кыска видеотасмалардын негизги идеяларын түшүнөт. Учурга зарыл билимдер тууралуу монологдук, диалодук кепти угуп, тыянак чыгарат. Угуу текстиндеги кептин тууралыгын көзөмөлдөйт. **Окуу.** Адамдын темпераменти тууралуу тексттердеги себеп-натыйжа байланыштарын аныктайт. Туташ эмес текстти окуп түшүнөт. **Сүйлөө. Мүнөздөрдү** салыштырып окшоштуктарын жана айырмачылыктарын так айтат. Статистикалык маалыматтардын негизинде тыянак чыгарат. **Жазуу.** Үй-бүлөдөгү баалуулуктар тууралуу ой жүгүртүү эссесин жаза алат; таржымал (резюме) жазат.	Кыргыз тилине башка тилдерден кирген сөздөр Көп маанилүү сөздөр Көп маанилүүлүктүн пайда болуу жолдору Сингармонизм Басым Багыныңкы сүйлөмдүн түрлөрүн функционалдуу колдонуу Тексттеги сүйлөмдүн орду	Темпераменттин түрлөрү... Башка адам тууралуу өз оюн билдирүү: Мен ... деп ойлойм. Биринчиден, ... Экинчиден, ... Үчүнчүдөн, ... Демек, ... Өзүн кантип өнүктүрсө болот? Өмүр бою билим алуу ... Адам жакшылыкты адамдан үйрөнөт. Бош убактымда ... Адистин кеңешине таянсак... Ийгиликтүү адамдардын сырлары,
2. Адам жана коом Адам укуктары Социалдык көйгөйлөр Кесиптер Кесибин сүйгөн инсандар Келечектин кесиптери Улуттук баалуулуктар Чыр-чатак жана эмоциялар	**Аңгемелешүүнү демилгелөө:** **Маалымат суроочу:** Жасалма интеллект тууралуу маалымат берет. **Окуялар тууралуу маалымат берүүчү:**	**Угуу.** Адам укуктары тууралуу талаш-тартыштын текстин угуп түшүнөт. Кыргыз Мамлекеттик тарых музейи тууралуу видеотасманы угуп түшүнөт. Угуу материалынан өзүнө тааныш эмес айрым сөздөрдүн маанилерин контекстке карап өзү аныктай алат. **Окуу.** “Акылдуу сот” деген темадагы көркөм текстти окуп, негизги идеясын түшүнөт.	Тексттин структурасы. Жандоочтор. Функционалдык жандоочтор Каратма сөздүн тыныш белгилери Багыныңкы сүйлөмдүн түрлөрү.	Адам өз укуктарын билиши зарыл, ... Боордош элдер..., Социалдык көйгөйлөр..., Социалдык теңсиздик... Жасалма интеллект адамдардын ордун толуктай албайт, ... Жамаатта ... көйгөрлөр кездешет.

	Баалуулуктарды муундарга өткөрүү тууралуу башкаларга кайрылат. **Маалымат тактоочу:** Социалдык теңсиздик тууралуу маалымат сурайт. ***Жөнгө салуучу:*** Адам укуктары, чыр-чатаксыз жашоо боюнча кеңеш берет.	Туташ эмес тексттерди окуп түшүнөт, алардагы маалыматтардын байланышын аныктайт. **Сүйлөө.**: Түшүнүктөрдү бир нече параметрлер менен салыштырып айтып берет. "Чыр-чатаксыз жашоо мүмкүнбү?" деген темадагы талкууга катышат. Угуу материалынын негизинде дискуссияга катышат. **Жазуу.** Адилеттүүлүк тууралуу досуна кат жазат. Баалуулуктар тууралуу кайрылуу жазат. Пикирин турмуштук мисалдар менен аргументтештирип жазат.	Тике жана кыйыр сөздүн тыныш белгилери. Орфографиялык эрежелер: үндүү /үнсүз тыбыштардын жазылышы.	Материалдык/ маданий/ руханий баалуулуктар ... Адамдын коомдогу орду... Чыр-чатактын түзүмү ... Чыр-чатактын себептери
3. **Адам жана экономика.** Кыргызстан - агрардык мамлекет. Соода-сатык. Айыл чарбасы. Чакан ишканалар Ишкердиктин натыйжалары.	**Маалымат берүү:** Сатып алуулар боюнча маалымат берет. **Эмоционалдык баа берүүчү:** Сатуучунун/ сатып алуучунун жүрүм-турумуна баа берет. ***Жөнгө салуучу:*** Ишкананын иши тууралуу кеңеш сурайт, билгендерин кеңеш катары айтат. **Байланыш түзүүчү:** Сатып алуучуга товар тандоо боюнча кеңеш берет.	**Угуу**. Бизнестин башаты, мал чарбачылыгы, ишкердик тууралуу маектерди угуп түшүнөт. Жөнөкөй техникалык маалыматтарды (мисалы, турмуш-тиричилик буюмдарын колдонуу боюнча көрсөтмөлөрдү) угуп түшүнөт. **Сүйлөө**. Кыргызстандагы чакан ишканалар тууралуу туташ эмес тексттерге таянып, пикирин баяндай алат. **Жазуу.** "Дыйканчылык менен мал чарбасын үнөмдүү пайдалануу" деген темада ой жүгүртүү эссесин жазат. "Мен базарга/ дүкөнгө барганда" деген темада дил баян жазат. **Окуу**. Туташ, туташ эмес, курама, аралаш тексттерди окуп, маалымат менен иштей алат. Маалыматтардын негизгисин	• Жандооч, анын түрлөрү • Багыныңкы сүйлөмдүн түрлөрү • Өлчөм багыныңкы сүйлөм • Салыштырма, сыпат багыныңкы сүйлөмдөр • Кандайча, кантип, эмне болгонсуп? ж.б.суроолорду колдонуу	Соодада чекене товар жүгүртүү ... Кайсы соода тармагы жагат? Айыл чарба ... Түшүмдү жакшы алуу ... Мал чарбачылыгы ... Сууну үнөмдөө менен ... жетишүүгө болот. ... (эмнени?) ... (кайдан?) сатып алса болот? Ишканалардын түрлөрү ... Менин оюмча, ... Мүмкүн болсо, ... Сиз айткандай, ... Өнүгүү үчүн .... керек. ... карап чыгалы. Биринчиден, ... Экинчиден, ... Үчүнчүдөн, ... Жыйынтыгында, ...

		аныктайт. Өз тажрыйбасы менен салыштырат. Башкалардын берген маалыматы менен толуктайт		
4. **Адам жана илим.** Белгилүү илимпоздор. Медицина. Ден соолук. Саламаттыкты сактоо ишмерлери. Дарылануунун эффективдүү жолдору Медициналык изилдөөлөр жана ачылыштар тууралуу билүүнүн эмне кереги бар? Медициналык клиниканын интерьеринин дизайны	**Маалымат берүү:** Актуалдуу маселе боюнча өз көз карашын билдирет. **Жөнгө салуучу:** Күндөлүк пикир алышуунун жетишерлик кеңири чөйрөсүндө сүйлөшүүлөргө катышат, сүйлөшүүнү баштайт, колдойт, аягына чыгарат; түрдүү темаларда (кесиптер, башкалардын кызыгуулары, маданий маселелер ж.б. тууралуу) аңгемелешүүнү жүргүзөт; **Байланыш түзүүчү:** Социалдык-маданий мүнөздөгү окуган текстинин негизинде өз пикирин түзөт. **Эмоционалдык баа берүүчү:** Башкалардын оюна кошумча киргизет, өз кебине ынандыра алат.	**Угуу**. Алгачкы агартуучулар тууралуу текстти угуп, андан тыянак чыгарат. Жөнөкөй техникалык маалыматтарды (мисалы, турмуш-тиричилик буюмдарын колдонуу боюнча көрсөтмөлөрдү) угуп түшүнөт. Уккан текстинен маалыматтын таандык болуу түзүмүн аныктайт. **Окуу**. Окуган текстиндеги карама-каршы ойду аныктайт. Текстти башка форматка өзгөртөт. Медициналык клиниканын интерьеринин дизайны менен таанышат. Талкуулайт, жыйынтык чыгарат, өз алдынча дизайн түзөт. **Жазуу**. Медицинанын өнүгүүсү тууралуу текст жазат. Илимий көз караштарды талдаган же караган текст түзөт. Илимий ачылышты сүрөттөгөн эссе жазат. Ден соолук, аны кантип сактоо тууралуу ой жүгүртүү эссе жазат. **Сүйлөө**. Ар түрдүү булактардан алынган маалымат боюнча ой жүгүртүп монолог кеп түзөт. Баарлашуу нормаларын сактап, илимий чөйрөгө тиешелүү лексика менен оюн айта алат. Сүйлөгөндө өзүнүн кебин өзү	Карама-каршы багыныңкы сүйлөм. Тең байланыштагы татаал сүйлөмдүн түрлөрү. Текст түзүүдө тексттин структурасын сактап туура колдонуу Илимий терминдердин функционалдуу колдонулушу Сүрөттөө текстинде илимий терминдерди колдонуу Баяндоо текстинде илимий, медициналык, дизайнердик терминдерди колдонуу Ой жүгүртүү текстинде илимий терминдерди колдонуу	Илимпоздун изилдөөсү татаал болсо да, ... багыттагы илимди түптөгөн окумуштуулар ... Нейрохирургдар менен хирургдардын айырмасы ... Биринчиден, ... Экинчиден, ... Үчүнчүдөн, ... Жыйынтыгында, ... болушу күтүлөт. Кадимки ... карайбыз. Көбүнчө, ... Фактыларга таянсак, ... Клиниканын интерьеринин дизайнери... Декор – бул жасалгалардын ситемасы. Декоративдик өсүмдүктөр жана пардалар .... Адаттан тыш жарыктандыруу ... Ойлонулган кадамдар ... Толук интерьерди гармониялуу түзүү үчүн ... керек. Бөлмөлөрдү жасалгалоо үчүн атайын сүрөттөр...

		көзөмөлдөйт.		
5. **Адам жана искусство.** Адамдагы эстетикалык табит. Кыргызстандагы белгилүү маданият ишмерлери. Жан азыгы – жагымдуу музыка. Кыргыздын улуттук аспаптары	**Маалымат берүүчү:** Окуянын, иш-аракеттин себеби, натыйжалары тууралуу талкууда пикирин билдирет. **Жөнгө салуучу:** Башкалар менен талкууга катышат. **Жөнгө салуучу:** Өз тыянактарын билдирет. **Эмоционалдык баа берүүчү**: Суктануу, таң калуу сезимдерин көрсөтөт.	Кыргыз музыкасы тууралуу текстти угуп/ же окуп, тексттеги факт-чечмелөө түзүмүн аныктайт. Туташ эмес текстти окуп түшүнөт. Туташ эмес тексттерден өзүнө зарыл маалыматты чыгарат. Уккан/ окуган текстинин негизинде музыканын таасирлери тууралуу ойлорун чечмелеп, фактыларды, далилдерди камтып кеп түзө алат (оозеки/жазуу).	Этиштин өзгөчө формалары. Сөз айкашынын түрлөрү, байланышуу жолдору. Байламталуу тең байланыштагы татаал сүйлөм. Байламталардын функционалдуу колдонулушу Ой жүгүртүү эссесинин структурасы.	Музыка адамга кандай пайда келтирет? Музыканын жанрлары... Мага жаккан музыка ..., (байламта) ... Биринчиден, ... Экинчиден, ... Үчүнчүдөн, ... Жыйынтыгында, ... Мунун баары тең ... жөнүндө кабарлайт. Мунун жыйынтыгында, ... Менин билишимче, ...мага жакты, себеби ...
6. **Адам жана жаратылыш.** Кыргызстандын жаратылышы. Суу – өмүрдүн булагы. Эс алуу жайлары. Курчап турган айлананын кооздугуна суктануу Айлана-чөйрөгө адамдын таасири – айлана-чөйрөнүн адамдын жашоосуна таасири	**Маалымат берүүчү:** Темага карата өз көз карашын ачык билдирүү менен комментарий берет. **Байланыш түзүүчү:** Жаратылыш, эс алуу темасында классташтарынан, башкалардан сурайт.	**Угуу**. “Аккан суу” деген текстти угуп, андан цитата тандай алат. Эмне үчүн тандаганын түшүндүрөт. **Окуу.** Эс алуу жайларын өнүктүрүү тууралуу текстти окуп, андан цитата тандай алат, тексттеги негизги ойду бөлүп чыгат, кошумчалайт, турмуштан мисал келтирет. **Жазуу**. Окуган текстинин негизинде ой жүгүртүүнүн баалоо деңгээлинде суроолорду жазат. Жарнама жаза алат. **Сүйлөө.** Кыска диалогдорду түшүнөт жана фактылык маалыматты (тема, убакыт, мамиле, обьекттердин мүнөздөмөсү, максаттар, себептер) алып чыгат. Түрдүү кырдаалдарга ылайык диалогдорго	Тике жана кыйыр сөздүн тыныш белгилери Тең байланыштагы татаал сүйлөмдөр Тууранды сөздөрдүн функционалдуу колдонулушу Сүрөттөө текстинин структурасы Тууранды, сырдык сөздөрдү туура колдонуу	Суу башы... Суунун касиети ... Кыргызстандын кооз жайларын кантип тааныштырасың? Биринчиден, ... Экинчиден, ... Үчүнчүдөн, ... Жыйынтыгында, ...

		катышат. Өзү демилгелейт.		
7. **Жер – жалпыбыздын үйүбүз.** Аба жана суу мейкиндигин өздөштүрүү Атайын жабдуулар жана техникалык прогресс Менин Жерге болгон мамилем Жер – алп планета "Жердеги запастар биздин жашообуз үчүн жетишсиз болуп калышы мүмкүн!" Жердин тагдыры биздин колубузда Экология тууралуу ой жүгүртүү эссе	Тема боюнча гипотезаларга карата айтылган альтернативдүү сунуштарды баалайт. Өз гипотезасын сунуштайт. Талкууга активдүү катышып, көз карашын далилдейт. Кошумча маалымат сурайт. Башкалардын пикирин тактайт. Күмөн болгонун билдирет.	**Угуу**. Уккан текстинен негизги тыянакты айырмалайт. **Жазуу**. Желим буюмдардын, ж.б.дын жерге тийгизген таасирлери тууралуу чакырык жазат. "Жер – жалпыбыздын үйүбүз" деген темада ой жүгүртүү эссесин жазат. **Окуу**. Тема боюнча туташ, туташ эмес, курама, аралаш тексттерди окуп, маалыматты талкуулайт. **Сүйлөө**. Өз окуган, уккандары боюнча жыйынтык кеп жаратат. Башкалардын айтканына кошумчалайт. Пикирлерди окуп, өз позициясын билдирет. Башка пикирге кошулат, же кошулбайт, себебин түшүндүрөт.	Сүйлөмдөрдүн түрлөрү Аралаш татаал сүйлөм Бир тутумдуу сүйлөмдөр Тексттин бөлүктөрү. Тексттеги сүйлөмдөрдүн байланышуу жолдору. Тексттердин түрлөрү: туташ, туташ эмес тексттер Каратма сөздөрдүн функционалдуу колдонулушу Ой жүгүртүү эссесинин структурасы.	Жердеги жаркын жашоо ... Биринчиден, ... Экинчиден, ... Үчүнчүдөн, ... Жыйынтыгында, ... таасир этиш керек. Жергиликтүү бийлик органдары жаратылышты жана региондордогу абалды коргоо боюнча иш-чараларды .... жакшыртууну ойлонуш керек. Пайдалуу кендердин азайышы жаңы аймактарды өзөштүрүүгө мажбурлайт.
8. **Адамдын руханий өнүгүүсү.** Тил – пикир алышуунун куралы. Адамдын ички дүйнөсү. Адамдагы жакшы сапаттарды өнүктүрүү. Өзүн-өзү өнүктүрүү. Боорукердик. Дени сак, сергек жашоо. ой жүгүртүү эссе	**Байланыш түзүүчү**: башкалардын оюн билүү үчүн суроо берет. **Маалымат берүүчү:** Түрдүү деңгээлдеги маалыматтарды түшүндүрөт. **Эмоционалдык баа берүү:** Башкаларга сый мамиле жасоо тууралуу суроо-жооп жүргүзүүгө катышат. **Жөнгө салуучу:**	Дүйнөлүк тилдер тууралуу маалыматты угуп түшүнөт. Сергек жашоо образы тууралуу тексттен көйгөй-чечим түзүмүн аныктайт. Телерадио берүүлөрдү угууда сүйлөөчүнүн маанайын, мамилелерин айырмайт. Эмгек акы тууралуу эскерүү тексттерин окуп түшүнөт. Тил жөнүндө айтылган учкул кептердин маанилерин окуп түшүнөт. Тил тууралуу макал-лакаптардын маанилерин чечмелеп айтат. Бөтөн сөздү кыйыр сөз түрүндө өзгөртүп жазат. Аргументтештирилген эссе жазат.	Тике сөздү кыйыр сөзгө айландыруу. Байламтасыз тең байланыштагы татаал сүйлөмдөр. Публицистикалык стиль Илимий стиль Сырдык сөздөрдүн функционалдуу колдонулушу Тексттердин түрлөрү: туташ, туташ эмес, курама, аралаш тексттер	Тилдин адам турмушундагы мааниси ... Сергек жашоо деген эмне? Биринчиден, ... Экинчиден, ... Үчүнчүдөн, ... Жыйынтыгында, ...

	Башкалардын оюн уга билүү тууралуу пикирин билдирет.	Сергек жашоо тууралуу көйгөй-чечим түзүмүн камтып, кеңеш жазат.		
9. Санариптештирүү. Интернет менин жашоомдо. Санариптештирүү – учурдун талабы. Санариптик технологиялардын артыкчылыктары.	Алган маалыматтарын кандай уюштуруу, файлдарды сактоо жана компьютерде жайгаштыруу, систeмалаштыруу тууралуу башкалардан сурайт, тактайт, билгендерин ортого салат. Кептик пикир алышуунун алдын-ала сунушталган тактикасын ишке ашырганча сүйлөшүүнү колдойт; Сурамжылоо диалогунун демилгечиси катары чыгат; Көргөнү жөнүндө айтып бере алат, көргөнүнө өз пикирин жана баасын билдирет. Эркин баарлашуу кырдаалдарындагы көйгөйдү анализдейт.	Уккан/окуган текстиндеги автордун бааларын түшүнөт. Өзүнө карата айтылган стандарттуу оозеки кепти угуп түшүнөт. Окуган бир нече булактардан темага ылайык маалыматтарды иргейт. Иш-аракеттин себебин көрсөткөн кыскача доклад жазат. Көйгөйдү чечүүнүн мүмкүн болгон жолдорун, идеяларын баалап жазат. Бир нече булактардан темага ылайык маалыматтарды чогултуп жазат. Өз сезимдери, тажрыйбасы тууралуу баяндап жазат.	Тике сөздү кыйыр сөзгө айландыруу. Төл жана бөтөн сөздүн тыныш белгилери Кызматчы сөздөрдүн функционалдуу колдонулушу Туташ, туташ эмес, курама, аралаш тексттер	Санариптештирүүнүн негизи ... Эң алды менен, ... Биринчиден, ... Экинчиден, ... Үчүнчүдөн, ... Жыйынтыгында, ... Демек, ... көз каранды.

11-класстын окуу материалдары

Тема	Кептик интенция	Кеп ишмердүүлүктөрү	Грамматикалык материал	Кептик конструкциялар, терминдер, фразалар
1. Адам Адам жана анын жеке турмушу. Үй-бүлө – бул кичинекей мамлекет. Үй-бүлөгө камкордук. Адамдын сапаттары: жакшы\жаман. Кайсы сапаттар ийгиликке алып келет? Үй- бүлөнүн баалуулуктары	**Байланыш түзүүчү интенциялар:** Адамдын жакшы сапаттары ийгиликке алып келерин далилдеген пикирге классташтарынын көңүлүн бурдурат. **Жөнгө салуучу интенциялар:** Ата-энеге, бир туугандарга камкор болууга кеңеш берет. Ийгиликке жетүүнүн жолдорун сунуштайт. **Маалыматтык интенциялар:** Адамдын мыкты сапаттары тууралуу тексттеги маалыматтарды айтып берет. **Баалоочу интенциялар:** Мамлекетти, үй-бүлөнү сактоо тууралуу ойлорго көз карашын билдирет. Диалогдогу	**Угуу** Үй-бүлөлүк баалуулуктар, адамдын сапаттары, өзгөчөлүктөрү, тууралуу диалогду угуп, толук мазмунун жана диалогдогу эмоциялык-экспрессивдик маанини түшүнөт. **Окуу** Адам жана анын жеке турмушуна, үй-бүлөгө, адамдын сапаттарына тиешелүү көркөм, публицистикалык тексттерди окуп, түшүнүү деңгээлдерине ылайык талдоо жүргүзөт: . - негизги сөздөрдү бөлүп көрсөтөт. - Абзацтардагы негизги ойду табат. **Сүйлөө** Тема боюнча талкууга катышат, өз көз карашын түшүндүрөт, кеңешин, сунушун билдирет жана аны негиздейт. Берилген темага баарлашуу уюштурат жана ага катышуучуларды тартат. **Жазуу** .”Үй-бүлө – бул кичинекей мамлекет” деген темада баяндоо текстин жазат. Өмүр баян, арыз, резюме жазат.	**Кептин стилдери:** көркөм, публицистикалык стилдин тилдик каражаттары **Кептин түрлөрү**: баяндоо текстинин структурасы, грамматикалык каражаттары **Иш кагаздарын функционалдуу колдонуу:** өмүр баян, арыз, резюме, ж.б.	Мыйзамсыз мамлекет болбойт. Ата-эне үй-бүлөгө камкордук көрүүсү ззарыл Мамлекет ар бир үй-бүлөгө камкордук көрсө, анда ... Ар бир үй-бүлө мүчөсүнүн өз милдеттери бар. Мисалы, ... Ар ким өз милдетин аткарса, ... Кыргыз элинде үй-бүлөнүн жазылбаган милбеттери бар. Мисалы, атанын милдети ..... Тун уулдун милдети .... Кыздардын милдеттери.... Кенже баланын милдеттери ..... **Үй-бүлөгө камкордук кылуу көбүнчө кимге жүктөлөт?** Үй-бүлөгө камкордук кылуу көбүнчө .... жүктөлөт. Атасы баласын дайыма ... . Атасынын сөзүнө ... бала өнөр үйрөнүп, ... , ..., ..., ...зарыл Сага адамдын кандай мүнөздөрү жагат. Эмне үчүн? адамгерчиликтүү, адамдын

	эмоционалдык абалды баалайт.			мыкты сапаттары: жоопкерчиликтүү, чыдамкай, боорукер, кайрымдуу, колу ачык, көрөгөч, мээримдүү ж
2.Адам жана коом Өзүн өзү таануу. Окуучулардын милдеттери \укуктары Адамдын темпераменти жана анын өзгөчөлүктөрү. Чыныгы адам. Жумушсуздук көйгөйлөрү, аны чечүүдөгү атуулдук көз караш.	**Байланыш түзүүчү интенциялар:** Өзүн өзү таануу, адамдын темпераментинин өзгөчөлүктөрү тууралуу башкаларга айтып берет. **Жөнгө салуучу интенциялар:** Жумушсуздук тууралуу көйгөйлөрдү чечүүнүн жолдорун сунуштайт. **Маалыматтык интенциялар:** Видео сабакты угуп, маанилүү маалыматты табат жана фактыларды талдайт. **Баалоочу интенциялар:** Жашоодо кездештирген адамдардын мүнөзүнө баа берет.	**Угуу** Г.Мадаминовдун “Өзүн өзү таануу” видео сабагын угуп, маанилүү маалыматты табат жана фактыларды талдайт. **Окуу** Окуучулардын милдеттери\укуктары тууралуу текстти окуп, өз көз караштарын билдирет. Адамдын темпераменти жана анын өзгөчөлүктөрү тууралуу илимий тексттерди окуп, тексттеги маалыматтарды турмуштук мисалдар менен салыштырат. “Чыныгы адам” деген көркөм текстти окуп, концептуалдуу суроолорго жооп берет. **Сүйлөө** Тема боюнча талкууга катышат, өз көз карашын түшүндүрүп айтып берет жана аны негиздейт. Берилген темага баарлашуу уюштурат, толуктоолорду жана тактоолорду киргизет, баарлашууга катышуучуларды тартат. **Жазуу**	Лексика. Архаизм. Историзм. Неологизмдер. Антоним. Синоним. Омоним. Кыргыз адабий тилинин нормасы. Диалектилер. Фразеологизмдердин кепте колдонулушу. Макал-лакаптар	Темпераментти бир катар мүнөздөмөлөр менен аныктоого болот: - Бул тубаса жана үй-бүлөдөн калган мүнөздөр. Кыргыз элинде .... - Аны өзгөртүү мүмкүн эмес, анткени анын генетикалык келип чыгышы бар. - Тубаса берилген мүнөздөрдү айлана-чөйрөнүн таасири менен өзгөртүү мүмкүн эмес деген окумуштуулардын пикирине .... кошулам\кошула албайм. Жумушсуз жарандар .... Ишке жарамдуумун жумуш издеп жаттым эле. Жумуш боюнча Сизге кайрылып жатам. Сизди кайдан тапсам болот. Жумуш издөө, жумушчулар менен камсыз кылуу ж.б. Жумуштагы негизги көйгөй .... , ..., .., болуп жатат. Ишке орноштуруу

		“Чыныгы адам деген ким?” деген суроого жооп жазат. Жумушсуздук көйгөйлөрүн чечүүгө сунуштарды жазат.		кызматтарында ... Калктын эмгекке жарамдуу .... Өзүнө жумуш таппай кыйынчылкка дуушар болууда. Иштегиси келген, иштей алган, бирок жумуш орду жок адам жумушсуз деп аталат.
3. **Адам жана экономика.** Өндүрүүчү – продукт – керектөөчү Базар Аймактык экономика Өнөр-жай Тейлөө чөйрөсү Каржы. Каржылык колдоо Ишкерлик Ресурстар Менеджмент Маркетинг	**Байланыш түзүүчү интенциялар:** Өнөр – жай, ресурстардын Кыргызстандагы абалы тынчсызданып жатканын башкаларга билдирет. **Жөнгө салуучу интенциялар:** Чакан өнөр жайларды өнүктүрүү боюнча ойлорго толуктоолорду киргизет. **Маалыматтык интенциялар:** Соода-сатык, өнөр-жай, ресурстар тууралуу маалыматтарды сурамжылайт. Зарыл маалыматты иргейт. **Баалоочу интенциялар:** Жеке ишкерлердин соода-сатыктагы артыкчылыктарын айтат.	**Угуу** Соода-сатык, өнөр-жай, ресурстар тууралуу маалыматтардын негизги мазмунду түшүнөт жана зарыл маалыматты иргей алат: **Окуу** Публицистикалык тексттеги көз караштарды, фактыларды ажыра алат. Автордун тыянагына сынчыл ой жүгүртөт жана тексттин негизги түзүлүшүн кыскача айтып бере алат. **Сүйлөө** Берилген тексттин негизинде керектүү түшүндүрмөлөр, аргументтер жана комментарийлерди бөлүп көрсөтүү менен өзүнүн көз карашын билдирет жана толуктайт; **Жазуу** Тексттин мазмуну боюнча өз оюн, таасирлерин жана пикирин билдирген кайрылуу кат жазат.	Морфология. Этиштин өзгөчө формалары: атоочтуктар, чакчылдар. Орфография. Уңгу сөздөрдүн жана сөз мүчөлөрүнүн жазылышы. Татаал сөздөрдүн жазылышы	Соода-сатык. Өнөр – жай, ресурстар. ЕАК- Евразия экономикалык комиссия Евразия экономикалык биримдигинин бажы чек арасы ... Сатуучу, сатып алуучу, жеке менчик ишкана, КР жарандык мыйзамдары: мүлк укуктары Бөлүп төлөп сатуу, кредитке берүү, автоматтарды пайдалануу, чекене соода Жеткирип берүү келишими, Чекене соода-сатык келишими, Ишканаларды сатуу келишими Мен сиздин ишканаңыз менен келишим түзүүнү каалап жатам. Жеке менчик ишкана ачууга жардам бересизби? Мен көп жылдык кредит алып, бизнес ...., жб. Баштайын деп датам. Жеке ишкер болууну каалаадым. Мен жеке ишкермин. Ж.б

				Сидин соодадагы негизги артыкчылыгыңыз .....
4. **Адам жана илим. Медицина. Ден соолук** Белгилүү тилчи, окумуштуу (К. К. Юдахин). Белгилүү түрколог. (Радлов). Белгилүү хирург – И. Ахунбаев. Эмдөө эмне үчүн маанилүү? Вакцина деген эмне?	**Байланыш түзүүчү интенциялар:** Ден соолугу жакшы болуп кетүүсүнө үмүттөндүрүү , үмүт берет. **Жөнгө салуучу интенциялар:** Эмдөөдөн баш тартуу туурабы?" макул\макул эместигиңерди билдирет. **Маалыматтык интенциялар:** Учурдагы медицинанын абалы, эмдөө, вакцина жана И. К.Ахунбаев тууралуу тексттеги маалыматтарды билүү зарылдыгын түшүндүрөт. **Баалоочу интенциялар:**	**Угуу** Берилген тема боюнча жаңы маалыматты угуп, мурунку (өзүнүн билген) маалыматтары менен салыштырат. Уккан маалыматтан зарыл маалыматтарды таап, ашыкчасын кыскартат. **Окуу** Учурдагы медицинанын абалы, эмдөө, вакцина жана И. К.Ахунбаев тууралуу тексттерди окуп, тексттеги маалыматтарды негиздүү интерпретациялайт. "Кыздын үмүтү" деген текстти окуп, эмоционалдык абалды билдирген тилдик каражаттарды белгилешет. **Сүйлөө** Белгилүү хирург – И. Ахунбаевдин ишмердүүлүгүнөн алган таасирлерин айтып берет. Эмдөөдөн баш тартуу туурабы?" деген суроого өз пикирин фактылар менен айтып берет. **Жазуу** "Эмдөөдөн (вакцинация) баш тартуу туурабы?" деген темада аргументтештирилген эссе жазат. "Кыздын үмүтү" деген тексттен алган эмоционалдык таасирлерин жазышат.	Этиштин өзгөчө формалар Чакчылдар, чакчыл түрмөктөр Сөздүктөр, алардын түрлөрү. Түшүндүрмө сөздүк. Котормо сөздүк. Диалектилик сөздүк. Энциклопедиялык сөздүк. Тексттеги сүйлөмдөрдүн байланышуу жолдору: тутумдаш байланыш, удаалаш байланыш, жарыша байланыш Тексттердин түрлөрү: туташ, туташ эмес, аралаш, курама тексттер	Вакцина – вакцинация – эмдөө; инъекция Массалык эмдөө жүргүзүү айрым илдеттердин жайылышын токтотту. Мен ___________эмдөөдөн баш тартып жатышат деп ойлойм. Вакцинаны өндүрүү, жеткирүү, сактоонун өзү дагы түйшүк. Эмдөө качан жана кайсы ооруларга каршы жүргүзүлөт. Дүйнөлүк саламаттыкты сактоо уюмунун (ДССУ) Сиз кайсы дарыгерге кайрылайын еп жатасыз. Мисалы, *кардиохирург, көз дарыгери, кулак-мурун дарыгери, ички органдар дарыгери, балдар дарыгери ж.б.* *Бейтапкана курулду.* *Бейтапканага барды.* *Заманбап бейтапкана.* *Биздин бейтапканада жакшы дарыгерлер бар. Сиз өзүңүздүн дарыгериңизге кайрылыңыз.* Мен … деп ойлойм, анткени ***(аргумент + тексттен алынган факт менен***

				негиздөө). **Контраргумент келтиргиле:** Айрымдар … дешет, бирок … Мен … деп ойлойм. ***(контраргумент + тексттен алынган далил)***
5. **Адам жана искусство.** Кыргызстандагы белгилүү маданият ишмерлери Аккууну көрсөң атпай жүр (Т.Турсунбаева) Төкөлдөштүн төрт кызы – Сайра Кийизбаева, Бакен Кыдыкеева, Даркүл Күйүкова, Сабира Күмүшалиева Чыңгыз Айтматов – алп жазуучу.	**Байланыш түзүүчү интенциялар:** . **Жөнгө салуучу интенциялар:** Классикалык музыкаларды угууга кеңеш жазат. **Маалыматтык интенциялар:** Т.Турсунбаева тууралуу видео тасмадгы маалыматтарды сурайт. Музыканын ден соолукка тийгизген таасири тууралуу маалыматтарга фактыларды табат. **Баалоочу интенциялар:** Маданият ишмерлеринин (Сайра Кийизбаева, Бакен Кыдыкеева, Даркүл Күйүкова, Сабира Күмүшалиева) маданиятка кошкон	**Угуу** Т.Турсунбаева тууралуу видео тасманы угуп, болжолдогон маалыматтар менен салыштырат. Сырткы өң келбетине таланты жуурулушкан ак куу деген маалыматтарга фактыларды табат. Уккан тексттеги каармандар, фактылар, окуялар тууралуу маалыматтарды иргейт. **Окуу** Т.Турсунбаева арналган ырдын тексттин окуп түшүнүшөт. **Сүйлөө** Сүрөттөгү маалыматтарды болжолдоп айтып беришет.. Искусствонун адам жашоосундагы орду кандай деп ойлойсуңар? деген суроого жооп беришет**.** Музыканын ден соолукка тийгизген таасири тууралуу классташтарына, досторуна айтып беришет. **Жазуу** Музыканын адамга кандай таасирлери бар? суроого жооп	Атоочтуктар Баяндоо, сүрөттөө, ой жүгүртүү тексти. **Орфография.** Сан атоочтордун жазылышы. Чыгармалардын аттарынын жазылышы, Даталуу күндөрдүн , окуялардын жазылышы. Адам аттарынын жазылышы. Тексттердин түрлөрү: туташ, туташ эмес, аралаш, курама тексттер	Талантты таш жарган жылдыз. Сырткы өң келбетине таланты жуурулушкан ак куу. Кайрымдуу бол, кайрымдуулук фонду, кайрымдуулук концерти. Тарых жана маданият жылына карата мамлекеттик дирекциянын демилгеси менен Бишкекте скульпторлордун республикалык симпозиуму өтүп жатат. Концертке келип, классикалык музыкалардан угуп кетиңиздер. Концертке обончулар, аткаруучулар, эстрада жылдыздары катышат. **Ден соолук сага, Замандаш!** Маданиятка кошкон салымын кошуп жаткан инсандарга ыраазычлык билдирем. Чынлыгында, маданият кызматкерлеринин баа жеткис чыгармалары, аткарган ролдору мени таң калтырды.

	салымына канаттангандыгын, тан калуусун билдирет	жазат. Классикалык музыкаларды угууга кеңеш жазат.		
6. **Адам жана жаратылыш.** Кыргызстандагы абанын булгануусу. Жаратылыш кырсыктары. "Табияттын таалим болор сабагы" (*Ч. Айтматовдун «Аскада калган аңчынын ыйы" чыгармасынан үзүндү талдоо*)	**Байланыш түзүүчү интенциялар:** Кыргызстандагы абанын булгануусунун себептерин классташтарына айтып берет, баарлашат. **Жөнгө салуучу интенциялар:** Табиятты коргоо ар бир жарандын милдети экендигин билүүнү өтүнөт. **Маалыматтык интенциялар:** Кыргызстандагы абанын булгануусу тууралуу интервью, репортаждардагы маалыматтарды кайталап түшүндүрөт. Фактыларды тактап сурайт **Баалоочу интенциялар:** Өздөрү жашаган аймактардын жаратылышын сүрөттөйт.	**Окуу** Кыргызстандагы жаратылаш кырсыктарына байланышкан илимий-популярдуу, көркөм, публицистикалык тексттерди окушат жана анда берилген теманын идеясын, маанисин ачып берген ачкыч сөздөрдү табат. Сүрөттөөгө байланыштуу тилдик каражаттарды таап, маанилерин чечмелейт. **Угуу** Кыргызстандагы абанын булгануусу тууралуу интервью, репортаждарды угуп, тыянак чыгарат. Негизги маалыматты (жалпы, деталдуу жана сын көз караш менен түшүнүү деңгээлинде) кабыл алып, бөлүп көрсөтөт; **Сүйлөө** *Диалог:* Экологиялык маселелер боюнча баарлашууну колдой алат жана эркин маекке катышат. *Монолог:* Сын пикир айтат, билдирүү жасайт жана фактыларды сурайт **Жазуу** "Табиятка аяр мамиле жасайлы", "Табияттын таалим болор сабагы" деген тексттерге пикир жазышат. Окуучулар өздөрү жашаган аймактардын жаратылышын сүрөттөйт. Сүрөттөө текстин	**Татаал сүйлөмдүн тыныш белгилери:** кош чекит, үтүрлүү чекит, сызыкча Тыныш белгилеринин кептеги орду. Текстти кыскартуунун ыкмалары **Орфография.** Жер-суу аттарынын жазылышы Сүрөттөө эссесинин структурасы Тексттин бөлүктөрү: абзац Тексттердин түрлөрү: туташ, туташ эмес, аралаш, курама тексттер	*Ири шаарларда өнөр жай ишканалары, транспорт көбөйгөндөн бери, аба булгана баштады.* *Абаны булгабаш үчүн, өнөр жай ишканаларын, транспортту техникалык кароодон өткөрүп туруу керек.* *Абаны булгабаш үчүн, ...* _Шаардын\айылдын экологиялык көйгөйлөрүн чечүү үчүн .... Табияттын мыймамдарына каршы чыгуу. Бул .... Абанын радиоактивдүү заттар менен булгануусу кишинин ден соолугу үчүн өтө зыяндуу. Таза абанын биздин жашообузда абдан маанилүү. Анткени ..... Бөлмөнү желдетүү зарыл. Себеби .... Таза абанын ден соолукка тийгийген таасири зор. Мисасы, ...

		түзөт.		
7. Жер – жалпыбыздын үйүбүз. Экология. Дүйнөдөгү кооз жерлер Кыргызстан–менин мекеним. Көп улуттуулук–көп маданияттуулук. Элдин биримдиги – мамлекеттин бекемдиги.	**Байланыш түзүүчү интенциялар:** Диалогдун багытын башкарып, лидерлик позицияда маектешет, баарлашуунун темасын өзгөртөт. **Жөнгө салуучу интенциялар:** Классикалык музыкаларды угууга кеңеш жазат. **Маалыматтык интенциялар:** Жер шарын коргоо боюнча текстте камтылган маалыматтарга кошумча маалымат булактарынан кошумчалайт. **Баалоочу интенциялар:** Окуган\уккан тексттин мазмунун баалап, өз пикирин билдирет.	**Окуу** «Жер шарын коргоо биздин негизги милдетибиз» деген текстти окуп, текстте камтылган маалыматтарды кошумча маалымат булактарынан алынган маалыматтар менен салыштырат. **Угуу** “Дүйнөдөгү кооз шаркыратмалар” , “Кыргызстан көп улуттуу өлкө” деген тексттерди угуп, уккан текстти маанилик бөлүктүргө (абзацтарга) бөлүштүрүп, айтылган ойлорун далилдейт. Уккан тексттин мазмунун баалап, өз пикирин билдирет. **Сүйлөө** *Диалог:* Элдин биримдиги – мамлекеттин бекемдиги” деген темада маекке катышып, маектешинин оюн эркин улап баарлашат. **Жазуу** “Элдин биримдиги – мамлекеттин бекемдиги” деген тексттеги абзацтарда камтылган ойлорду өз сөзү менен жазат.	**Синтаксис.** Сүйлөм мүчөлөрү. Татаал багыныңкы сүйлөмдүн түрлөрү: мезгил, орун, шарттуу, себеп, сан-өлчөм, карама-каршы Текстти талдоо: абзац, тезис- далил, факт-чечмелөө, көйгөй-чечим, себеп-натыйжа, ой-ойду улантуу. Тексттердин түрлөрү: туташ, туташ эмес, аралаш, курама тексттер	Жер шарын коргоо бүкүл дүйнөлүк адамзаттын милдети деп билем. Жер планетасы башка планеталардан айрымачылыгы ....., ... Биз экологиялык кандай маселе болбосун .... , ... чечүү милдетибиз. . Дүйнөдөгү кооз жерлердин кооздугун сактап калуу, ... Көп улуттуулук–көп маданияттуулук. Элдин биримдиги – мамлекеттин бекемдиги.
8. Адамдын руханий өнүгүүсү. Руханий маданияттын таасирлери Сөз өнөрү. Кыргыз эли сөз баккан эле.	**Байланыш түзүүчү интенциялар:** . **Жөнгө салуучу интенциялар:** Макул\макул эместигин билдирип, баа берет.	**Окуу** “Кыргыздын акылы – макал” деген текстти окуп, тексттин негизинде таблица түзүшөт. Тексттеги маалыматтарды баалоо үчүн так, кыска далилдерди, цитаталарды, сөз берметтерин колдонот.	Ой жүгүртүү эссеси, Тике, кыйыр сөзгө айландыруунун жолдору. Публицистикалык стиль. Интервью.	Оюңарды ортого салгыла. Кеңешип чечим чыгаргыла. Карылардын сөзүн дайым ук Сөз эркиндиги. Сөздү өз убагында айт. “Сөз келгенде айтпаса сөз атасы өлөт” деген макал аркылуу кыргыз эли ....

Кыргыздын акылы – макал Тил билсең – дил билесиң.	Тил үйрөнүүнүн зарылдыктарын тууралуу сунуштарды беришет; **Маалыматтык интенциялар:** «Инсандын руханий адеп-ахлактык өнүгүүсү жана дене тарбиясы” деген репортажды\кабарлардын максаттарын тактайт. **Баалоочу интенциялар:** Маалыматтардын артыкчылыгын айтып баалайт. Көп тил үйрөнүүгө коюлган максаттарды колдойт.	• сөздөрдүн контексттик маанилерин аныкташат; **Угуу** **«Инсандын руханий адеп-ахлактык өнүгүүсү жана дене тарбиясы” деген репортажды\кабарларды угуп,** негизги ойго баа берет; Уккан материалдарынан жыйынтык чыгара алат **Сүйлөө** *Диалог:* Элдин жазылбаган конституциясы дегенге көз карашыңар кандай? деген суроонун негизинде баарлашат. Тил үйрөнүү, көп тил билүү боюнча баарлашууга эркин катышат. Зарыл болгон учурда өзүнүн көз карашын далилдейт. *Монолог:* Руханий маданияттын таасирлери тууралуу досторуна, классташтарына, бир тугандарына айтып берет. *Монолог:* Сын пикир айта алат, билдирүү жасай жана сурай алат. **Жазуу** “*Макал–ылакаптардын турмуштагы орду*” деген темада ой жүгүртүү эссе жазышат. • Тил үйрөнүүнүн зарылдыктарын тууралуу сунуштарды беришет; • текстти улантып жазышат.	Төл жана бөтөн сөзгө коюлуучу тыныш белгилер Текстти талдоо: абзац, тезис- далил, факт-чечмелөө, көйгөй-чечим, себеп-натыйжа, ой-ойду улантуу. Тексттердин түрлөрү: туташ, туташ эмес, аралаш, курама тексттер	айткан. Мен өз жашоомдо төмөнкүдөй ....макалдарды билем. Бул макалдын маниси .... Эгерде биз макалдар менен сүйлөсөк сөзүбүз таасирдүү болот. Анткени ..... Эмне максатта тил үйрөнөм? Көп тил билүү ... Менин максатым көп тил билүү. Анткени.... *“Жетимиш түрлүү тил билген” деген сөздүн мааниси....деп ойлойм. Себеби....* *Тил үйрөнүүдө төмөнкүдөй сунуштарды эске алуу керек деп ойлойм. Мисалы, ...*
9. Санариптештирүү. Дүйнөдөгү	**Жөнгө салуучу интенциялар:** Кыргызстандагы	**Окуу** Кыргызстандагы санариптештирүү тууралуу	Сүйлөмдөрдүн чегин ажыратуучу тыныш	Блогер өзүнүн блогуна макалаларды жазат, сүрөттөрдү жарыялайт, видео

санариптештирүү (Билл Гейтс «Microsoft», Стив Джобстун (Apple) мисалында). Кыргызстандагы санариптештирүү. Социалдык тармактардын коомдогу ролу. Медиасабаттуулук	санариптештирүү тууралуу маалыматтарга өз мамилесин билдирет, чечим чыгарат. **Маалыматтык интенциялар:** Кыргызстандагы санариптештирүү зарылдыктарын белгилейт. Медиа сабаттуулук тууралуу маалыматтарга толуктоолорду жана тактоолорду киргизет. **Баалоочу интенциялар:** Тексттеги негизги ойго (өкүнүү, колдоо, үмүттөндүрүү) баа берет.	маалыматтарга өз мамилесин билдирет, чечим чыгарат. Дүйнөнү санариптештирүүнүн аталары (Билл Гейт с «Microsoft», Стив Джобс- тун (Apple) мисалында). Темага тиешелүү маалыматтарды, ар кандай стилдеги тексттерди окуп, тексттеги негизги ойго баа бере алат; Окуган материалдын негизинде талкууга катышышат. **Угуу** Сүйлөп жаткан тараптын ниетин чагылдырган маанилүү маалыматты жана негизги теманы түшүнө алат; **Сүйлөө** Социалдык тармактардын коомдогу ролу тууралуу өз оюн кенен-кесири билдирип, көпчүлүктүн алдында сөз сүйлөйт. Медиа сабаттуулук тууралуу маалыматтарга толуктоолорду жана тактоолорду киргизет. **Жазуу** Ар кандай стилдеги тексттерди редактирлей алат.	белгилер Бир өңчөй мүчөлөрдүн, сүйлөмгө мүчө боло албаган сөздөрдүн тыныш белгилери. Үтүр белгисинин коюлуу учурлары. Аргументтештирилген эссе Тексттердин түрлөрү: туташ, туташ эмес, аралаш, курама тексттер	коёт. Эгерде Сиз блогдо каражат таап иштөөнү кааласаңыз, алгач .... Өзүнүн блогунун катталуучуларынын санын көбөйтүү үчүн .... Өзүңүздүн блогуңузга макалаларды, ..., ..., ... жарыяланыз. Сиздин блогго кирүүчүлөрдүн саны көбөйгөндө .... ойлонууга болот. *Урматтуу окуучулар,* ***..... сайтында*** *өзүңөрдүн блогуңарды ачуу үчүн, алгач, ..., ..., керек.* *Мен үчүн бул тексттеги ... деп айтылган ой маанилүү болду. Себеби ... болгондуктан, ... деп ойлойм. Ошондуктан .... жыйынтыкка келдим.* Интернет-маалыматтарын параметрлерге (эксклюзивдүүлүгү, авторитеттүүлүгү жана актуалдуулугу) ылайык баалоо; Интернет-маалыматтын тексттин даярдоону жана ага шилтеме берүү маанилүү.

Ш. КҮТҮЛҮҮЧҮ НАТЫЙЖАЛАР

окутуунун натыйжаларынын тизмеси сунушталган.

1. **5-11-класстар үчүн күтүлүүчү натыйжалар.**
2. **Биринчи сан –** предметтик компетенттүүлүк.
3. **Экинчи сан** – мазмундук линиянын номери.
4. **Үчүнчү сан** – билим берүү натыйжалардын номери.

8-таблица

Предметтик компетенттүүлүктөр / Мазмундук линиялар	**ПК 1. Кептик**	**ПК 2. Тилдик**	**ПК 3. Социомаданий**
1-МЛ. Тил система катары	1.1.1. Диалогдун негизги мазмунун, анын катышуучуларынын коммуникативдик ниетин угуп түшүнөт 1.1.2. Коммуникативдик шартка ылайык сунушталган тема боюнча жазуу түрүндөгү продуктивдүү монолог түзөт	2.1.5. Фонетика, орфоэпия жаатында адабий нормага жана анын варианттарына ээ. 2.1.6.Лексика жана фразеология жаатында адабий нормага ээ. 2.1.7.Орфографиянын негизги эрежелерин сактайт.	3.1.10. Баарлашуу учурунда кеп адебинин нормаларын сактоо менен түрдүү диалогдорго катышат.
2-МЛ. Кепти кабыл алуу жана продуктивдүү кеп жаратуу	1.2.3. Текстти окуганда андагы камтылган негизги жана кошумча маалыматты жетиштүү деңгээлде толук, так жана терең түшүнөт.	2.2.8. Кырдаалдык-тематикалык минимумдун алкагында баарлашуу кырдаалдарында пайда болуучу ниеттенүүлөргө ылайык айтылган сөздү, сүйлөмдөрдү жазууда грамматикалык жана лексикалык көндүмдөрдү колдонот	3.1.11. Темага жана коммуникативдик шартка ылайык репродуктивдүү жана продуктивдүү мүнөздөгү монологдорду түзөт

3-МЛ. Баарлашуунун социомаданий өзгөчөлүктөрү	1.3.4. Монолог кепте камтылган маалыматты: теманы, билдирүүнүн ар бир маанилик бөлүгүнүн негизги жана кошумча маалыматын жетиштүү деңгээлдеги толук жана тактык менен угуп түшүнөт.	2.3.9. Сунушталган темага жана коммуникативдик берилген шартка ылайык байланыштуу кепти өз алдынча жаратат.	3.2.12. Кыргыз элинин жана башка элдердин турмушунун жана маданиятынын улуттук өзгөчөлүктөрүн, гендердик теңчиликтин, социалдык инклюзиянын жана басмырлабоонун принциптерин билет 3.3.13. Коомдо калыптанган социалдык жана илимий чөйрөлөрдөгү жүрүм-турум нормаларына ылайык баарлашууга катышуучулардын социалдык ролдорун өзүнө карата колдонот.

Класстар боюнча билим берүү жыйынтыктары жана көрсөткүчтөр

Биринчи сан – предметтик компетенттүүлүктөр: 1-тилдик; 2-кептик; 3-социомаданий.
Экинчи сан – мазмундук линиялар:
1– Тил система катары
2 – Кепти кабыл алуу жана продуктивдүү кеп жаратуу
3 – Баарлашуунун социомаданий өзгөчөлүктөрү
Үчүнчү сан – билим берүү натыйжаларынын номуру.

Ар бир кийинки класстын көрсөткүчтөрүнүн тизмеси мурунку класстардын көрсөткүчтөрүн камтыйт жана горизонталдык жана вертикалдык прогрессияны көрсөтөт. Көрсөткүчтүн биринчи саны классты көрсөтөт. Экинчи сан – көрсөткүчтүн номери.

5. ОКУУЧУЛАРДЫН ОКУУ ЖЕТИШКЕНДИКТЕРИН БААЛОО:

1) БААЛООНУН ФОРМАЛАРЫ

Окуучулардын жетишкендиктерин баалоонун негизги стратегиялары жана ченемдери.

Экинчи тил катары кыргыз тили предметинде окуучулардын жетишкендиктерин баалоо

«Кыргыз тили экинчи тил катары» предмети боюнча сабактарда окуучулардын жетишкендиктерин баалоо күтүлгүчү натыйжалар менен тыгыз байланышкан жана көрсөткүчтөргө негизделет. Класстагы баалоо объектилери болуп билим алуудагы окуучулардын жекече жетишкендиктери менен өсүшү саналат.

Баалоонун негизги принциптери

Окуучуларды баалоодо мугалим *калыстык, ишеничтүүлүк, жарамдуулук* сыяктуу негизги принциптерди жетекчиликке алышы зарыл.

Калыстык. Калыстык принциби бардык окуучулар бирдей шартта окшош сыноодон өтүшүн талап кылат. Маалыматтарды текшерүү калыстыгы мугалим үчүн дагы, бардык окуучулар үчүн дагы баалоонун так критерийлеринин болушун туюндурат.

Ишеничтүүлүк. Ишеничтүүлүк принциби ошол эле белгини кайталап өлчөөдө бирдей натыйжа алууга мүмкүнчүлүк берген педагогикалык баалоонун тактыгын билдирет.

Жарамдуулук – бул башка нерсе эмес, чын эле өлчөөгө тийиш болгон нерсе өлчөнүп жаткандыгын көрсөткөн баалоо усулунун аныктыгы.

Баалоонун түрлөрү

Окуучулардын билим алуудагы жетишкендиктери менен өсүшүн өлчөө үчүн баалоонун үч түрү колдонулат:

диагноздоочу, калыптандыруучу жана жыйынтыктоочу (1-схема).

Диагноздоочу баалоо

Прогресске баа берүү үчүн мугалим окуу жылы ичинде жетишилген натыйжалар менен окуучунун билгиликтеринин баштапкы калыптануу деңгээлине салыштыруу жүргүзөт. Диагноздоочу баалоонун натыйжалары сыпаттоо түрүндө катталып, жалпыланат жана мугалимдин окутуу милдеттерин аныкташына, окуучуга берилүүчү тапшырмаларды берүү жолу менен окуу процессине түзөтүүлөрдү киргизишине жана аны өркүндөтүшүнө негиз болот.

Калыптандыруучу баалоо

Калыптандыруучу баалоонун максаты – окуучунун жетишкендиги менен материалды жекече өздөштүрүү өзгөчөлүктөрүн аныктоо, ошондой эле окуучунун ийгиликке жетиши үчүн сунуштарды иштеп чыгуу. Мугалим калыптандыруучу баалоону окутуунун жүрүшүнө өз убагында түзөтүү, пландоого өзгөртүү киргизүү үчүн пайдаланса, ал эми окуучу өзү аткарган иштин сапатын жакшыртуу үчүн пайдаланат. Окуучунун жөндөм деңгээли эмес, ал аткарган конкреттүү иш бааланат.

Окутуунун аралык натыйжаларын баалоодо окуучулардын өзгөчөлүктөрү (ишти аткаруу тездиги, теманы өздөштүрүү жөндөмү ж.б.) эске алынып, окуучулардын жетишкендиктери менен өсүштөрүнө көңүл бурулат. Окуучунун өсүшү билим берүү тармагы менен предметтердин алкагындагы окутуу максаты болуп саналган белгилүү натыйжаларга жетүү катары аныкталат. Журналга баа зарылдыгына карай коюлат (катталат), мугалим окуучунун жекече өсүшүнө жүргүзгөн байкоолорун белгилейт.

Жыйынтыктоочу баалоо

Жыйынтыктоочу баа берүү окутуунун ар бир баскычында пландалуучу натыйжаларга окуучулардын жетишүү даражасын аныктоо үчүн кызмат кылып, *утурумдук, аралык жана жыйынтыктоочу* баалоодон түзүлөт.

- *Утурумдук* баалоо. Жекече аткарылган тапшырмаларды *утурумдук баалоо* баа берүү ченемдери (туура чечимдердин саны, кетирилген каталардын саны, тариздөө эрежелеринин сакталышы ж.б.) менен мугалим жана/же окуучулардын өздөрү берген өзүнчө ишти аткаруу критерийлерине жараша жүргүзүлөт. Мугалим окуучулардын окуу материалын өздөштүрүүдөгү өзгөчөлүктөрүнө жараша утурумдук баалоо жүргүзөт.
- *Аралык баалоо* предметтик стандартта аныкталган иштердин түрүнүн негизинде жүргүзүлөт:
  - кат жүзүндөгү иштер/булактар менен иштөө;
  - оозеки жооп /жүзачар;

- долбоор, изилдөө иши, иштердин бөтөнчө түрлөрү;
- портфолио (жетишкендиктер папкасы) ж. б.

Иштердин бардык түрлөрү баалоо критерийлеринин негизинде бааланып, милдеттүү болуп саналат жана мугалим тарабынан баалоо планын иштеп чыгууда алдын ала пландалат.

- *Жыйынтыктоочу баалоо* мектеп календарына (чейрек, жарым жылдык, окуу жылы) ылайык жүргүзүлүп, аракеттеги ченемдер менен баалоонун иштелип чыккан критерийлерге жараша жазуу түрүндө аткарылат.

1) Милдеттүү иштердин түрлөрүнүн саны жана жыйынтыктоочу баалоодогу салыштырма катыш окутуу баскычтары менен предметтердин өзгөчөлүгүн эске алуу менен аныкталат. Иштердин формасынын ар түрдүүлүгүн мугалим окуучулардын жекече өзгөчөлүктөрүн эске алып аныктайт.
2) **ДЕҢГЭЭЛДИК БААЛОО**

Окутуунун жыйынтыктарын пландаштырууда жана окуудагы жетишкендиктерин баалоодо эске алынуучу негизги компетенттүүлүктөрдү калыптандыруу үч деңгээлге бөлүнөт *(Мамлекеттик билим берүү стандарты 2022-ж. 22-июль, № 393 Токтому I-тиркеме):*

1. Репродуктивдүү деңгээл окуучулардын үлгүлөрдү (аракеттерди аткаруунун белгиленген алгоритмин) туурап үйрөнгөнү менен мүнөздөлөт; окуучулар иш-аракетти

үлгү менен аткаруу, сунушталган иш кадамдарынын ирети боюнча иштөө көндүмү менен сыпатталат (Б.Блумдун таксономиясы боюнча “билүү”, “түшүнүү”);

2. Продуктивдүү деңгээл курамы боюнча жөнөкөй ишти аткаруу, иштин өздөштүргөн алгоритмин жаңы кырдаалда колдонуу жөндөмдүүлүгү менен мүнөздөлөт.

Продуктивдүү (конструктивдүү) деңгээлде курамы боюнча ишмердүүлүктүн мурда билген түрүн өз алдынча аткаруунун алгоритмин кырдаалга жараша колдонуу, талдоо жөндөмүн сыпаттайт; (Б.Блумдун таксономиясы боюнча “колдонуу”, “талдоо-анализ”, “топтоо-синтез”);

1. Креативдүү деңгээл өз алдынча конструкциялоо жана негиздөө элементтери менен курамы татаал ишти жүзөгө ашырууну болжолдойт.

Креативдүү-чыгармачылык деңгээлде татаал курамдуу ишмердүүлүктү өз алдынча түзүү жана аны негиздөө менен ишке ашыруу болуп эсептелет.

“Окутуу орус, өзбек, тажик тилдеринде жүргүзүлгөн мектептердин кыргыз тили” предметтик стандартынын талаптарына ылайык,
Предметтик стандарт башталгыч жалпы, негизги жалпы жана жалпы орто билим берүүнүн жыйынтыктарына коюлган
Предметтик стандарт билим берүү тармагынын ичинде уланмалуулукту жана ырааттуулукту камсыз кылат. Мамлекеттик жана предметтик стандарттардын талаптарында белгиленген билим берүүнүн натыйжаларына ээ болгон бүтүрүүчүнүн төмөнкү **модели** түзүлөт:

1) башталгыч жалпы модель
2) негизги жалпы модель
3) жалпы орто модель.

Негизги жалпы билим берүүнүн бүтүрүүчүсүнүн модели:

- **Тил билүү деңгээлдери:**

- Окутуу орус, өзбек, тажик тилдеринде жүргүзүлгөн мектептерде ***кыргыз тили*** - А2+ (баштапкы орто, тил чөйрөсү жок болгондо), В1 (орто, тил чөйрөсү бар болгондо) деңгээлде окутулат;
- коомдо жашоонун социалдык жапа маданий ченемдерин колдонуу учун зарыл билимге жана көндүмдөргө ээ (үй-бүлө, достор, коомдук жана мамлекеттик түзүмдөр менен өз ара аракеттенүү);
- окуу чөйрөсүндөгү жана коомдогу проблемалуу кырдаалдарды чече алат, өз чечимдеринин кесепеттери үчүн жоопкерчиликти өзүнө ала алат;
- негизделген чечимдерди кабыл алуу үчүн ар кандай булактардан маалыматтарды өз алдынча издөөнү, иштеп чыгууну, анын ичинде маалыматтык технологияларды пайдалануу менен талдоону жүзөгө ашырат;
- өз алдынча окуу, эксперименталдык, практикалык иштерди уюштуруу көндүмдөрүнө ээ;
  - интернет тармагында маалыматты издөө ыкмаларын билет;
  - окуу жана башка иштерди аткаруу үчүн маалыматтык- коммуникациялык технологиялардын инструменттерин (МКТ- сабаттуулук) билет;

  медиасабаттуулуктун негиздерин билет, маалыматты алуу, чечмелөө, берүү жөндөмүнө ээ, анын ичинде электрондук форматта;
  электрондук маалымдамаларды, энциклопедияларды, мультимедиялык окуу курстарын ишенимдүү колдонот;
  сергек жана коопсуз жашоо мунөзүнүн көндүмдөрүнө, экологиялык жоопкерчиликтүү жүрүм-турумга ээ;
  тандалган багыт боюнча көркөм-колдонмо чыгармачылык искусствосунун көндүмдөрүнө ээ;

Жалпы орто билим берүү программалары боюнча окутуунун негизги максаты профилдик **болуп саналат жана окуучулардын билим алууну улантуу жана өзүнүн жарандык милдеттерин аткаруу үчүн жетиштүү деңгээлде негизги жана предметтик компетенттүүлүккө ээ болуусуна багытталган.**

Жалпы орто билим берүүнүн бүтүрүүчүсүнүн модели:

Мамлекеттик жана предметтик билим берүү стандарттарынын талаптары менен аныктаган деңгээлде жалпы орто билим берүүнүн мазмунуна жана кесиптик кызыкчылыктарга жана жөндөмдөргө ылайык профилдик окутуунун мазмунуна ээ;

- жогорку таанып-билүүчүлүк мотивацияга, кесипти аң-сезимдүү тандоо жөндөмүнө ээ, кесиптик билим берүү программаларын өздөштүрүүгө даяр;
- иштин ар кандай түрлөрүн (окуу, эмгектик) жүргүзө алат: пландоо, долбоорлоо, моделдөө, болжолдоо, изилдөө, ошондой эле окуунун жана өз алдынча окуунун рационалдуу ыкмаларына ээ;
- келечектеги кесиби үчүн керектүү окуу милдеттерин чечүү үчүн ар кандай коммуникативдик билгичтиктерге жана көндүмдөргө ээ, баарлашуу (иштиктүү, жеке) ыкмаларын билет;

Тил билүү деңгээлдери:

- Окутуу орус, өзбек, тажик тилдеринде жүргүзүлгөн мектептерде *кыргыз тилин* B1 (орто, тилдик чөйрө жок болгондо), B1+ (ортодон жогору, тилдик чөйрө бар болгондо) деңгээлдерде окутулат.
- интернет-сервистери менен иштөөнүн негизги принциптерин билет (электрондук почта, социалдык тармактар ж.б.);
- турмуштук көйгөйлөрдү чечүүдө жана өзүнүн окуусунун натыйжалуулугун жогорулатууда санариптик технологиялардын мүмкүнчүлүктөрүн ийгиликтүү колдонот;
- маалыматтарды иштеп чыгуу үчүн программаларды (тизмелер, таблицалар, массивдер) түзөт;
- сергек жана коопсуз жашоо мүнөзүнүн көндүмдөрүнө, экологиялык жоопкерчиликтүү жүрүм-турумга ээ.
- өзүн-өзү ишке ашыруу, өзүн-өзү таанып билүү, өзүн-өзү сыйлоо, өзүн-өзү көзөмөлдөө жөндөмүнө ээ;
- өзүнүн физикалык, психикалык жана адеп-ахлактык саламаттыгын сактоо жана өнүктүрүү боюнча турмуштук стратегияга ээ;
- бир жана /же бирден ашык кесипти өздөштүргөндүгүн ырастаган сертификаты бар.

	Деңгээлдер	**Тилдик чөйрө жок кырдаалда**	**Тилдик чөйрө бар кырдаалда**
6. Башталгыч жалпы модель	A1 элементардык	1 – 4 - класстар	
	A1+ элементардык		1 – 4-класстар
7. Негизги жалпы модель	A2 + баштапкы орто	5 – 9- класстар	
	B1– орто		5– 9-класстар
8. Жалпы орто модель	B1 орто	10–11-класстар	
	B1+ ортодон жогорку		10 –11-класстар

Окуучулардын жетишкендиктерин баалоо жана анын критерийлери

1) Сүйлөө - оозеки жоопторду баалоонун критерийлери (монологдор, диалогдор, долбоор иштери)

Оозеки жооптор беш критерий боюнча бааланат:

1. **Мазмун** (иштин берилген көлөмүн сактоо, темадан четтебөө, тапшырмада берилген бардык аспекттерди камтуу, тапшырманын түрүнө ылайык кептин стилин, адеп эрежелерин сактоо, аргументациялоо тиешелүү денгээлде).

2. **Маек куруучу** менен өз ара аракеттенүү (маекти логикалуу жана байланыштуу кура алуу, репликалар менен алмашууда кезекти

сактай алуу, суроолорго аргументтүү жоопторду бере алуу, маекти баштай алуу жана аны уланта алуу, ал эми маек үзүлүп калган учурда кайрадан аны кура алуу, тактоо, суроо берүү);

3. **Лексика** (сөздүк кор тиешелүү класстын талаптарына жана коюлган милдет**ке ылайык);**

4. Грамматика (ар түрдүү грамматикалык конструкцияларды колдонуу тиешелүү класстын талаптарына жана коюлган милдеттерге ылайык);

5. **Тыбыштардын айтылышы** (кыргыз тилинин тыбыштарын туура айтуу, сүйлөмдөрдө туура интонацияларды сактоо).

Баа	**Мазмун**	**Коммуникативдик өз ара аракеттенүү**	**Лексика**	**Грамматика**	**Айтылышы**
«5»	Берилген көлөм сакталган. Айтылган ойлор темага ылайык, тапшырмадагы бардык аспекттер чагылдырылган, кептин стили тапшырманын түрүнө ылайык, аргументациялоо тиешелүү деңгээлде, адеп эрежелери сакталган.	Маектешүүчүнүн репликаларына туура жооп кайтарат. Коюлган коммуникативдик милдеттерди чечүү үчүн кеп демилгеси бар.	Лексика тиешелүү класстын талаптарына жана коюлган милдетке ылайык.	Ар түрдүү грамматикалык конструкциялар-ды колдонуу тиешелүү класстын талаптарына жана коюлган милдеттерге ылайык. Сейрек кездешүүчү грамматикалык каталар коммуникацияга тоскоолдук кылбайт.	Кеп кадимки табигый темпте айтылат, орой фонетикалык каталар жок.
«4»	Берилген көлөм анча толук эмес. Айтылган ойлор темага ылайык, тапшырмадагы кээ бир аспекттер чагылдырылган, кептин стили тапшырманын түрүнө ылайык, аргументациялоо дайыма эле тиешелүү деңгээлде эмес, бирок адеп эрежелери сакталган.	Коммуникация бир аз кыйынчылыктар менен жүргүзүлөт.	Лексикалык каталар окуучунун кебин кабыл алууга бир аз тоскоолдук жаратат.	Грамматикалык каталар окуучунун кебин кабыл алууга бир аз таасир этет.	Кеп кээде жөнсүз паузаларга ээ. Кээ бир сөздөрдө фонетикалык каталар кетирилет (кыргыз тилинин фонемалары орус тилиндеги окшош фонемалар менен алмаштырылат). Жалпы интонацияга өз эне тилинин таасири байкалып турат.
«3»	Айтылган ойлордун көлөмү анча чоң эмес жана алар толук бойдон темага дал келбейт; тапшырмадагы кээ бир аспекттер чагылдырылган эмес, кептин стили тапшырманын түрүнө кээ бир учурларда ылайык эмес, аргументациялоо тиешелүү деңгээлде эмес, адеп эрежелери сакталган эмес.	Коммуникация бир кыйла кыйынчылыктар менен жүргүзүлөт. Окуучу-нун кептик демилгеси жок.	Окуучунун орой лексикалык каталары абдан көп.	Окуучунун орой грамматикалык каталары абдан көп.	Фонетикалык каталардын көптүгүнөн окуучуунун кеби кыйынчылык менен кабыл алынат. Жалпы интонацияга өз эне тилинин таасири байкалып турат.
«2»	Окуучу тапшырманын маанисин түшүнбөйт. Тапшырмадагы	Коммуникативдик милдет ишке ашырылган	Окуучу өз оюн	Окуучу сүйлөмдөрүн грамматикалык жактан туура	Окуучунун кебин түшүнүү мүмкүн эмес.

	аспекттер эске алынган эмес.	эмес.	билдирген сүйлөмдөрдү түзө албайт.	түзө албайт.	

Окуп түшүнүүнү баалоо критерийлери

Окууну ийгиликтүү өздөштүрүүнүн негизги көрсөткүчү болуп окулган тексттен керектүү маалыматты бөлүп чыгаруу болуп саналат. Биз жашоодо тексттерди керектүү маалыматтарды табуу үчүн ар кандай милдеттерди коюп окуйбуз. Буга байланыштуу окуунун төмөнкү түрлөрүн айырмалап жүрүшөт: тексттеги негизги мазмунду жана фактыларды түшүнүү, тексттеги маалыматты толук түшүнүү, тексттен же бир нече тексттерден керектүү маалыматты табуу. Кыргыз тилин үйрөтүүнүн практикалык максаты бул тилде эркин баарлашуу болгондон кийин, окуучулар окуунун бардык түрлөрүн өздөштүрүшү керек.

Окуп түшүнүүнүн түрлөрү:

1. **Маалымат менен таанышуу**, мындай окууда тексттеги маалыматтын негизги мазмунун түшүнүүгө басым жасалат;
2. **Изилдеп окуу**, маалыматтын мазмунун толук түшүнүүгө, анын контексттеги ойду алып чыгуу, ичиндеги деталдарды да изилдөөгө багытталган окуу;
3. **Карап чыгуу –** окуунун мындай түрүндө тексттен керектүү же окурманды кызыктырган маалыматты табуу негизги максат болуп саналат.

Албетте, окуунун ар бир түрү менен байланышкан билгичтиктердин өздөштүрүлүшүн өзүнчө текшерүү керек.

Маалымат менен таанышуу (негизги мазмунду түшүнүү)

Баа	**Критерийлер**	**Окуунун ылдамдыгы**
«5»	Тексттин негизги мазмунун түшүнүү, негизги ойду, негизги фактыларды бөлүп көрсөтүү, тааныш эмес сөздөрдүн маанисин контекст же сөз жасоочу элементтер же өз эне тилиндеги окшоштуктар аркылуу билүү.	Окуу ылдамдыгы өз эне тилинде окуганга салыштырмалуу жайыраак.
«4»	Тексттин негизги мазмунун түшүнүү, негизги ойду бөлүп көрсөтүү, кээ бир фактыларды аныктоо. Тил зээндүүлүгү анча өнүккөн эмес, кээ бир тааныш эмес сөздөрдүн маанисин түшүнүүдө кыйналуу.	Окуу ылдамдыгы өз эне тилинде окуганга салыштырмалуу бир аз жай.
«3»	Окулган маалыматтагы негизги мазмунду толук түшүнүү жок, тексттен анча көп эмес фактыларды бөлүп көрсөтүү, тил зээндүүлүгү таптакыр өнүккөн эмес.	Окуу ылдамдыгы өз эне тилинде окуганга салыштырмалуу бир кыйла жай.
«2»	Текстти түшүнүү жок же мазмунду туура эмес түшүнүү, фактыларды аныктоодо, тааныш эмес лексиканын маанисин	Окуу ылдамдыгы өз эне тилинде окуганга салыштырмалуу өтө эле

	ачуу жолдоруна ээ эмес.	жай.

Изилдеп окуу (мазмунду толук түшүнүү, анын ичиндеги деталдарды да изилдөө)

Баа	Критерийлер
«5»	Окуучу татаал эмес текстти (публицистикалык, илимий-популярдуу, туристтерге арналган малыматты, нускамаларды) толук түшүндү. Окулуп жаткан тексттин мазмунун түшүнүү үчүн белгилүү ыкмаларды колдонду (маанисин табуу, анализ жүргүзүү).
«4»	Текстти толук түшүндү, бирок көп учурда сөздүккө кайрылып жатты.
«3»	Текстти толук түшүнгөн жок, анын мазмунун иштеп чыгуунун ыкмаларына ээ эмес.
«2»	Окуучу текстти түшүнгөн жок, сөздүктөн тааныш эмес сөздөрдү кыйынчылык менен табат.

Карап чыгуу (керектүү же кызыктырган маалыматты табуу)

Баа	Критерийлер
«5»	Окуучу татаал эмес текстти же бир нече тексттерди (поезддердин жүгүртмөсү, меню, телекөрсөтүүлөрдүн программасы же башка ар кандай темадагы анча көлөмдүү эмес тексттер) тез карап чыгып, керектүү маалыматты таба алат.
«4»	Текстти тез эле карап чыгат да, бирок керектүү маалыматтын 2/3 бөлүгүн гана таба алат.
«3»	Окуучу берилген тексттен же тексттерден керектүү маалыматтын 1/3 бөлүгүн гана таба алат.
«2»	Окуучу тексттен эч кандай керектүү маалыматты таба албайт.

2) Жазуу иштерин баалоо критерийлери

Жазуу иштери үчүн (жат жазуу, тесттер, сөздүк диктанттар) баа туура жооптордун пайыздарынан эсептелип алынат:

Жазуу иштердин түрлөрү	Текшерүү иштер	Тесттер, сөздүк диктанттар
«2» деген баа	49% жана андан аз	59% жана андан аз
«3» деген баа	50% дан 9% чейин	60% дан 74% чейин
«4»деген баа	70% дан 90% чейин	75% дан 94% чейин
«5» деген баа	91% дан 100% чейин	95% дан 100% чейин

Чыгармачыл жазуу иштери (эссе, дил баян, долбоор, кат ж. б.) төмөнкү беш критерийлер боюнча бааланат:

1.*Мазмун* (иштин берилген көлөмүн сактоо, темадан четтебөө, тапшырмада берилген бардык аспекттерди камтуу, тапшырманын түрүнө ылайык кептин стилин, адеп эрежелерин сактоо, аргументациялоо тиешелүү денгээлде).

2. *Иштин структурасы* (логикалуулук, жазуу түрүнүн форматын сактоо, текстти абзацтарга бөлүү).

3. *Лексика* (сөз кору тиешелүү класстын талаптарына жана коюлган милдетке ылайык).

4. *Грамматика* (ар түрдүү грамматикалык конструкцияларды колдонуу тиешелүү класстын талаптарына жана коюлган милдеттерге ылайык).

5. *Орфография жана пунктуация (*орфографиялык каталардын жоктугу, пунктуациянын негизги эрежелерин сактоо: сүйлөмдөр баш тамга менен жазылып башталат, ар сүйлөмдүн аягында чекит же суроо, илеп белгилери коюлган, ошондой эле үтүр коюунун негизги эрежелери сакталган).

Градация

Баа	**Баалоо критерийлери**				
	Мазмун	Структура	Лексика	Грамматика	Орфография жана пунктуация
«5»	Коммуникатив-дик милдет толук ишке ашырылган.	Бардык ойлор ырааттуу жайгаштырылган, логикалык байланыштар колдонулган, формат сакталган жана текст абзацтарга бөлүнгөн.	Лексика тиешелүү класстын талаптарына жана коюлган милдетке ылайык.	Ар түрдүү грамматика-лык конструкция-ларды колдонуу тиешелүү класстын талаптарына жана коюлган милдеттерге ылайык же коммуника-тивдик милдетти ишке ашырууга тоскоолдук кылбайт.	Орфографиялык каталардын жоктугу, пунктуациянын негизги эрежелерин сактоо: сүйлөмдөр баш тамга менен жазылып башталат, ар сүйлөмдүн аягында чекит же суроо, илеп белгилери коюлган, ошондой эле үитүр коюунун негизги эрежелери сакталган.
«4»	Коммуникатив-дик милдет толук ишке ашырылган.	Бардык ойлор ырааттуу жайгаштырылган, логикалык байланыштар колдонулган, формат сакталган жана текст абзацтарга бөлүнгөн.	Лексика тиешелүү класстын талаптарына жана коюлган милдетке ылайык, бирок орой эмес каталар бар.	Ар түрдүү грамматика-лык конструкция-ларды колдонуу тиешелүү класстын талаптарына жана коюлган милдеттерге ылайык же коммуника-тивдик милдетти ишке ашырууга бир аз тоскоолдук кылат.	Бир аз орфографиялык каталар бар, пунктуациянын негизги эрежелерин сактоо: сүйлөмдөр баш тамга менен жазылып башталат, ар сүйлөмдүн аягында чекит же суроо, илеп белгилери коюлган, ошондой эле үтүр коюунун негизги эрежелери сакталган.
«3»	Коммуникатив-дик милдет ишке ашырылган.	Ойлор ыраттуу эмес жайгаштырылган, логикалык байланыштар туура	Кээ бир учурларда лексика жөнсүз колдонулган.	Орой грамматика-лык каталар бар.	Орфографиялык каталар бар, пунктуациянын негизги эрежелери кээ бир учурларда сакталбаган: бардык сүйлөмдөр баш тамга менен жазылган

		эмес колдонулган, бирок формат сакталган. Текст абзацтарга туура эмес бөлүнгөн.			эмес, кээ бир сүйлөмдүн аягында чекит же суроо, илеп белгилери коюлган эмес, ошондой эле үтүр коюунун негизги эрежелери бузулган.
«2»	Коммуникатив-дик милдет ишке ашырылган эмес.	Ойлор ырааттуу эмес жайгаштырылган, логикалык байланыштар колдонулган эмес, формат сакталбаган. Текст абзацтарга бөлүнгөн эмес.	Лексиканы колдонуу боюнча абдан көп каталар бар.	Абдан көп грамматика-лык каталар бар.	Орфографиялык каталар көп, пунктуациянын негизги эрежелери сакталбаган: көп сүйлөмдөр баш тамга менен жазылган эмес, көп сүйлөмдөрдүн аягында чекит же суроо, илеп белгилери коюлган эмес, ошондой эле үтүр коюунун негизги эрежелери бузулган.

Монологдук кепти угуу үчүн сунушталган тексттин көлөмү 500-600 сөздөн болушу керек. Бул тексттеги тааныш эмес сөздөрдүн саны: 3% чейин. Кептин темпи – мүнөтүнө 210 – 230 муун. Угуу көндүмүн калыптандыруу үчүн текстти 1-2 жолу уктуруу талап кылынат.
Диалогдук кепти угуу үчүн сунушталган тексттин көлөмү 10-12ден кем эмес кеңейтилген репликалар. Тексттеги тааныш эмес сөздөрдүн саны 2% чейин болушу мүмкүн. Кептин темпи – мүнөтүнө 210 – 230 муун. Диалогдук кепти угуп түшүнүү көндүмүн калыптандыруу үчүн текстти 1-2 жолу уктуруу керек. Окуучунун сүйлөө көндүмүн калыптандыруу үчүн мугалим сабактын темасына ылайык өз алдынча монологдук кеп курууга талаптар менен иштейт:
Окуучунун сүйлөө көндүмүн калыптандыруу үчүн мугалим сабактын темасына ылайык өз алдынча **диалогдук** кеп курууга **критерийлер** менен иштейт:
Аңгемелешүүчүнүн айткан сөздөрүнүн мазмунун түшүнөт жана анын айткандарына жооп кайтарат;
Сунушталган тема боюнча кырдаалдагы баарлашууну расмий жагдайда жана расмий эмес жагдайда демилгелейт.
Окуучунун сүйлөө көндүмүн калыптандыруу үчүн мугалим сабактын темасына ылайык өз алдынча **монологдук кеп** курууга **критерийлер** менен иштейт:
Окуган же уккан маалыматтын мазмунун айтып берет жана ал тууралуу өтмө кептик темаларга ылайык өз оюн билдирет;
Окуу көндүмүн калыптандырууда мугалим сабактын темасына ылайык **окуп түшүнүүсү боюнча критерийлер программада сунушталган кептик темаларга ылайык** өз алдынча тексттердин темасын жана идеясын аныктап иштешет:

- көркөм, илимий-популярдуу, публицистикалык тексттерди коммуникативдик багытты эсепке алуу менен окуп түшүнөт.

Алардагы негизги да, кошумча да маалыматтарды бөлүп көрсөтөт.
Жазуу көндүмүн калыптандырууда мугалим сабактын темасына ылайык өз алдынча **жазганын критерийлер** менен баалайт:
Сунушталган тема боюнча (мисалы, досу, таанышы, тууганы, адам жана коом, укук, социалдык көйгөйлөр, жөнүндө) баяндоо тексттер формасында жазат.
Сунушталган тема боюнча окуган текстинин негизинде жазуу формасында билдирүү тексттерди (мисалы: өзү жөнүндө маалымат берүү, өмүр баяны, таржымал ж.б.) даярдайт, эссе (сүрөттөөчү, баяндоочу, ой жүгүртүүчү) жазат, Окуучулардын **жазуу тексттери** 20дан кем эмес сүйлөмдөн турат.

6. ОКУТУУНУН НЕГИЗГИ МЕТОДДОРУ ЖАНА ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ

6.1. Коммуникативдик-функционалдык технологиясын ишке ашыруу принциптери

Экинчи тилди окутууга коммуникативдик багыттагы мамиле керек. Коммуникативдик мамилени ишке ашыруу үчүн бир нече принцип бар.

Ал принциптер төмөндөгүчө мүнөздөлөт.

1) Кыргыз тилин экинчи тил катары окутуудагы усулдук принциптердин катарында деңгээлдерде окутуу прицибинин ролуна, тактап айтканда, кыргыз тилин үйрөтүүнүн беш баскычтагы системалык-деңгээлдик принцибине айрыкча маани берилет. Бул принцип дидактиканын жеткиликтүүлүк же окуучунун жаш өзгөчөлүгүн эске алуу принциби менен да дал келет. Баланын жаш өзгөчөлүктөрүнө, класстардын деңгээлине карап, окуу материалдарын тилдик көндүмдөрдүн түрлөрүнө бөлүп берүү ишке ашат. Ар бир курактын алдындагы тилдик жана коммуникативдик милдеттер такталат. Аларга ылайык кайсы баскычта ким кандай деңгээлде сүйлөй алары белгиленет, ал баскычтардын тилдик жана коммуникативдик талаптары, милдеттүү критерийлери аныкталат, сүйлөшүү сфералары, лексикалык, грамматикалык, кырдаалдык минимумдар иштелип чыгат.

Баскычтар дагы бирин-бири улантткан системалуу, бирдиктүү, А1, А2 жана Б1 аттуу деңгээлдерге бөлүнөт да, өз-өзүнчө максаттуу дидактикалык мүнөздөмөлөргө ээ болот. Бул деңгээлдер кыргыз тилин үйрөтүүнүн мектептик программасынын мазмунун, мектептик стандартынын толук көлөмүн аныктайт. Ошону менен бирге, 11-класстын бүтүрүүчүсү кыргыз тилин үйрөнүүдө мектеп стандартынын көлөмүнө жана деңгээлине ээ болуу менен, кыргыз тилин ортодон жогорку деңгээлде өздөштүргөнү туурасындагы сертификатка ээ болот.

Аталган сертификат орто жана жогорку окуу жайларда кыргыз тилин улантып окууда эске алынат. Мунун өзү мектепте кыргыз тилин он бир жыл бою окуп-үйрөнүп, бирок орто жана жогорку окуу жайларына барган башка улуттун балдарынын кайрадан баштооч топтон максатсыз окуп баштоосуна бөгөт болот. Анткени аталган окуу жайларда кыргыз тилин экинчи тил катары ар бир кесиптик багыттарга жараша үйрөнүүнүн Б2 жогорку жана С1, С2 академиялык жана жетик деңгээлдери улантылууга тийиш.

Деңгээлдерди мындай бөлүп алуу менен, окуу материалдарын *жөнөкөйдөн – татаалга, жеңилден – оорго жана оордон-адымдоого, ошону менен бирге, белгилүүдөн – белгисизге, белгисизден-чыгармачылыкка* карай жайгаштыруу ишке ашырылат. Мунун өзү усулдук ыкма гана эмес, бул окутуунун натыйжалуулугуна карай багытталган принциптүү мамиле болмокчу.

2) Баарлашууга багыт берүүчүлүк принциби – кыргыз тилин экинчи тил катары окутуунун башкы максаты болгон анын практикалык максатын ишке ашырууга багытталган жетектөөчү усулдук принцип болуп саналат. Ал кыргыз тилин экинчи тил катары үйрөнүүдө кеңири орун алуу менен, окуу китептери, окуу-усулдук комплекстерин түзүүдө жетекчиликке алынат. Сабактар да ушул багытта уюштурулат. Бул принцип грамматикага үйрөнүү менен эмес, сүйлөшүп баарлашууга үйрөтүү багытын көздөйт жана окуу процессин ошол багытта уюштурууну максат кылат. «Коммуникативдүүлүксүз бүгүнкү усул жок» – деген багытты бекем карманат.

Бул принциптин дагы бир артыкчылыгы – кыргыз тилин экинчи тил катары окутуунун багытын гана эмес, анын бүткүл мазмунун да аныктагандыгында, оозеки, жазуу түрүндөгү кыргызча баарлашуу кандайча жүргүзүлө тургандыгын, анын жолдорун ыкмаларын да көрсөтүп берет.

3) Окутуунун кырдаалдык-тематикалык принциби – бул, «сүйлөөгө үйрөнүүнүн бүткүл иш-аракети кырдаалдардын негизинде

жана анын жардамы менен гана жүргүзүлөт» дегенди түшүндүрөт.

«Кырдаал» - деген сүйлөшүп пикир алышуучу адамдардын өз ара мамилелешүүсүнүн системасын, адамдардын сүйлөшүп ой жүгүртүү иш-аракеттерин практикага ашыруучу учурларды сүйлөшүүнүн жүрүшүн жүзөгө ашыруучу негизги ыкма да болуп саналат.

Эгер «мотив» - баланын жүрүм-турум аракеттерин, теориялык жана практикалык ишкердүүлүктөрүн аракетке келтире турган себептердин системасы болсо, «кырдаал» түшүнүгү алардын ички талаптарынын, көз карашынын, кызыкчылыктарынын, эмоцияларынын натыйжасында келип чыгуучу тил үйрөнүүгө болгон ички талабынын жаралышын шарттайт.

4) Окуучунун эне тилиндеги өзгөчөлүгүн эсепке алуу принциби да кыргыз тилин экинчи тил катары окутуу процессинде өзгөчө ролду ойнойт. Анткени ал аркылуу окуу материалдарын тандоодо, атап айтканда, лексикалык, грамматикалык материалдарды тандоодо кыргыз эмес балдардын эне тилинде буюмдардын, көрүнүштөрдүн аталыштарын, аларды өздөштүрүү жана жазуу, оозеки жумуштарды аткара алуу деңгээлин ж.б. окуу процессинде туура, натыйжалуу пайдалануу баланын кабыл алуусуна, өздөштүрүүсүнө оң гана таасир берери шексиз. Ошондой эле, кыргыз тилинин грамматикалык-фонетикалык материалдарын да окуу программасында жана окуу китептеринде берүүдө аларды окуучулар эне тили сабагында дал ошол учурда өздөштүргөнү, же өздөштүрө электиги сөзсүз эске алынат. Ошону менен катар, бул принциптин дагы бир өзгөчөлүгү мында: өзбек тили – кыргыз тилине тектеш тил экендиги, тажик тили- араб-фарсы тилдеринин тобуна, ал эми орус тили болсо славян тилдеринин тобуна кирери, алардын да бир катар тилдик жалпылыктары менен бирге айырмачылыктары да бар экени көңүлдүн борборунда болот, алардын арасындагы интерференция, транспозиция жана транслитерация кубулуштарына да таянылат.

5) Инсандын жекече тил үйрөнүү мүмкүнчүлүгүнө жана кызыгуусуна таянуу принциби. Бул принцип да өтө маанилүү, анткени орус,өзбек жана тажик тилдүү мектептерде ар бир улуттун баласы кыргыз тили сабагында окуучу гана эмес, сүйлөшүүгө катышуучу жеке инсан (речевой портнёр) катары да көрүнөт. Албетте, алардын тил үйрөнүүдөгү жеке мүмкүнчүлүгү менен кызыгуусунун деңгээли ар түрдүү болору шексиз. Ошондуктан, бул факторлорду да эске алып иш жүргүзүү сөзсүз жакшы натыйжага алып бармакчы.

6) Кыргыз тилин экинчи тил катары окутууда жалаң эле тилдик фактылар менен чектелүүгө болбостугу жогоруда айтылды. Анткени тил аркылуу элдин тарыхы, салт-санаасы, ошондой эле баланын жашаган орду, мекени (шаар, айыл-кыштак, табият) бирге үйрөнүлөт. Ошондуктан, лингводидактикадагы мындай таанып билүү процесси окутуунун өлкө таануучулугу деп айтылат. Демек, тил үйрөнүү менен мындай таанып билүү иш-аракетин бирдикте камтыган бул лингво-улуттук маданиятты таануучулук принцибинин ролу эң эле чоң.

Бул принцип да ырааттуу иш аракетсиз жүзөгө ашырылбайт. Окуу китептерде, усулдук бардык адабияттарда, сабактагы жандуу процесстеги жазуу жана оозеки иштелип жаткан иштердин баарында бала жашаган өлкө, анын рухий жана материалдык маданияты, сүйлөшүү жана мамиле маданияты, ж.б. жөнүндөгү түрдүү маалыматтардын болушу жетектөөчү мазмундук компонент болуусу көңүлдүн борборун ээлейт.

Тилдер элдердии жакындаштырат. Окуучу балдарда да ар биринин тилине, дилине жана салт-санаасына урмат-сый мамилеси калыптанбаса, ал балдарды да эч нерсе, эч качан жакындаштырбайт.

7) Кыргыз тили сабактарында окуу материалдарын кептеги таанытуу жана коммуникативдик кызматына жараша тандап алуу принциби окутуунун практикалык максатын көздөө менен, сабакта үйрөтүлүп жаткан ар бир сөз, грамматикалык формалардын сүйлөшүүдө эмне кызмат аткарарын түшүндүрүүнү көздөйт. Чындыгында, «ар бир сөз өзүнө тиешелүү синтаксистик кызматы менен мүнөздөлөт, ал кызматын белгилүү бир грамматикалык моделдерде жана кеп үлгүлөрүндө аткарат. Ар бир модель же кеп үлгүсү өзүнө тиешелүү лексика менен толукталып турат. Мына ошентип, кеп менен грамматиканын, анын ичинде, прикладдык грамматиканын жандуу биримдиги ишке ашат.

Бул иш-аракеттер берилген сөз же грамматикалык формаларды курулай жаттап үйрөнүүгө карама-каршы турат. Окуучуга үйрөнгөн сөзүн кандай учурда, кандай максатта, кантип колдонуунун жолун көрсөтөт. Атап айтканда, ал аркылуу заттын турган ордун билдирүү, кыймыл-аракеттин кайда багытталганын айтуу, же буюмдун кимдики экендигин мындайча айтат, же болбосо, мындайча учурашып, таанышууга болот? – деген сыяктуу мотивдерге ылайык сөз жана грамматикалык формаларды тандап алып, алардын минимумдарын түзүү, лексикалык каражаттарын топтоо жана грамматикалык материалдарды ошого ылайыктап сунуш кылуу ишке ашырылат.

10 – 11-класстарда сөздүк ишти мурунку жылдарда өздөштүрүлгөн лексиканы кайталоо, бышыктоо менен лексика боюнча билимдерин кеңейтүүнүн негизинде жүргүзүү керек, окуучулардын сөздүк корун көбөйтүү үчүн көркөм адабияттын үлгүлөрүнөн алынган тексттердин лексикасын, гезит-журналдардан алынган, илимий-популярдуу макалалардан, очерктерден алынган материалдарды колдонуу керек.

Мугалим окуучуларга түшүндүрмө, фразеологиялык, ж.б. сөздүктөрдү колдонуу көндүмдөрүн калыптандыруу керек, ошондой эле окуучулар өздөрү жаңы сөздөрдүн маанисин түшүндүргөн, айрым бир учурда которгон мүнөздөгү сөздүк түзүп (же кыскача жазууларды жазып) жүрүшү жакшы. Бул сөздүккө фразеологиялык түрмөктөр, макал-лакаптар, туруктуу образдуу айтылыштар, кээ бир сөздөр менен сүйлөмдөрдүн мисалдары жазылышы сунушталат.

Программадагы пландаштырылган кептик темалар коммуникациянын түзүлүшүндө жана жогорку класстын окуучуларынын окуу жана эмгек ишмердүүлүгүндө өтө эле жыштыкта кездешүүчү кырдаалдарды камтыйт.

Баарлашуунун кырдаалдары менен темаларынын эң жакынкы биринчи алкагы сүйлөп жаткан адам үчүн актуалдуу алкак. Алар:

- «Адам жана анын жеке жашоосу"
- «Үй-бүлө"
- «Иш"
- «Эс алуу"
- «Аял жана эркек"
- «Ата-энелер жана балдар"
- «Саякаттоо"
- «Бош убакыт"
- «Кызыгуулар"

Темалардын экинчи алкагы социалдык-маданий мүнөзгө ээ:

- «Адам жана коом»
- «Адам жана саясат»
- "Адам жана экономика"
- "Адам жана илим"
- "Адам жана искусство"

Темалардын үчүнчү алкагы жалпы гуманисттик проблематика менен байланышкан:

- «Адам жана жаратылыш»

- «Жер – жалпыбыздын үйүбүз"
- «Адам баласынын руханий өнүгүүсү"
- «Адам жана космостук мейкиндикти өздөштүрүү".

Көрсөтүлгөн тематикага ылайык окуучулар үчүн табигый кырдаалдарга жакын кырдаалдарды жаратуу керек, баарлашуунун шарттарына жараша кеп өстүрүү керек.

Колдонулган адабияттар:

1. Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүүчү уюмдарынын 5-11-класстары үчүн окутуу орус, өзбек, тажик тилдеринде жүргүзүлүүчү мектептердин кыргыз тили боюнча предметтик стандарт 2023-ж
2. Оморова А.А., Булатова В.А., Ибраимова Р.Ү. Кыргыз тили: Практикалык курс. Мугалимдер үчүн колдонмо. Окутуу орус, өзбек, тажик тилдеринде жүргүзүлгөн мектептердин жогорку класстарынын мугалимдери үчүн – Бишкек: “Аркус”, 2019.
3. Асмолов А. Г. Как проектировать универсальные учебные действия: от действия к мысли / Под ред. Зимняя И. А. Развитие речи как формирование умения решать коммуникативные речевые задачи / И. А. Зимняя, Т. С. Путиловская. — М., 1998.
4. Китайгородская Г.А. Интенсивное обучение иностранным языкам: теория и практика. – М.: Русский язык, 1992.
5. Коряковцева Н.Ф. Теория обучения иностранным языкам: продуктивные образовательные технологии / Н.Ф. Коряковцева. – М.: Академия, 2010.
6. Леонтьев А.А. Язык, речь, речевая деятельность. М., «Просвещение», 1969.
7. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению.- 2-е изд.- М.: Просвещение,91.
8. Соловова Е.Методика обучения иностранным языкам: Продвинутый курс лекций / Е.Н. Соловова.М.: АСТ, 2010.
9. Эсеналиева К.Э. «Кыргыз тилин окуп-үйрөнүүдө деңгээлдер боюнча компетенттүүлүктөрдү баалоо» КР Президентине караштуу Мамлекеттик тил боюнча улуттук комиссиясынын конкурсунан тандалган. Бишкек 2014.
10. Эсеналиева К.Э. Стандарттардагы компетенттүүлүктөрдүн негизинде сабакты пландоонун теориясы, практикасы (методикалык колдонмо). Бишкек -2019. «Maxprint»20 бет 2,5 б.т.
11. Эсеналиева К.Э. …авторлош. «Формативдик баалоо жана инсанга багытталган окутуунун, таанып билүүнүн усулдары» -мугалимдер үчүн усулдук колдонмо 2007. - «Айылдык билим берүү» проектиси. 166 б.
12. Эсеналиева К.Э. Заманбап сабакты жаңы стандарттардагы компетенттүүлүктөргө негиздеп пландоонун технологиялары. Мугалимдер үчүн методикалык колдонмо 2022-ж. 2.515 б.т. «Maxprint» басмасы
13. Щукин А.Н. Современные интенсивные методы и технологии обучения иностранным языкам: учебное пособие